

פרטי המציאות של הפילטרים של גרגירי פחם (active carbon granule filters) שעליהם מוסנים הדברים

הנה יש מיני פילטרים הקבועים ומחוברים בתוך מערכת הצינורות שבבית [פעמים בתחילת כניסת המים לבית, ואז כל מים הנכנסים לבית עוברים תהליך זה, ופעמים תחת הכיור שבמטבח], שהמים נכנסים לתוכם כשהם בעצם ראויים לשתיה לרוב בני האדם, אלא שיש בהם מעט זיהום, המופרש בתהליך הסינון, שלאחריו יוצאים המים לאוויר העולם דרך הברז הקבוע בבית כשהם נקיים כליל.

פעולת הטיהור [בפילטרים שאנו דנים עליהם] נעשית ע"י שהמים עוברים דרך כלי שיש בו גרגרי פחם [קארבו"ן בלע"ז], שטבעו הוא לספח אליו זיהומים וטעמים שונים הנמצאים במים. הגרגרי פחם קטנים כעין קפה נטחן [ופעמים יותר גדולים, כעין קטניות]. הפילטר ממולא לגמרי בגרגרי פחם, ובפילטרים גדולים בצינור הראשי, [פעמים] אינו ממולא לגמרי אלא כמחצה. בשעת הסינון המים מקלחים בין הגרגרים ובתוכם, עד שאפשר לומר שהופכים הם לתערובת גמורה, ואז יוצאים הם דרך המסננת נקיים מהפחם ומהזיהום שהיה בהם מתחילה.

לכן יש לדון בזה משום איסור בורר בכלי, שכיון שבתוך הפילטר נתערבו המים וגרגרי פחם, ונבררים המים מהגרגרים רק ע"י מסננת, אולי יש בזה משום איסור בורר בכלי, שאסור מן בתורה או שזה מותר לכתחילה.

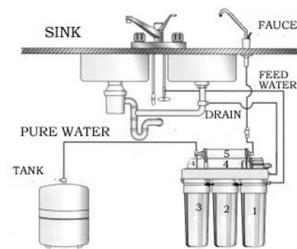
צורת גרגירי הפחמן שבמסננת

תבנית מסננת

צורת שכבות החומרים בהמסננת

מסננת ביתית מסננת שכל חומר מונח בכלי אחר

מסנן הרבה יותר באיכות, המים עוברים לאיטי ביותר, ולכן יש לו חבית המחזיק כמות של מים

הרב אשר וייס

בעל "מנחת אשר"

גאב"ד וראש ישיבת "דרכי תורה"

אם יש איסור נורר בשבת כמסנני המים החדשים

מן הצד השני.

אך באמת נראה דאין זה נכון כלל, דאף במשמרת פשוט דכאשר יש שמרים רבים אין כל המים נוזלים החוצה ושמרי היין נשארים ספוגים במים וכאשר שוב מזרימים מים לתוך המשמרת המים שהיו ספוגים ומעורבים בתוך השמרים נוזלים החוצה ונמצא מברר אוכל מתוך הפסולת, ואעפ"כ מפורש בשו"ע שאין בזה איסור כלל, וכן גם בני"ד.

ויסוד הדברים דכלל ידוע במלאכת שבת שדעת בני האדם והתייחסותם לתוצאה היא המגדירה את המלאכות ולא המבחן המדעי, וכיון שבעיני האדם אין כונתו להוציא את המים הספוגים ומעורבים בשמרים אלא להעביר את המים דרך המשמרת אין כאן בורר. וכך גם בני"ד אין כונת האדם להוציא את המים שבמיכל הפחם, ומיכל זה כמו המשמרת דהשמרים שבתוכו אינם אלא כלי סינון, וכונת האדם לסנן את המים דרך המשמרת ודרך המסננת שבמטבח ומשו"כ אין כאן מלאכת בורר.

דו"ק בזה כי פשוט הוא.

ויש לדון להקל בזה מטעם נוסף.

דהנה כתב החזון איש (או"ח סימן נ"ג ד"ה מן האמור) לדון לגבי קנקן שיש בו מסננת בפיה של הקנקן אם מותר לשפוך מתוכו תמצית תה כאשר המסננת מונעת מעלי התה לצאת, ובסו"ד כתב "ומיהו אפשר כיון שאין כאן שימוש בכברה ממש, אף שיש בפנים כנגד חוטמה של כלי כעין רשת לעכב העלים, מ"מ י"ל דלא הוי רק כדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך הפסולת כדי לאכול מיד".

לשאלת רבים אם מותר להשתמש בשבת במסנני מים החדשים המותקנים בברזי מים ביתיים. במתקנים אלה יש מיכל המלא עם גרגרי פחם וכאשר המים זורמים דרך מיכל זה הם מתנקים מהפסולת שבהם. לאחרונה פורסם שיש המחמירים דיש בזה בורר שהרי המים מתערבבים בתוך מיכל זה עם גרגרי הפחם ויש כאן תערובת אוכל ופסולת וכשהוא פותח את הברז ומים חדשים זורמים לתוך מיכל זה והמים שבמיכל זורמים ויוצאים דרך הברז נמצא שביור אוכל מתוך פסולת דהיינו המים שבמיכל מתוך הפחם.

ולענ"ד אין בזה דין בורר כלל, והרי זה דומה לגמרי להמבואר בסימן שי"ט (סעיף ט') דמותר לתת מים לתוך המשמרת בשבת דכיון שהמים ראויים לשתייה אין כאן בורר, ואף שהמים עוברים דרך השמרים, ונמצא שבורר את המים מתוך השמרים, וע"כ שאין אנו רואים את השמרים והמים כתערובת, ואין השמרים אלא ככלי סינון והרי זה כאילו מעביר מים דרך מסננת והמים עוברים מצד לצד, וכיון שמים נכנסו ומים יצאו אין כאן ברירה וכמ"ש במשנ"ב שם ס"ק ל"ג, וה"ה לכלי דידן, אין לראות את המים והפחם כתערובת אוכל ופסולת דאין גרגרי הפחם אלא כחלק של כלי הסינון, ואין כאן תערובת של אוכל ופסולת.

וידעתי שיש מקום לטעון דשאני נידון דידן דכאשר סוגרים את ברז המים נשארים מים במיכל הפחם, והמים העומדים במיכל חשיבי כמעורבים בגרגרי הפחם וא"כ כששוב פותחים את הברז מסננים מים מתוך הפחם והוי כאוכל מתוך פסולת משא"כ במשמרת שבו מכניסים מים מצד אחד והם יוצאים מיד

נכנסים למשמרת ומים צלולים יוצאים, וזוהי שמתעכבים לרגע בתוך העפר דינם כמים צלולים שהתערבבו בשמרים שאין בהם בורר.

אך באמת אין אלה דברי החזו"א אלא הבנת הגאון ר'... בדבריו, וז"ל החזו"א שם:

"ואפי' כשכבר נתקבץ הרבה חול במשמרת נראה דמותו ואע"ג דכשבאין המים במשמרת כבר יש שם חול מרובה מ"מ כיון דהמים הנקלחין ע"י האדם בפתיחת הברזא הם מים צלולים אע"ג שאח"כ הם מתערבים עם החול וחוזרין ומסתננים אין זה מלאכת בורר וכדתנן קל"ט ב' בנותן מים למשמרת התלויה מע"ש כדי שיחזרו השמרים צלולים ואע"ג דהמים מתערבים עם השמרים וחוזרין ומתסננין כיון דנתן צלולים לית לן בה וכמש"כ במ"ב שם ס"ק ל"ג בשם הלבוש, ואפשר שאין החול מתערב כלל עם המים אלא החול נכבש ועומד במקומו ואינו מתערב".

ולא כתב כלל לחלק בין אם המים מתעכבים במשמרת או לא, אלא כונתו פשוטה דכיון שכל כוונתו לסנן את המים והמים נכנסו צלולין ויוצאים צלולין אין כאן בורר. ואין כלל נפ"מ אם המים מתעכבים במשמרת או לא, וכן גם בנידון דידן.

ועוד דכבר כתבתי לעיל דגם במשמרת מטבע הדברים דקצת מים מתערבבים בשמרים ועומדים בהם ורק כששופך מים למשמרת יוצאים ונשטפים מים אלה שהצטברו בו, והרי זה דומה ממש לני"ד.

ויתירא מזו יש ללמוד מדברי החזו"א איש, דכל הערתו רק מחול שנתקבץ במשמרת דשם יש ברירה בתערובת המים והחול, אבל מצד השמרים פשיטא ליה דאין בזה בורר דהשמרים הם עיקר כלי הסינון, והכ"נ בגוררי הפחם שבמיכל הסינון, ודו"ק בכ"ז כי פשוט הוא.

ובעיקר הדבר נראה כנ"ל דמלאכת בורר ככל מלאכות שבת תלויה במהות המעשה

הרי לן שחידש דכיון דאין עצם הקנקן כלי ברירה אף שיש בפיה רשת כדי לברור בין אוכל לפסולת אין זה נחשב ברירה בכלי כיון "שאיין כאן שימוש בכברה ממש", דאין האדם בורר אלא מוזג, וכך גם בני"ד אין האדם אלא פותח את ברז המים ועצם הברז אינו כלי ברירה. וכל כה"ג הו"ל בורר ביד דמותו כשבורר אוכל מתוך פסולת לאכול מיד.

ולכאורה דבריו חידוש גדול, וראיתי מש"כ הגר"י נויבירט זצ"ל בשם הגרש"ז (שש"כ פ"ג הערה קכ"ה) לבאר כונתו דכלי ברירה שאינו עשוי אלא לצורך ברירה סמוך לאכילה אינו נחשב כלי ברירה, עי"ש.

אך לענ"ד כונת החזו"א פשוטה יותר, דכיון דאין עיקר הכלי לשם ברירה אלא כלי מזיגה הוא אלא שיש בו רשת כדי לעכב את עלי התה, אף שבפועל כלי זה עושה ברירה מ"מ אין זה כלי ברירה וממילא הוי כבורר ביד. וכך גם בני"ד אין הברז שהאדם פותח כלי ברירה אף שמתקנת בו מסננת שבוררת אוכל מתוך פסולת, מ"מ הוי כבורר ביד, כמבואר.

ואף שכתב החזו"א סברא זו בלשון אפשר כבר העיד מרן הגר"ק שליט"א בסו"ס טעמא דקרא (אות מ"א) שכך נהגו למעשה בבית החזו"א ובידיעתו.

וכדאי הוא מרנא החזו"א לצרף דבריו להקל בני"ד. אך באמת כבר נתבאר דבלא"ה מותר להשתמש במסננים אלה.

וכ"ז ברור ופשוט.

ושוב ראיתי מש"כ בזה ידי"נ הגאון ר'... שליט"א לאסור. ושרש דבריו לחלק בין המעביר מים דרך המשמרת שאין המים מתעכבים בה ומשו"כ אין זה בורר משא"כ במסננת זו שבה המים מתעכבים בתוך המיכל כאשר סוגרים את הברז.

ויסוד סברא זו הביא מדברי החזו"א איש (או"ח סימן נ"ג) שכתב דאף אם הצטבר הרבה חול במשמרת מותר כיון שמים צלולים

ב

עוד בענין הנ"ל

כבוד הרה"ג ר'...

במה שנתקשה בדבר דעתי בהיתר מסנני המים, אבאר בקצרה את תמצית הדברים.

כשם שבמים העוברים דרך המשמרת אינם נחשבים תערוכת בשמרים, כך המים העוברים דרך הפילטר אינם מעורבים בגרגירי הפחם שבפילטר, אלא גרגירים אלו הם חלק של כלי הסינון ולשם כך נוצרו. וכשם שהמעביר מים דרך המשמרת אינו בורר, ואין כוונתו ומעשיו אלא להעביר מים דרך המשמרת, כן כל הפותח ברז זה אין כוונתו ומעשיו אלא להעביר מים דרך הפילטר. וכיון שמים אלו צלולים נכנסו וצלולים יצאו אין כאן ברירה כלל. סברא זו פשוטה בתכלית ואין כלל לנטות ממנה.

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

בעיני בני האדם והתייחסותם אליו, וכיון שמיכל זה עשוי לסנן את המים שנכנסים בו ואין כונת האדם לסנן את המים שבתוך מיכל הסינון, ואין הוא מודע כלל שיש מים במיכל, וגרגירי הפחם שבמיכל הוי כחלק מכלי הסינון ולא כתערוכת אוכל ופסולת, ומשו"כ אין בזה מלאכת בורר כלל, ולא ראיתי שום טעם ושום סברא לחלק בין משמרת ובין ני"ד.

וגם מה שהביא משו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן צ"ט סוף אות ב') ראייה להחמיר אינו דומה לני"ד כלל, דהמנח"י מיירי בשקית תה שהוציא ממיכל הסענץ ומחזיק את השקית מעל הכוס כדי לטפטף ממנו לכוס, ובזה כתב המנח"י דאסתלק ליה מעשה ראשון ומעתה הוא בורר בכונה את המים מתוך השקית, ומה זה ענין לני"ד שבו כל כונתו לסנן את המים המגיעים לביתו ויוצאים דרך הברז, ולענ"ד אין בזה כל חשש בורר כלל.

ומשו"כ משנה לא זזה ממקומה ומותר להשתמש במסננים אלה ללא חשש ופקפוק.

כוחא דהתירא בהוראה

בענין העגונה דווילנא. שמתי עיני על כל דיבור ואמירה נעימה ... אלא שכת"ד נוטה אל החומרא מחמת שאין הדבר מוטל עליו, ואף אני כמוהו לא פניתי אל צדדי היתרים העולים מתוך העיון טרם הועלה עלי עול ההוראה. והן עתה שבועה"ד בסביבותינו נתייתם הדור מחכמים והעלו על צוארי עול ההוראה... חשבתי עם קוני וראיתי חובה לעצמי להתחזק בכל כחי לשקוד על תקנת עגונות.

(שו"ת חוט המשולש לרבי חיים מוולאזין סי' ח)

הרב מנחם מאיר ווייסמאנדל

אב"ד דקהל תורת חמ"ד

נייטרא – מאנסי

עוד בענין הנ"ל

ערש"ק וזארא תשע"ד לפ"ק

פה מאנסי נ.י.

לרום מעלת כבוד הרה"ג השלם ירא וחרד
כמו"ה שלמה דיקמאן שלט"א
אב"י בשבת תחכמינו בעיה"ת לעיקוואד
יע"א

אחרי ביאת השלום כיאות

קבלתי נועם דבריך והשגותיך על דברי
ואענה בסיכום כל הדברים האמורים והנלע"ד,
בדין מסננת של מים שמתקנים בבתיים תחת
הכיור (סינק) או במרכז כניסת המים להבית,
שהוא קנה רחב ממולא עם גרגירי פחם, וזאו
פחמן פעיל (charcoal, active carbon)
שטבעם לסנן כל דקות הפסולת ושארית חמרי
נקיון שבהמים¹ שעוברת על עליהם, ולהוציא
גם ריח הנודף שבמים, שהרי הפוסקים התירו
להשתמש במים שבברז העוברת דרך מסננת
הקבוע הישנה, מטעם דאיפסק בשו"ע (סי'
שי"ט סע' י') יין או מים שהם צלולים מותר
לסנן במשמרת. וכתב הרמ"א ע"ז ואף על פי
שיש בו קסמין דקין, הואיל וראוין לשתות
לרוב בנ"א בלאו הכי², ובמש"ב (ס"ק לד)
כתב כיון דבלאו הסינון ג"כ הם צלולים
וראוים לשתות לכן אין בזה משום בורר,
ומה"ט כתב אדמוח"ז במנח"י (ח"ז סי' כ"ג)
דה"נ מימי העיר הראוים לשתיה בלי סינון
דמותר להשתמש במסננת הקבוע.

ופלפלת בדעת של תורה לאסור במסננת

הנ"ל דידן, מטעם דעצם המים והחומרים
הנ"ל נעשים מעורבים בתוך המסננת ונמצא
שבפתיחת המים בהברז נפרדו ונתבררו המים
מגרגירי החומרים הנ"ל, והגם שכתב בשו"ע
(שם ס"ט) דמשמרת שיש בתוכה שמרים
מערב שבת מותר ליתן עליהם בשבת מים כדי
שיחזרו צלולים לזוב, וביאורו כתב במש"ב
(ס"ק לג) עפ"י הפוסקים דהטעם שאין בנתינת
מים משום בורר שהמים שהוא נותן צלולים
הם כבר קודם שנתנם להמשמרת, וע"ז כתבת
שכ"ז רק כשנעשית מעשה אחת דהיינו נתינת
המים הצלולים ע"ג השמרים ומיד יוצאים
מצד השני מבלי עיכוב, כי בשעת זחילתן לא
ה"ל קשר בין המים והשמרים ואפילו נעכרו
המים בדרך זחילתם למטה בתוך השמרים.

אבל מיד שהמים נחים באשבורן בתוך
המסננת עם החומרים הנ"ל הרי בטלה טעם
ההיתר שנכנס מים צלולים ויוצא צלולים,
דבשעת שנחו דינם כמים עכורים לגמרי,
וכשפותח הברז מחדש הרי נתבררו המים
שבתוך המסננת מן החומרים, ודמית פתיחת
הברז דמים לשימת השמרים עצמם לתוך
המסננת שכתב השו"ע שם שאסור מדאורייתא
ליתן השמרים לתוך המשמרת, ומצאת תנא
דמסייע לך להחמיר, דברי אדמוח"ז במנח"י
(ח"ד סי' צ"ט אות ב) שכתב להחמיר שלא
להוציא שקית הטיי מתוך המים שבכוס, דכבר

1 הפחם יכול לסנן אפילו מים עכורים ביותר מים עם חול ולהוציא מים צלולים לגמרי, והפחמן מסנן את החומרים
הנ"ל שאינם נראים לעין והטעם והריח שנשארו מחמרי נקיון, ויצויין שאין זה המסננת הביתית לסנן כמה כוסות מים להניח
על השלחן וכדומה כמו שראיתי תמונה לדמיון.

2 ויש לי הרהורי דברים בזה, מטעם שכתב המשב"ז (סק"ו) הובא ביה"ל (ד"ה הואיל) דמי שהוא איסטניס וא"א לו
למשתי עם הקסמין "ומקפיד" על כך, לא אמרינן בטלה דעתו ואסור, ולבנ"א הללו, בפרט למי שסובר שהמים בלי הסינון
מזיק לבריאות גופו, אפשר לצרף סברא שלא מצינו בורר שאינו ניכר לעין שיש דבר הנכבד, אלא שידיעתו נובע מהמדע,
ולסנן מסם אפשר שאסור מטעם מעבר ואכמ"ל.

בצע להיין התקוע העב הזה כי המים הבאים עליהם צלולים וראויים לשתייה מקודם ואינם צריכים בירור, והאבנ"ז הוסיף שעושה מעשה הברירה בידים ולא רק גורם, [והנה מכח קושיא זו נד החידושי הר"ן (דף קלט ע"ב) בשם רבינו יהונתן מפי' רש"י, וס"ל דלא איירי שהשמרים בתוך המשמרת, אלא שהשמרים הם בחבית ומוסיף עליהם מים ושופך מהם שלא במשמרת, אך מ"מ פירש"י והמאירי ושאר ראשונים נפסק בשו"ע] ולקטת אוסף אומר מגדולי הפוסקים עד לתלמידי תלמידהוהן וכל מאן דעסקין באורייתא להסביר מילתא דא ויגדיל תורה ויאדיר, וחשבת דאולי התי' הנכון והאמת יספיק לתרץ רק נתינת מים להשמרים ולא יספיק לתרץ עיכוב המים במסנת דידן, וא"כ ישאר מר בהנחתו וביסודו שבנה, שעייכוב המים באשבורן כבנד"ד עושהו לתערובות החומרים והמים ויהי' אסור לברור ומאיהו טעם יהי' היין העב התקוע בהשמרים שבמשמרת שאני מנד"ד.

ובאמת להלכה בלבד אין מהצורך ליישב קושיות במקום שאנו נשענים על רבותינו הפוסקים שכבר הכריעו הלכה זו למעשה, אבל מ"מ לעשות רצון צורבא דרבנן חפצתי ואענה הנעל"ד בפשטות הדברים, כי אין לנו אלא דברי הפוסקים הקודמים שעליהם אנו נסמכים והוא דברי המגן אבות⁵ שמתרץ שהיין העב יוצא מהשמרים מעורב בתוך המים, וא"כ ה"נ בנידון דידן שהמים יוצאים מעורבים עם מי החדשים הזכים, ומ"ש לחלק דגבי השמרים היין התקוע יוצא בתערובות משא"כ גבי המסנת דידן המים האחרונים דוחפים את הראשונים ואינם יוצאים בתערובות, אינו המציאות אלא דבוראי המים

נפסק לי' מעשה ראשונה של נתינת המים לתוך הכוס, והבנת כונתו דהמים שנחו נתעכרו בהטיי ואינו מעשה אחד, וכן נסתפק לי' להגאון שלחן שלמה (סי' שי"ט ס"ק ב') דאפשר דהוצאת שקית עלי הטיי חמור, וכתבת דכן הוא פתיחת ברו המים דעכ"פ לא עדיף מלהוציא שקית הטיי³ דכבר נפסק לי' מעשה ראשונה של הכנסת מים צלולים, עכ"ד.

(א) ובאמת מוכח מגופי' דסוגיאן דגם אם כבר נחו המים עם החומרים מותר, דהרי על מ"ש השו"ע שם אבל אם נתן בה שמרים מערב שבת, מותר ליתן עליהם מים בשבת כדי שיחזרו צלולים לזוב, הביא המש"ב (סקל"ג, בשם הפרישה והלבוש והרע"ב) דאיירי דלהדיא כונת השופך המים שהליחות שנבלע בתוך השמרים יזובו מהם ביחד עם המים ששופך עכשיו, ולהכי הוא שופך המים החדשים הצלולים, דכ"כ בפסקי הרי"ד על אתר שאיירי בשמרים שכבר פסק יינם לצאת ועדיין נשאר לחלוהית עב בתוך השמרים בלוע ורוצה בזו הבלוע העב שיתרכך ויצא מתוך השמרים ויקבל המים טעם מהם, וא"כ בנד"ד איפה לכל היותר המים שבתוך המסנת הוא הליחות שבלוע בתוך השמרים, והמים החדשים הבאים לתוך המסנת הוא המים החדשים הצלולים שמוסף⁴ וכ"ש וק"ו הוא שהמים שיוצאים מהמסנת אינם מוסיפים טעם ואין לו בהם חפץ, וק"ו שמותר.

ומר מיאון לקבל זה ההוכחה זו עד שיתיישב לו קושיות הפרמ"ג (משב"ז סק"י) ודעימי' דהוקשה הלא בנתינת מים להשמרים שבתוך המשמרת הרי הוא גורם לברור, לגבי הוצאת יין העב התקוע בתוך השמרים, ומה

3 ולפי מה שכתב בתהל"ד (סי' ש"כ סק"ז) דכל דבר דאתי ממילא ליכא איסור דאורייתא למהר בירורו כגון גבי חלות דבר שנתרסקו ליכא חיוב דאורייתא כיון שממילא זב הדבר ה"נ ליכא איסור דאורייתא לנענע השמרים, ונתכוין לי' הגאון שלחן שלמה ובוזה כתב עוד טעם למה שאין איסור בורר לסחוט מים הנבלע בבגד, דממילא יתייבש לאחר זמן.

4 כי לא מוזכר בשום מקום שיש כמות למים שמוותר ליתן על גבי השמרים ולהתחשב בכמה שזה גורם לחץ על הנוזל הבלוע שיצא, ולא נזכר כמות גודל ערימת השמרים וכמות היין העב הנבלע בתוך השמרים שבתוך המשמרת הוא.

5 והרבה מתירוצים אחרים ממה שהבאת הם בנויים על זה.

אינם ראויים לשתיה לרוב העולם, וכעת נמצא שבפתיחת ברו המים דוחק את המים הללו לצאת ולכאורה ה"ל בורר, ומ"מ התירו כיון שהמש"ב (סקל"ג) פוסק כהלבוש הנ"ל שאפילו כונתו על היין התקוע לצאת מותר, ומיני' למד החזו"א שאפילו דעתו על המים התקוע בתוך החול שעל המשמרת, ואפילו אם בהכרח ידחוק המים שבחול שבפי הסמרטוט (משמרת) שנעכר בחול לצאת, והיינו ממש נד"ד, ומ"מ פשיט ל"י להתיירא.

ומיני' שפט בצדק מור"ם במנח"י (הנ"ל) שמותר להוסיף מים על טיי עסענ"ס, דהיינו מים ששרוי בתוכם שקית של עלי טיי (באופן שאין בו משום בישול) הגם שיצאו גם המים שבתוך שקית עלי טיי הנעכרים עם הטיי, וחזו דגם עלי' דידי' קסמכינן דלא חייש כלל לומר שאחר שנחו המים באשבורן נתקשרו אהדדי ונעשו אחד ואסירי משום בורר כדבעית למימר, וא"כ כ"ש בנד"ד שפותח הברז לקבל מים החדשים ואין כונתו כלל להמים שבמסנת ואין לו טעם מיוחד לאותם המים שיוצא מהמסנת, שכ"ש הוא ומותר.

[ומסיים החזו"א שם ואפשר שאין החול מתערב במים אלא החול נכבש ועומד במקומו ואינו מתערב, וכונתו בזה שזה יהי' ההיתר אפילו שלא לדעת הלבוש והרע"ב, ואם בציוור דידי' אין החול תערבות במים שנכבש במקומו ה"נ בנד"ד ואכמ"ל בהן].

והלום שלחת תשובה מת"ח מפור' שכתב במקצת כדבריך, שנסתפק ל"י אולי דין זה שפסק השו"ע שאם נתן בה שמרים מערב שבת, מותר ליתן עליהם מים בשבת כדי שיחזרו צלולים לזוב, אמור דוקא כשאין הפסק בין כניסת המים ליציאתם, כלומר שממשיך לזחול, שכל זמן שזוחל לא נעשית תערובות, והוא תמוה כנ"ל, שהרי דעת השו"ע כהרע"ב ודעימי' כנ"ל שכונתו להמיס היין העב התקוע בתוך השמרים ושימשוך לחוץ ובהכרח אינו המשך זחילה, ומוסיף עוד בדבריו שכיון שכן שהכל נעשית בשפיכה

השניים בהכרח מתערבים עם הראשונים ובכה"ג לכל הדיעות בשופי שבשופי יש בילה (ועי' ט"ז סוסי' תצ"ח ומנח"י ח"ו סי' צ"א) ואכמ"ל בזה.

ובגופא דדברי המגן אבות אפשר לפרש שכיון שיוצא בתערובות ע"כ לא נתברר האוכל בלעצמו, דהיינו היין התקוע אינו יוצא בלעצמו אלא בתערובות עם המים ואין זה בורר, או מטעם שאינו בורר היין העב התקוע אלא ממס אותו, וזה מותר כמבואר בסי' ש"כ (ס"ט) שהממס בתוך המים מותר ואח"כ הברור נעשית מעצמו, [וכיוצ"ב כתב בטל אורות לענין השולה דגים מן הים שאינו עובר משום בורר, והטעם דלא עביד הברירה אלא דנעשית מאליו, דכל דעוסק במלאכה אחרת והברירה נעשית מאליו אינו בכלל ברירה, ודחה דבריו בבא"ר בורר סק"ה] והדמיון לזה המפריד דגים שמורים כגון סארדינים או טונא ושופך כל מותר השמן יש צד חזק שעובר משום בורר, (כאשר דיברו בזה ספרי זמנינו) אמנם הטובל פיתו בשמן או שאר סוגי ספרעדי' ומגביהו ומניחו רגע לטף המותר להכלי, זה אינו מעשה ברירה כלל למרות שנברר מהפת, וה"נ כל כולו שעושה ליתן טעם בהמים ואינו מעשה ברירה, וה"נ גם בנד"ד שעושה מעשה לקבל המים החדשים, ובכל זה לא יהי' יותר חמור מים שאין לו בהם צורך וטעם כלל מייך שרוצה דייקא בהם ליתן לו טעם בהמים.

וחזו דעלי' דהחזו"א אנו נשענים דהוכיח מהלכה זו ממש כנד"ד, דהחזו"א (סי' נג) ד"ה ואם משמרת, כתב להתייר את סמרטוט-המשמרת התלוי בראש הברז לסנן את את המים מן החול, מטעם דרוב בני"א שותים מים בלי הסינון הזה והמים הבאים לתוך המשמרת צלולים הם כסוגיאן, ובהמשך דבריו ובד"ה ואפילו כשכבר נתקבץ, הוסיף לדון שאפילו כבר נתקבץ הרבה חול בהמשמרת, כל כך שהמים המעורבים בהם עם החול שבתוך המשמרת שבפי הברזא כבר

מים הצלולים, ומה"ט יהי" אסור להגביה השמרים או לנענע אותם, אבל כל זה אינו ענין לנד"ד שעושה המעשה במים הצלולים אף שעיי"ז דוחף את המים המעורבים, שפשוט שאין כאן איסור כלל.

ג) וכתבתי עוד היתר בלא כל הנ"ל, הלא כתב הב"י (סוסי"י שי"ט) בשם השיבולי הלקט (סי' צ"א) בשם הר"ר ישעי', והובא במג"א (שכ"א סקכ"ה) דדבר הבא לתקן האוכל מותר להפרידו ואין בו משום בורר, ומה"ט מותר לסנן יין יינמולין (שנתנו לתוכו דבש ופלפלין לתקן טעמו) ואין בו משום בורר שהפלפלין והדבש אינו פסולת אדרבה מתכוין לקלוט טעמם הרע ולקלוט ריח הרע, ואינו מסנן אלא שיהי' זך וצלול ולא יהי' עב ביותר, והשיבולי הלקט שמחמיר מפני שיש כמה מלאכות בעשייתן ואין מרבין להקל, והמג"א הביאו⁶ ומשמע דכל האיסור רק משום שאר המלאכות הכרוכות בו, וקשה להיזהר אבל משום איסור בורר אין, דכל עיקרו בא רק לתקן, וה"נ החומרים הנ"ל שבאו כאן לכתחלה רק לסנן המים לקלוט טעם וריח שאינו טוב אין בו משום בורר.

ודחית הדבר וכתבת, דהטעם ההיתר של הרי"ד [והוא שהביאו המג"א בלשונן שהתבלינים ופלפלין ודבש אינו פסולת אדרבה מתכוין לקלוט טעמם הרע ולקלוט ריח הרע, ואינו מסנן אלא שיהי' זך וצלול ולא יהי' עב ביותר, וס"ל למר דהטעם ההיתר דמה שמסיר אינו מטעם שהוא פסולת, אף דקי"ל שאותו שאינו רוצה מקרי פסולת, אבל כיון דמסירו רק להצליל המשקה שיהי' יותר נח וערב לשתות לא מקרי פסולת, והבאת שכ"כ

ויציאה אחת ה"ל כאינו עוסק בכרירה, ומה שיותר תמוה שמדמה להא דסי' שכ"ד (ס"א) שכתב השו"ע שמותר ליטול התבן בכברה ונותן לתוך האבוס אף על פי שהמוץ נופל מאליו דרך נקבי הכברה ונתברר, כיון שאינו מכוין, ששם עוסק בנתינת המאכל לבהמה ולגבי הכרירה ה"ל דבר שאינו מתכוין, (ואם כי זה פסי"ר יתכן שזה אפילו מהמלאכות שכל שאינו מתכוין לא נעשית המלאכה) ובנידון של ס"ט בודאי עוסק בעצם המלאכה ורוצה בה ומכוין לה, ואפילו אם יתכוין רק להמים הצלולים שיהי' יותר צלול, כיון שרוצה בטעם היוצא ונתקיים מחשבתו ה"ל פסי"ר להבורר, (כל זה חוץ מעצם הדוחק להעמיס דברים חדשים ותנאים חדשים בשו"ע שלא נזכרו באחד של הנו"כ) ודבריו צ"ב⁶.

ב) ומ"ש מר לדמות זה למ"ש במנח"י (שם אות ה') שכתב לענין שלהוציא השקית הטיי עצמה מהמים דאסור דה"ל מעשה חדש דכבר נסתלק מעשה ראשון, כונתו כיון שלא עושה המעשה בהמים הצלולים אלא בהשמרים עצמם דהיינו בשקית הטיי עצמו אז⁷ ה"ל מעשה בורר, דלענין זה לא שייך לומר צלולים נתנו לתוכה וצלולים יוצאים, דמעשה זה של הוצאת השקית טיי מתיחסת יותר ישיר להמים שאינם צלולים, וכמו שאסור להגביה השמרים למהר את תהתליך עברת המים כמו"כ אסור לעשות המעשה בהשמרים, ובסברא זו נסתפק בספר שלחן שלמה (סי' שי"ט א' ב') וכתב דנכון להחמיר שלא להוציא שקית הטיי עצמה מהמים, דאפשר דאחיזת שקית הטיי כדי שיוזבו ממנו המים חשיב כמסנן המים העכורים בידיים, ולא

6 ואם כונתו לומר שעיקר המעשה מתייחסת להמים וברירת היין העב הוא מילתא דממילא, כאשר מטו לפרש היתרו של החזו"א על הרשת שבראש כלי משפך של הטיי שלא יחדירו עלי הטיי לתוך הכוס, הרי גם בנד"ד כן.

7 וכעת הראוני מי שהביא דבריו שכונתו כיון שיצא יותר טעם מעלי הטיי בשהיה זמן מה נאסר, ולא הבנתי, מי לא מותר לשפך פעמיים פעמים מים ע"ג שמרים, והיכן מצינו אלו הגבלות.

8 וד"ל מג"א, ומז"ה (רבינו זרחיה הלוי) מתיר אפי' לסננו במסננת, ול"נ שלא הותר אלא לערבן ולאכלן כמות שהן אבל לטרוף אותן יפה ולסנן אסור שזה "טורח יותר ואומנות גדולה ותקון גדול" הוא זה והרי נאסר לטרוף אפי' בחרדל הנילוש כבר עכ"ל (ש"ג) וכ"כ ב"י ססי' ש"ט בשם ש"ל, וכן המש"ב (ס"ק ט) כתב אבל לטרוף אותן יפה ולסנן שזה טורח יותר ואומנות גדולה ותקון גדול הוא זה, הרי דמטעם בורר לא חיישינן דכל דבא לתקן האוכל אין אסור משום בורר.

כדי שיהא דק וצלול ולא יהא עב מתערובת הדבש והבשמים, (ובזה מובן היטב דברי הגאון בעל פקודת אלעזר המובא בשבחה"ש בבא"ר (בורר אות כ"ה) דכתב דבורר לא הוי אלא בדבר שנתערב מתולדה או נתערב שלא בכונה, או נתערב להדיא בכונה על דעת להישאר בתערובות, אבל בדבר שהי' בדעתו להדיא לערבו לזמן מה ואח"כ לבררו אין משום בורר, (והרב בעל שבה"ש תמה עליו, ותמיהותיו אפשר לתרצם) אבל בכאן דעלה עוד מדריגה דלא רק שדעתו שלא להניח התערובות, אלא דכל עיקרו ניתן לשם לזמן מה בכדי לתקן האוכל (אף תמיהותיו של בעל שבה"ש אינם קשים) בודאי שמותר, ואין לדחות יסודות עולם בקש ותבן, אלא אי קשה הא קשה לן למה לא כתבו הפוסקים מטעם זה להתיר לברר עלי הטיי ממי הטיי מטעם זה, ובדוחק אפשר לתרץ דהיתר רק במקום דהדבש והתבלינים והפלפלין באים רק לתקן היין שיש כבר ולהטעימו, ולא במקום שזה כל כולו של הדבר כמו בעלי טיי עם המים ובלי הטיי אינו אלא מים, ובזה יובן גם דברי הג' בית שערים, וצ"ע מה טעם יש בחילוק זה.

(ד) וכתבתי עוד דלענ"ד מעיקרא דמילתא אין בנד"ד תערובות, דהמים שבתוך המסננת מעולם לא חשיבי כמעורבים עם החומרים הנ"ל [אפילו יהי' המציאות כמ"ש שגרירי החומרים הנ"ל שטים ונדים בתוך המסננת הזו ואינם ממלאים כל החלל של המסננת⁹] שכיון שהכלי בנויה בצורה שלעולם החומרים הנ"ל לכודים ועצורים בתוך המסננת, ולתכלית הנרצה של הכלי אינם יכולים לצאת הימנו הרי הם חשובים הם כגוף הצינורות וכגוף המשמרת דלא חשיבי תערובות עם הנוזל

הגאון בית שערים (סי' ק"י) ומטעם זה כתב לאסור לשמר החומר שמטילים להחמיץ החומץ.

והנה בודאי שאין בדעת מר לדמות זה לחלב שקדים וכדומה, כל דבר שמשתי בלאו הכי ואינן מסננם אלא להצילם (כהא דסעי' י"א ד"כ אין כאן חידוש הלכה שיחסו להרי"ד, ובהכרח איירי יינומלין שאינו ראוי לרוב העולם בלי הסינון, (וכן משמע בברכות שיינומלין אינו ראוי לרוב העולם בלי כל המלאכה של טירוף וסינון) ומ"מ מותר, ואם רצונך לומר שנתחדש פה הלכה שכל שהוא רק להציל מותר למה צריכים להתיר סינון קיסמין כיון שרוב העולם משתי בל"ה (שהביאו הרמ"א בס"י) וגם שאם כדבריך נפל פיתא בהרבה מההלכות של בורר בבירא, כגון כי כל בורר אוכל מאוכל שאינו ערב לו לאכול כעת, או חתיכות ירקות אחד מהשני, כולם ק"ו מלהציל, ישתקע הדבר.

אלא שהלכה זו פשוטה, והוא שדבר שבא לתוך האוכל רק לתקן האוכל ואחר תיקונו אין בו צורך אין בו משום בורר, למרות שכעת אחרי שניתקן יש לו תועלת בהאוכל להוציא הדבר שכבר נפסק פעולתו, וז"ל הב"י (סוס"י שי"ט) בסימן שכ"א כתב רבינו שמותר לעשות יינומלין בשבת. וכתוב בשבלי הלקט (סי' צא) כתב הרב רבי ישעיה (פסקי הרי"ד שבת קמ. ד"ה פיס. ועושין) דאפילו לסננו מותר בשבת ואין בו משום בורר [והטעם] שהדבש והבשמים שמערב בו אינו פסולת אלא אדרבה הוא מתכוין לערב היין בהם כדי שיהא קולט ריחם וטעמם [נמצא אתה אומר שכל שנתנם לתקן טעמם וריחם אין בו משום בורר] [ולמה רוצה להסירם] ואינו מסנן אלא

9 ע"י בתמונות שמצורף בסוף, שבאמת אינו כן אלא שיש שכבות רבות של חומרים הנ"ל ועוד חומרים מהודקים, ויש מחיצות רשת לרחבה של הכלי בניהם, וחייבים להיות מהודק היטב בכדי להשיג המטרה לסנן היטב, ויש גם מערכת סינון אחרות לבתים גדולים וציבוריים הנספקים מים ע"י מעין, וכדי שהמים העזים לא ימהרו לקלקל הצינורות עוברת המים דרך חבית גדולה מלאה חומר המסיר העז הטבעי שבמי מעינות, והחבית הזו מלא על כל גדותיו עם החומר הנראית כמו מלח עבה, אבל זה השיעור לדון שכיון שהמהודק אינו מעשה ברייה, ואינו דומה למ"ש החזו"א (סי' נ"ג) שהחול הנכבש אינו בכלל תערובות.

הערה ז) בשם הגרשז"א, שצריך להיות תערוכות שני דברים השוים מבחינה מסוימת עיי"ש שיחולו עליהם שם תערוכות, והדברים חזרו ונשנו בספר שולחן שלמה (שי"ט ג' ח' ג) ועוד הגדרות נשנו בזה, ועכ"פ יהי מאיזהו טעם שיהי ברור שדבר שאין להם קשר כלל, כגון אשפה העוברת תמיד על הריצפא הקיימת במקומו, או לכלוך העוברת ע"ג הכלים הקיימים, או נקיון השניים, או כל דבר מצד חשיבתו ואיכתו לעומת עם מה שנתערב, וכיוצ"ב אינם בכלל תערוכות שיאסרו מטעם בורר, וכן הוא הצינורות המובילים המים וגם החומרים הללו שעשויין להשאר במקומם לעד, ומעבירים המים עליהם בכונה לטהרם אינם בכלל תערוכות כלל¹².

ה) והוספתי עוד טעם למה שאין כאן תערוכות כיון שניכר היטב בתוך המסננת, דבש"ש"כ (פ"ג סעיף ד') הביא הקוצה"ש שכתב (בבדה"ש סי' קכ"ה סקי"ד) בשם השביתת השבת (בורר סק"ה) דמות להוציא ביצים מבושלים מתוך המים דל"ה תערוכות, וכן תפוא"א מבושלים מתוך המים שניכר היטב, וכן אגוזים מתוך המים, או בשר מתוך המרק, והטעם שהיבש הגדול שבתוך הנוזל ניכר היטב ואינו תערוכות, וה"ה בנד"ד שאע"פ שאינו מוכח שהחומרים הנ"ל הם גדולים אבל מחמת שהם כה היטב ניכרים¹³

העובר עליהם לסננם, אפילו יהי שהם משוחררים בתוך הכלי עצמה, אבל הצורך שלהם במקומם מחשיבם לחלק הכלי עצמה, ושאינו לגמרי משמרים וכל תערוכות שעתידי שיתפרדו אהרדי כ"א ליעדו.

דהנה כתבו הפוסקים לבאר מה ה"ל גדר תערוכות דנאמר כשמפרידם הרי הוא בורר התערוכות, דלאו כל שני דברים הנוגעים זה לזה ה"ל תערוכות, כגון כיבוד ריצפת הבית מרוצפת (של"ז ס"ב) או נקיון הגוף והשניים, או שטיפת כלים (סי' שכ"ג דמותר), והסוחט את בגדיו חייב משום מלבן ולא משום בורר¹⁰, וכן הוא גבי כינים בתוך בגדיו (שט"ז ס"ט) והמנער טל מעל הבגד (סי' ש"ב ס"א) והגורר מנעליו בכותל (שם ס"ו וס"ט) וטיט שעל בגדו (שם ס"ז) וספוג שיש לו בית אחיזה (סי' ש"כ ס"ז) הגוזז שערות והממחקן (סי' ש"מ ס"א), והסוחט כבשים ושלקות למימהם (ש"כ), והשולה דג מן המים, כל אלו אין בהם משום בורר כי אינם תערוכות בכלל, והנה בתהילה לדוד (סי' ש"כ סקי"ז) שגם הוא מהעומדים להבינו דבר זה, וכתב דכל עיקר תערוכות היינו דוקא כלים בכלים או אוכל בפסולת ולא כלים באוכל ולא כלים בכלוך אוכל, ולא מים עם בגד וכיוצ"ב בכל דבר שאין להם שייכת אהרדי אינו תערוכות כלל, וסברא זו יותר מבואר בספר שש"כ (פ"ג

10 ואמנם הפרמ"ג (פתיחה לסי' ש"ה) ס"ל דסחיטת בגד ממים חייב משום בורר ובעקבותיו הלכו הרבה פוסקים, ואמנם הוקשו עליו האחרונים, מהא דסט"ו דאסור לפרוס סידור שחיישינן שמא יבוא לסוחטו ויתחייב משום כיבוס, ומבואר בפוסקים דע"ג חבית של יין מותר דליכא כיבוס ואפילו יסחוט לא יעבור איסור דאורייתא, ות"ל משום בורר, אמנם שאר דיני הנ"ל גם הפרמ"ג מודה דאין בו משום בורר.

11 וכתב שם בשלחן שלמה עוד הסבר, דכל תערוכות שיחזור להיות תערוכות אחר שנתברר כבר כגון כלי שאחר שטיפתו יחזור להיות מלוכלך אחר שנרחץ אין עליו דין בורר, וכן ניקוי ריצפת הבית, וכיוצ"ב כמה מהנ"ל, וגם זו סברא קדומה שנתכוין לי, דידוע חידושו של המגרת השלחן (בהגהות קיצע"ע סי' פ) דשייך בורר בספרים וע"כ אסור להוציא מוקדם ספרים אלאחר זמן, או שיקדים ספר אחד לחבירו, וכן ליקח כמה ספרים ביחד מארון הספרים, וכן להחזירם למקומם בשבת משום איסור בורר, ובשו"ת מהרש"ג (או"ח סי' נ"ד נ"ז) שהוא מן החולקים עליו וטעמא דיד"י כיון שהספרים שנתבררו יחזרו שוב לתערוכות (ויש ע"ז אריכות הדברים ואכ"מ).

12 והגם שלענין רחיצת פירות מהלכוך שעליהם, יש מחמירים דבכל אופן אסור וכ"כ בשב"ה"ל (ח"א סי' נ"ב) וכן מתאמרא בשם החזו"א, ודלא כמ"ש בקצוה"ש (קכ"ה סקט"ז וס' קמ"ו ד"ף ק"ה) והאגר"מ (ח"א סי' קכ"ה) הובא בשש"כ (שם) דס"ל דדוקא בשורה הכרשירין בתוך המים אסור ולא כשרחצם ע"י שטיפת מים, דהתם ה"ל להפסולת שייכת לגוף הפירא דא"א לאכול הפירא עם הפסולת.

13 וצד זה אינו מעלה ארוכה לנידון המסננת בבתיים ציבוריים גדולים הנספקים מים ממעינות שבהם החומר לכן

גדולים מסירים יתושים מהכוס בשבת ואין מכלים, והביאו הברכ"י (סק"ה) וכתב דכ"כ האליה רבה להודות לדבריו, והעיד דכן מנהג העולם, וכ"כ המהר"י חגיו הנ"ל וכ"כ בבית מאיר, והוסיף עליו לאו דוקא במשמרת אלא בכל דבר שדרך לברור משקה כגון הא דסעיף י"ד שמוריק היין לכוס אחרת טיף טיף, שגם זה דרך ברירת משקין, ואמנם להלכה לא פסק המש"ב (בביה"ל ד"ה אלא) כדבריו וכן שארי הפוסקים האחרונים דכולם הביאו דברי הט"ז, והחילוק בין זה לבין ביצים ואגוזים לזכוב, הוא מה שהם ניכרים יותר.

ובחזו"א (סי' נ"ג) כתב טעם לשבח לדברי המריט"ץ דאין תערובות בזכוב [שחור] שנפל לכוס מרק נוזל [שקוף] דמכירו וכנ"ל, וס"ל להחזו"א דגם הט"ז מודה לזה, אלא דמ"מ צריך להוציאו עם המשקה הדבוק וסביב לגוף הזכוב דשם אין ניכר חילוק הזכוב והנוזל וה"ל תערובות, וזה הטעם להוציאו בכף שמוציא עם הזכוב המשקה שסביבו שמותר, [משא"כ בגוש דה"ל תערובות כל השטח שהפסולת מעכבו] וכסברא הנ"ל דהגוש עם המשקה אינו תערובות, והנה אפילו אם תאמר שהחומרים הנ"ל אינם ניכרים ואינם דומים לבצים שאינם גדולים, מ"מ הרי כשיוצא המשקה מבינותם יבוא מים אחרים במקומם וחלק התערובות שלהם מעולם לא ה' נבררים, ודמי לתערובות שמברר שבאותו זמן יבוא תערובות אחרת כגון שמפריד דגים מאחרים ובמקומם מניח אחרת שפשוט שמותר, ובזה אשים קנצי למילין דלענ"ד דהמחמיר יחמיר לעצמו וקדוש יאמר לו, בפרט בצוק הימים הללו שהדור מזלזל בעוה"ר בכל מיני טעכלענגיא החדשים כאשר כתבתי גם אני בעני בכמה מקומות, ובפרט שנראה בעליל שבקרוב גם יתוקן לרוב הפילטערס קרני אור עלעקטריק, ובזכות שמירת שבת כהלכתה לזכות ליום שכלו שבת ומנוחה.

שניכר היטב החומרים הנ"ל בתוך המים שאינם עכורים.

ועל הוספת טעם זה השבות דבר, דהלא התרה"ד (סי' נז) כתב דשני מינים שניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות שמונחים יחד, דמאד היה כנגד סברת הלב לאסור משום בורר, ומ"מ אין לחלק ולהקל בלא ראייה ברורה, וכות"י פסק הרמ"א (ס"ג) דכתב ושני מיני דגים מיקרי שני מיני אוכלים ואסור לברור א' מחבירו, אף על פי שהחתיכות גדולות וכל אחת ניכרת בפני עצמה הרי דאין בידינו להחליט ולומר שכיון שניכר היטב אין זה ברירה, ומאן ספין ומי יבוא אחרי המלך את אשר שכבר עשוהו.

ויפה השבת, דבשבה"ש (בא"ר סקכ"ה) הביא שזהו קושיות הטל אורות על מהר"י חגיו שהתיר להסיר יתושין מן המים מטעם שניכר היטב הפרדתו בתוך המים, ולכאורא זה דלא כהתרה"ד, והוא מיישבו ע"פ הא"א (סקט"ו) דחתיכות דגים דאיירי ביה התרה"ד מ"מ איירי דמעורבים הם ומונחים בלא סדר ואינו יכול ליקח האחד עד שיסלק את חברו, ולזה גם נתכוין המש"ב (סקי"ד) במתק לשונו שכתב ר"ל דמ"מ שייך בזה ברירה כיון שאין מסודרות כל מין בפני עצמו אלא מעורבין ביחד, כלומר ומ"מ איירי באופן שצריך לחפש הדגים או עכ"פ מקום נגיעתם מכוסה, אבל אם מושך המים ואינו צריך לסלק החומרים לחפש המים וניכרים היטב לא ה"ל תערובות כלל.

והנה בבאר היטב (סק"ב) הביא דברי המריט"ץ (סי' ר"ג) שמותר להוציא יתושין מהכוס ע"י כף דאין ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולחפש אבל דבר יבש בתוך הלח שניכר וצף למעלה ה"ל ברור ועומד, ועוד דלאו אורחיה דברירה בלח בהכי אלא במשמרת, [וכמ"ש הבאה"ט דאין ברירה בלח וגם את הצירעה ישלח] וכתב וכן ראיתי

הרב שמואל פעלדער מ"ץ דבית מדרש גבוה, לייקוואד

עוד בענין הנ"ל

בשעה שמקלחין את המים מן היורה דרך הברזא, נראה דיש להתיר כיון שאין חשש של זבובין הרבה שיעכרו המים אלא לפעמים אפשר שנמצאת זבוב או זבובין בהמים, ובשביל זה אין שם בורר על כל המים אלא על מעט המים המרוכזין בסביבות גוף הזבוב וכמש"כ לעיל וכו', ואפי' את"ל דגם המים המרוכזין יוצאין עדיין יש תקנה שלא יסתום הברזא עד שיסיר הכוס מתחת הברזא והמים יפלו לאיבוד וכל שאין דעתו עליהם ולא ניחא ליה בכירורן לאו שם בורר עלי' ואין זה כדין פסיק רישא אלא כל שהולכין לאיבוד נראה דלאו בורר הוא כלל כדין סחיטה בהולך לאיבוד, עכ"ל.

והנה לכאורה דברי החזון איש מרפסין איגרי, דמה בכך שמים שבסוף הולכים לאיבוד, הרי בודאי בתחילת השפיכה כבר יצאו מים המרוכזין בסביבות גוף הזבוב, והלכו לתוך כוסו, א"כ למה לא עבר משום בורר תיכף ומיד, ומה מועיל מה שהולכים מיד לאיבוד לבסוף. וצ"ל כיסוד הנ"ל, דכיון שתיכף ומיד נכנסים מים אחרים למקום מים הראשנים שנתבררו, אין בזה משום בורר כלל. [ורק לבסוף צריך להניח מיד מים לאיבוד, משום שאם יקבל בכוסו כל המים נמצא שאז הריוח במה שקיבל גם אותם מעט מים שהיה סביב הזבוב.]

ולכן ה"ה בנידן דידן, כיון שתמיד יש מים שנכנסים במקום מים שיוצאים, ליכא ריוח וליכא תיקון, ואין זה מלאכת מחשבת.

והיה מקום לומר שכאן גרע טפי, שבאופן של החזון איש אין דעת האדם על המים

נתעורר לאחרונה שאלה בענין שימוש עם פילטורים של גרגירי פחם בשבת, ועיקר נקודת השאלה היא שכיון שלפני התחלת מעשה האדם כבר נמצא בתוך הפילטור מים שמעוברים עם גרגירי הפחם, לכאורה נחשבים כתערובת [ויש לדון על זה ואכמ"ל], ואם כן יש איסור ברירה בפתחת הברז, שע"ז מברר המים מגרגירי הפחם ונעשים המים ראויים לשתייה.

אבל נראה שבאמת יש מקום גדול לומר שאין בזה איסור בורר כלל, וכמו שיתבאר. דהנה המציאות היא שתיכף ומיד בפתחת הברז ויצאת המים מהפילטור, נכנסים במקומן מים אחרים, שמתחילה היו ראויים לשתייה, ועל ידי הכנסתם להפילטור נתערבו עם גרגירי הפחם ונעשין אינם ראויים לשתייה, אם כן אין כאן שום רויח בעולם ע"י מעשה האדם, שמתחילה היו מים שאינם ראויים בתוך הפילטור, והיו מים ראויים לפני הפילטור, ובסוף יש מים שאינם ראויים בתוך הפילטור, ויש מים ראויים לאחר הפילטור, א"כ אין כאן שום רויח בעולם, ואין זה מלאכת מחשבת. [ואף שעכשיו אפשר לאדם ליקח המים המתורנים שמאחר הפילטור, ומתחילה לא היה אפשר לו ליקח המים המתורנים שלפני הפילטור, אין זה אלא חסרון ביכולת האדם, אבל אינו חסרון בגוף המים.] ויסוד זה מוכח בדברי השלחן ערוך ובדברי החזון איש, וכמו שיתבאר.

אתחיל בהכרח מדברי החזון איש. כתב החזון איש (סי' נג) וז"ל: ולענין ברזא שקשרו בגד בפיה כדי שלא תפול זבוב לתוך הכוס

מסתימת כל הפוסקים מוכח שמותר לערות ב' פעמים, וקשה הרי כיון שעירה פעם אחת, כבר נמצא מים מעורב במשמרת, ובשפיכה שניה מוציא המים, א"כ למה אין בזה משום בורר, אלא מוכח כמו שנתבאר, דליכא בורר כל שנתקלקלו משקין אחרים. וכן באמת בציור של בגד הברז הוא ממש הציור של ש"ע ס"י שמותר לתת מים או יין בסודר [לגבי מים רק אם מיוחד לכך, כמו שכתוב במשנ"ב], אף שפעם שניה ששופך מים הלא דוחף מים ראשונים הבלוע בתוך הסודר.

וכן מדורי דורות נהגו בחג הפסח להניח בגד על ברז המים משום חשש חמץ במים, ולא חששו שבשבת יש איסור בורר בפתיחת הברז במה שמוציא מים הבלועים בבגד.

ואין לומר שאינו מכוין שיוציא מים אלו, שהרי אם לא היה מים שבבגד יוצאים [וכגון אם נקרחו], לא היו מים שאחריהם יכולים לצאת, והוי ממש כמו מים שבפילטורים, שאי אפשר למים שאחרים לצאת אלא אם כן יוצאים מים הראשונים, וכמו ששם נחשב כמכוין להוציא מים הראשונים, ה"ה כאן הוי כמו שמכוין להוציא מים שבבגד [הגם שאינו מכוין לכך להדיא, מ"מ כיון שכך מוכרח לפי המציאות, הוי כמכוין לכך, והוי ממש כמו הפילטורים].

והנה היה מקום לדחות ראיות אלו ולומר שלא שייך בורר כלל במים המעורבים בבגד, שאינם נחשבים למעורבים יחד, אבל זה אינו, שהרי הפרי מגדים (פתיחה לא"א סי' שכ) כתב להדיא ששייך בורר בסחיטת משקה מבגד, א"כ לדעתו מה יעשה אם דין שלחן ערוך הנ"ל, אלא מוכח כדברינו [ואף את"ל שלהלכה לא קיי"ל כהפרי מגדים, ולדידן מים הבלועים בבגד לא מקרי תערובת, מ"מ מוכח יסוד הנ"ל לדעתו, וליכא הוכחה שלגבי נקודה

שסביב הזבוב, ולכן אינו מלאכת מחשבת, משא"כ כאן שהאדם לוקח מים, ובעל כרחו הוא לוקח מים הראשונים, א"כ כונתו על מים אלו שאינם נקיים שבתוך הפילטור. אבל נראה שאי אפשר לחלק בכך, שעל כרחך החזון איש לא ס"ל כן, דאם נאמר סתם דאותו מים הוא כל כך מועט עד שכיון שאין דעתו עליו חסר במלאכת מחשבת, היה לחזו"א לומר פשוט שאין כאן דין ברירה על אותה מעט מים, ואדרבה הצריך שילך לאיבוד, ובלאו הכי היה אסור, ועל כרחך דגם אותו מעט שפיר יש שם מלאכת ברירה עלה, ואין חילוק בין מעט להרבה, ובין מכוין לאינו מכוין, ועל כרחך שפיר מורא בחזו"א כמו שביארנו, א"כ הוא הדין בנידון הפילטור, שהוא אותו ציור ממש של הזבוב הנ"ל, שבשניהם יש מקום ממולא מים מעורבים עם פסולת בתחילת יציאת המים, וכמו שמותר באופן של הזבוב, ה"ה בפילטורים.

ואף את"ל שבאופן של הזבוב אינו מוכח מדברי החזון איש להקל, הרי בלאו הכי מוכח מדבריו להקל בנידון דידן, שהרי מיירי שם שיש בגד בפי הברז, והרי בתחילת שפיכת המים, נבלעים מים בתוך הבגד, וכששוב מערה מים פעם שני, הרי הוא מוציא מים מתוך הבגד, ולמה אין בזה משום ברירת אוכל [המים] מתוך פסולת [הבגד], וכמו בנידון הפילטור המברר אוכל [המים] מתוך פסולת [הגרגירי פחם]. וכנראה הטעם שליכא חשש ברירה הוא מאותה הטעם שכתבנו לעיל, שתמיד נכנסים מים אחרים במקומם, ה"ה בנידון הפילטורים.

ובאמת יש להוכיח כן גם מדברי השלחן ערוך, שהרי כתוב שם (סימן שיט ס"ט) יין או מים שהם צלולים, מותר לסנן במשמרת. הגה: ואף על פי שיש בו קסמין דקין, הואיל וראוין לשתות בלאו הכי. עכ"ל. והרי בודאי

בעת שעושים tea בתוך המים שיצאו הטעם בטוב, ולכאורה גם שם הלא בכל פעם שמסבב גורם למים שיצאו מהשק, [ועצם שק טיי כמוכן הוא ממש מסננת לעכב עלי טיי ושיהא יוצא המים עם טעם הטיי], וליאסר משום בורר, ועל כרחך כנ"ל, דכיון שתחת מים שיצאו נכנסו מים אחרים, לית ביה משום ברירה. ולטעון 'ערבך ערבא צריך' כנראה אי אפשר, דסתימת הפוסקים שכתבו להקל ולא עלו על דעתם לעורר שיהא נזהר בזה, מבואר דלא עלו על דעתם שיהא בזה שאלה של בורר, ועל כרחך כנ"ל. [ואע"פ ששמעתי שספרים שיצאו היום העירו בזה, כנראה שלפנים לא היה שום להם שום שאלה בזה].

כל זה הוא מה שהיה נראה לענ"ד טעם להתיר שימוש בפילטורים הנ"ל. אבל כיון ששמעתי שכמה חכמים נסתפקו בזה, ואף נטו להחמיר, אין אני אומר בזה דבר להלכה למעשה עד שיסכימו לדברי גדולי ההוראה שליט"א.

זו לא קיי"ל כמותו. וגם לא שמענו שיהא פקפוק שלפי הפרי מגדים עכ"פ יש מקום להחמיר בבגד ע"פ ברזא].

ואין לומר שכל דברי הפרי מגדים נאמרים רק בסוחט בידים, שאז כיון שמכוין להוציא המים, נחשב כדבר נפרד מהבגד, משא"כ במים שבתוך בגד על הברז [או בתוך המשמרת] בטל להבגד וליכא תערובות, כיון שמעולם אינו מכוין להוציא מים אלו, זה אינו, שכיון שבודאי מים אלו עתידים לצאת ע"י עירוני שנית, אי אפשר להחשיבם כחלק הבגד, וגם הלא אם לא יוציא מים הבלוע, לא יוכל להוציא מים השנים דרך הבגד, וא"כ בודאי כונתו שיצאו, ומה לי סוחט בידים או סוחט עם מים חדשים ששופך, וא"כ חוזרת קושיא למקומן, למה אין בורר בעירוני שנית, וצ"ל כיסוד הנ"ל.

גם ידוע שהרבה התירו להשתמש עם tea bag בשבת [גם באגרות משה נקט להקל] וכידוע שדרך שימוש הוא לסבב אנה ואנה

כמו הרמב"ם בדורו בודאי

כשהאבני נזר ראה בפעם הראשון תמונתו של אדמו"ר הזקן בעל התניא התבונן ארוכות בתמונה, העביר עליה את ידו פעמים מספר ואמר בהתרגשות: "איך זע! איך זע! איך האב ריינע אויגן, איך זע! כהרמב"ם בדורו געוויס אז ער איז, און אפשר כמשה בדורו [=אני רואה! אני רואה! יש לי עיניים טהורות ואני רואה! כמו הרמב"ם בדורו בוודאי הוא נחשב, ואולי כמשה רבינו בדורו!].
(ספר המשפיע, ר' שלמה חיים קסלמן ח"ב פי"ז עמ' 138-338)

משלוח מנות - מחזיק בתורת ה'

כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת (סנהדרין ז). י"ל מאי תליא הא בהא ולמה קרי לה בשם מנת. ונ"ל בס"ד דידוע תורה שבכתב בסוד תפארת, ותורה שבעל פה בסוד מלכות, ולכן כתיב בתורה שבעל פה בי מלכים ימלוכו [משלי ח' ט"ו]. ואמרו בגמרא מאן מלכי רבנן מפני שהיא בסוד מלכות, ובזה פרשתי שתקנו בפורים משלוח מנות איש לרעהו, כי אותו זמן הדור קבלוה לתורה שבעל פה בלב, ולכן עשו לה זכר במשלוח מנות כי מנות עולה מספר מלכות שהוא סוד תורה שבע"פ, וידוע תורה שבע"פ יש בה ד' חלקים פ'שט ר'מז ד'רש ס'וד כנגד ד' אותיות השם הוי"ה ב"ה, ולזה אמר כל המחזיק בתורת ה' דייקא תורה שבע"פ שיש בה פרד"ס כנגד אותיות ה' יש לו מנות שהוא מספר מלכות, אם תניח חולם שהוא במקום וא"ו במנת תהיה מנות.
(בן יהוידע סנהדרין ז:)

הרב אליהו פלדמן מח"ס אגור באהליך על הל' מזוזה

בענין הנ"ל

נתפרסם בכמה מקומות לאסור את השימוש בפילטר למים בשבת, כיון שהמים מתערבים עם גרגרי הפחם, ובפתיחת הברז יוצאים המים מתוך הפחם, ע"י מסננת הקבועה בה, והו"ל בורר בכלי. ולענ"ד הדבר מותר מב' טעמים, והנח להם לישראל, אם לא נביאים הם, בני נביאים הם.

א) מצינו בגמ' שבת קלט ונפסק בשו"ע סי' שיט,ט דמותר ליתן מים צלולים למשמרת, כדי שיצלו, [והטעם כיון שגם קודם הנתונה למשמרת היו המים צלולים, והמשמרת רק מונעת מהמים להתערב בשמרים, ואי"ז בורר]. ובפשטות מותר ליתן מים במשמרת, אף אם היא ספוגה ממים שניתנו עליה בע"ש, ובכה"ג, כאשר חוזר ונותן בה מים, הם דוחפים ומוציאים את המים שכבר בלועים בשמרים ובמשמרת, וצ"ב מדוע הדבר מותר, והרי בורר את המים שכבר נתערבו בשמרים ובמשמרת, שהם כפסולת כלפיהם.

הגר"י רובין שליט"א האריך בזה בקובץ 'היכלא' ח"ג, וכתב שטעם ההיתר במשמרת, הוא משום שאינו מתכוין לברירה, ואף שבעלמא פס"ר אסור, שאני מלאכת בורר, דכשאינו מתכוין חסר בכל צורת המלאכה. אך כליל שבועות (תשע"ג) דנתי בזה בארוכה עמו, וטענתי לו דעדיין לא נתבאר טעם ההיתר לדעת רש"י דאסור בורר בפס"ר אף כשהולך לאיבוד כמבואר בביה"ל שיט, ח ד"ה אע"פ. ועוד דלפמ"ש"כ לעיל שע"י שפיכתו בסה"כ בורר כמות גדולה של מים, יש לדונו אף כמתכוין, ואסור אף לדעת הר"ן. והסכים שביאורו אינו מספיק. ולאח"ז קבלתי ממנו מכתב בענין, אך לענ"ד עדיין הדברים צ"ב.

ולענ"ד הטעם שאין בהוצאת היין מהמשמרת והשמרים אסור בורר, הוא משום שכנגד כל טיפת מים שתצא מהתערובת, יכנס נגדה מהמים הנקיים שבידו, ויתערב עם השמרים והמשמרת, אין כאן כל תיקון, ואין מלאכת בורר אלא בתיקון גמור, אך תיקון הגורם לקלקול כנגדו, אינו דרך הבוררים, ואין בו צורת בורר כלל, ומותר.

הגע בעצמך, המוציא פסולת מאוכל, אלא

פניתי בשאלה זו להגר"מ שטרנבוך שליט"א (שצירף את חתימתו לאסור את הפילטר), וענה לי שאותם מקצת מים הבלועים אין להם חשיבות, ואין בזה שם בורר כלל. וכשחזרתי ושאלתיו וכי מותר לסחוט בידים את המשמרת מהמים הבלועים בה, ענה לי שאני התם דאחשביה. וחזרתי ושאלתי ואם יהיה ספוג שם יין שהאדם נצרך לו, וכי יהיה אסור. וענה לי אה"נ אסור, וסיים תפנה להרב ... שבייר את הענין היטב. (ומדבריו אלו נראה, שהרגיש בדוחק שבוזה).

אך לענ"ד מדלא חילקו הפוסקים בין נתינת מים לנתינת יין, משמע דאין לחלק בזה. וביותר קשה שהרי בכל שפיכה ושפיכה הוא מוציא כמות נוספת של מים הבלועים, ובסה"כ גורם להוצאת כמות גדולה של מים

וביותר קשה שהרי בכל שפיכה ושפיכה הוא מוציא כמות נוספת של מים הבלועים, ובסה"כ גורם להוצאת כמות גדולה של מים

(ב) ועוד נלענ"ד שאין כאן כלל ענין למלאכת בורר, והוא ברור בסברא למעייין, דמלאכת בורר היא 'תיקון הקלקול', שנוצר מחמת התערובת, וכדי שיהיה מוגדר כ'מקולקל', צריך שהפסולת מפריעה לאדם, ומצריכה אותו לעשות פעולה נוספת או פעולה שונה, כדי ליטול את האוכל, בלא שיעלה הפסולת עמו. או לכה"פ היא מצריכה אותו לנהוג בזהירות ודקדוק שלא יעלה הפסולת עם האוכל. אך בניד"ד שמוציא את המים מהפחם, ע"י פתיחת הברז, וגם אילו לא היה שם פחם, היה מוציא את המים ע"י פתיחת הברז, והפחם לא גורם לכל קושי ושינוי בהוצאת המים, פשוט שאין המים מוגדרים כמקולקלים, וממילא אין בפתיחת הברז משום בורר.

ואמנם ע"פ סברא זו היה נראה להתיר אף את השימוש ב'תיון', וכן את השימוש ביורה שיש ע"פ הברז מטלית, ואילו החזו"א בס"י נג כתב טעמים אחרים להתיר, ומשמע לכאורה דלא ס"ל כמש"כ.

אך יש לחלק דשאני ב'תיון' שגם כאשר יש מסננת בראש הכלי, הפסולת מפריעה לתמצית התה, שהרי העלים סותמים קצת מהחורים, ואין התמצית יוצאת בקלות, ולכן גם כאשר תמצית התה נמצאת בתוך התיון היא נחשבת למקולקלת מחמת העלים. וכן ביורה, כיון שהמטלית מפריעה ליציאה נוחה של המים, ואילו יסתלק הפסולת מהמים, ודאי שיסלק את המטלית מהברז, לכן נחשבים המים שביורה למקולקלים, ויש בהם משום בורר. משא"כ בניד"ד שאין כל הפרעה וקלקול מחמת הפחם, ואין אדם יודע ומרגיש האם יש שם פחם או לאו, אין בזה כל קלקול, וממילא אין כל תיקון בהוצאת המים מהפחם, ואין בזה משום בורר. והדברים ברורים ומבוררים בעז"ה.

שבעל כרחו כנגד כל פסולת שתצא, תכנס מיד פסולת אחרת, וכי יש בזה משום בורר, והרי אין בזה כל תיקון, דמה לו איזה פסולת תהיה מעורבת עם האוכל. ונראה דה"ה איפכא, דהמוציא אוכל מתוך פסולת, וכנגד האוכל היוצא מהתערובת, יכנס במקומו אוכל נקי אחר, ויתערב עם הפסולת, ויצא שכרו בהפסדו, דמסתבר שאין בו משום בורר.

ודוגמא לדבר ההולך בבגדיו בנהר, וע"י הליכתו גורם שהמים הספוגים בבגדיו יצאו, ויכנסו אחרים תחתיהם, וכי יש בזה משום דש. וכן בזבוב שנפל לכוס, כתב החזו"א שמוותר להוציא מים מהכוס, משום שרק המים הסמוכים לזבוב נחשבים למעורבים ומקולקלים. ויש להקשות והרי יש בילה, וכאשר יוציא מים מהכוס, יצאו גם מהמים הסמוכים לזבוב, ואמאי מותר. וע"כ כיון שבמקומם יבואו מים אחרים נקיים, אין כאן תיקון של בורר.

וכן מוכח מהמבואר בס"י שיט"ד שמוותר להטות כלי בנחת, ולהוציא את היין הצף ע"ג השמרים. וצ"ב והרי כיון שיש בילה (וכך גם המציאות הנראית לעין), ודאי שבהטיה זו יוצא גם מהיין המעורב בשמרים למטה, והרי הוא בורר גמור, ואף מתכוין לברירה. ועכצ"ל דכיון שכנגד היין היוצא מתוך השמרים, נכנס מקצת מהיין שהיה צף ע"ג השמרים, וחוזר ומתערב בשמרים, כך שאין בזה כל תיקון בתערובת, אין בזה צורת בורר כלל.

ועפ"ז נראה להתיר את הוצאת המים מתוך הפחם. שהרי המים העומדים לפני הפחם, נידונים כמים נקיים - לענין מלאכת בורר - שהרי משתני בהכי. וכיון שמחמת הוצאת המים המעורבים בפחם, נכנסים כנגדם המים ה'נקיים' שעמדו לפני הפחם, ומתערבים בפחם ומתקלקלים, אין כאן מלאכת בורר, וכמש"נ.

הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

רב ומו"צ בהר נוף ירושלים
ודיין בבר"צ בנשיאות הגר"נ קרליץ

עוד בענין הנ"ל

בשימוש במסנני מים ופילטרים למיניהם עלולים להיות חששות של מלאכת בורר, ובעבר דנו הפוסקים מחמת איסור ברירה בנוגע למים שנכנסים לפילטרים ועוברים תהליך של סינון במסננות למיניהם שהם כלים המיוחדים לברירה, ואמרו בזה היתר כיון שהמים ראויים לשתייה גם מבלי הסינון והסינון נעשה רק לרווחא דמילתא, ולכן אין בזה משום מלאכת בורר, אף שעל ידי הסינון הם נקיים יותר¹. ורק מי שהוא איסטנים ואינו שותה כלל מים שאינם מסוננים יש לו לחוש לאיסור בורר בזה².

ומה שיש לדון עוד בעניין זה הוא מצד גידון אחר לגמרי, והוא שבמערכות שונות של סינון מים, אחד מתהליכי הסינון, המתבצעים בתוך מיכלי הסינון, נעשה על ידי פחם שטבעו לספח אליו זיהומים וטעמים שונים הנמצאים במים, פחם זה מופיע במסננות בשתי צורות: האחד בצורה של גרגרי פחם, והשני בצורה של גליל של פחם. לגרגרי הפחם יש "שטח פנים" רחב מאוד שיכול לספח אליו נוזלים בכמות גדולה.

המים הנמצאים במיכל הסינון, עוברים דרך הפחם ומסתננים ממיני הזוהמה שבתוכם, ויוצאים דרך מסננת אחרת שמונעת את גרגרי הפחם להתערב בתוך המים היוצאים למערכת. ונמצא שהמים בעודם במיכל מעורבים עם גרגרי הפחם שהם אינם ראויים לאכילה, וממילא מים אלו גם כן אינם ראויים לשתייה, וכאשר האדם פותח את ברו המים, המים שנכנסים ממערכת המים הכללית דוחקים את המים שבתוך המיכל לצאת, ונמצא שמכוחו המים נבררים בכלי, ויש לדון בזה מצד איסור ברירה בכלי.

1 גידון זה בנוי על דברי המשנה שבת דף קל"ט ע"ב שיובאו להלן שמתירה לברור במשמרת יין המעורב בקיסמין דקין, והטעם משום דמשתתי בהכי, ולכן מים הראויים לשתייה לרוב בני אדם בלי סינון מותר לסננם בשבת אפילו בכלי המיוחד לכך, ומותר להשתמש בברו מים אע"פ שיש בפי הברו מסננת, וכן מותר להשתמש בברו אף אם המים עוברים דרך מערכת טיהור מים ויוצאים נקיים וזכים [ובלבד שאין במערכת הטיהור פעולה חשמלית]. ולענין אדם שהוא איסטנים ואינו שותה כלל מים בלתי מסוננים יש מפורסקי זמננו שהורו שאין לו להשתמש בברו המחובר למערכת טיהור מים, משום שלגבי יש כאן מעשה ברירה. כן שמענו מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, וטעמו ע"פ הבה"ל סי' שי"ט ס"י ד"ה הואיל בשם הפמ"ג שאפשר שבאיסטנים אין היתר דמשתתי בהכי, ואף שיש לדון ולומר שגידון מים שאינם מסוננים קיל טפי משום שהפסולת המעורבת במים אינה ניכרת לעין כלל, מ"מ דן זאת הגרי"ש זצ"ל כמעשה ברירה כיון שיש כאן שינוי ניכר בטעם של המים והמקפיד לסנן מחשיב את החומרים המעורבים במים כפסולת. וכן דעת הגר"ש ואונר שליט"א במכתב המובא בסוף ספר ארחות שבת. ויש שהורו היתר בזה, כן שמענו מהגר"נ קרליץ שליט"א, וטעמו משום שהפסולת אינה ניכרת במים, וגם אחר הסינון אין היא ניכרת במסננת [ורק לאחר פעולות רבות של סינון ניכרת הפסולת במסננת].

2 והנה יש לידע שמצוי הוא ביותר שבמיכלי הסינון יש הצטברות גדולה של לכלוך ומיני פסולות שונות, והדבר שכיח ביותר במערכות סינון עם אוסמוזה הפוכה, שכיון שיש כמה וכמה מסננות ברמות שונות מצטבר לכלוך רב בתוך המיכל, וגורם לכך שהמים שנכנסים למיכל מתערבים עם הלכלוך, ובמצבם זה אינם ראויים לשתייה כלל, ושוב חוזרים ומסתננים על ידי הפחם, וא"כ יש בזה מלאכת בורר במים העכורים, ובה אין הברל אם הפחם הוא ברגורים או בגוש, כיון שמלאכת הבורר היא בעצם נקוי המים מהפסולת שבתוכם.

דין נתינת מים על גבי שמרים הנמצאים במשמרת

א. והנה מצינו נידון כעין זה במשנה שבת דף דף קל"ט ע"ב נותנין מים על גבי השמרים בשביל שיצולו, ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית. ודינים אלו נפסקו להלכה בשו"ע סי' שיי"ט סעיפים ט', וז"ל משמרת אפילו תלויה מערב שבת, אסור ליתן בה שמרים אבל אם נתן בה שמרים מער"ש מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב. וביאר המשנ"ב ס"ק ל"ג, ר"ל שיהיו השמרים צלולים והמים יזובו מהם עם מקצת מן היין שנשאר בלוע בו, והטעם שאין בנתינת המים משום בורר, שהמים שהוא נותן צלולים הם ואין בהם דבר שצריך לברור מהם. עוד כתב המשנ"ב, שמותר ליתן בשבת מים על גבי שמרים שנשארו בחבית וקולטין המים טעם היין ומוציאין אותו בשבת ושותין אותו.³

ובסעיף י' הביא השו"ע את הדין השני במשנה שם, יין או מים שהם צלולים מותר לסנן במשמרת, והוסיף הרמ"א – ואע"פ שיש בו קיסמין דקין, הואיל וראויין לשתייה בלאו הכי. וטעם ההיתר מבואר שכיון שבלאו הסינון משתתי בהכי, אין זה נחשב תערובת, דכלל בדינו שכדי לאסור ברירה בעינן לתערובת, וכל היכי דמשתתי בהכי הקיסמין נטפלים אל היין, ואין זה נחשב תערובת, והרי זה כמין אחד.

השימוש במסננת הנמצאת בפי הברזים

ב. ועל פי זה כתב החזון איש סי' נ"ג שמותר לתת מסננת בפי ברז מים, ואע"פ שהמים מסתננים מהעפר שבהם, מ"מ כיון דמשתתי בהכי אין זה כתערובת וממילא אין איסור לתת מסננת שתסנן עכירות זו של

העפר. עוד דן החזון איש שאחרי שמצטבר עפר בפי המסננת, והוא בכמות כזו שאין דרך בני אדם לשתות, א"כ מעתה יאסר להשתמש במסננת, ותירץ שקיים בזה ההיתר של תחילת המשנה שמותר לתת מים בתוך שמרים שבמסננת כדי שיחזרו צלולים לזוב, והיינו כיון שהמים לפני כניסתם למסננת ראויים לשתיה, ומה שמתערבים לרגע בתוך העפר, דינם כמים צלולים שהתערבו בשמרים שאין בהם בורר כיון שנכנסו צלולים ויצאו צלולים.

נידון שפיכת מים לתוך מיכל שיש בתוכו גרגרי פחם

ג. ולפי זה יש לדון בנידון גרגרי הפחם שדרכם עוברים המים, האם יש לדמותם לנידון המשנה שחזרו צלולים לזוב, דגם הכא המים נכנסים כאשר הם ראויים לשתיה ושוב יוצאים ראויים לשתיה, או שמא יש לחלק בין נידון המשנה, דדוקא שם כאשר אין הפסק בין כניסת המים ליציאתם, ולכן אין חוששים שבשלב מסוים היתה כאן תערובת, כיון שכל עיקר מעשהו לא נעשה לצורך ברירה כלל, אלא למטרה אחרת, ומה שנתערבו המים וחזרו ונסתננו, אינו אלא כברירה דממילא, שאין בה תורת ברירה כלל, אבל באופן שנתן את המים לתוך הפסולת ופסק מעשהו, ואח"כ פתח את הברז ושוב נסתננו המים מתוך הפסולת על ידי כלי, הרי זה אסור.⁴

ד. והביאור בזה, דהנה מצינו סברא כעין זו בהלכות בורר דכאשר אין האדם עוסק בברירה אף שנעשית ברירה על ידו, הדבר מותר. והוא בסי' שכ"ד ס"א ומקורו בגמ' שבת דף ק"מ ע"ב שמותר לאדם להוליך תבואה לאבוס בכברה, אף שבדרך הילוכו נברר המוץ מהתבואה, ועיין רש"י שם שכתב

3 ובטעם הא שאין איסור בורר בתמצית היוצאת מהשמרים ונכנסת למים, עיין בספר מגן אבות למהר"ם בנט שכתב שכיון שתמצית היין מתערבת מיד במים הרי היא נטפלת אליהם ואין בה חשיבות בורר, ובספר חו"ב כתב שהמצב שבו הטעם מעורב בשמרים חשיב כמין אחד.

4 ואין לטעון שגם במשמרת הנ"ל היו מעט מים מעורבים בשמרים, ד"ל שמעט מים אלו כמאן דליאת ובטלים הם לגבי השמרים.

אחד, אין בזה חשש כלל, כיון שגוש אחד אינו נידון כמעורב עם המים, וכמו שביצים הנמצאים במים אין אנו דנים אותם כמעורבים עם המים כיון שמתוך גודלם הם ניכרים, הכי נמי גם אותו גליל של פחם שאינו נחשב כלל כמעורב עם המים.

מיכל שיש בתוכו כדורים עם חומרים שמופרשים למים

ו. וכן יש לדון בסוג מסננת נוספת שקיימת בכמה ממערכות הטיהור שיש בתוך המיכל חומר שמופרש לתוך המים, ומטרתו להוסיף כל מיני תוספים לצורך בריאות, ותוספים אלו נמצאים במיכל והם בצורה של כדורים קטנים חלקים, ויש לברר האם יש בזה משום בורר כיון שהמים מעורבים עם הכדורים האלו.

ולכאורה י"ל שאין בזה בורר כיון שהם ניכרים לעצמם אין הם נחשבים מעורבים עם המים, ואין זה דומה לאותם גרגרי פחם קטנים שמתוך קוטנם וצורתם נחשבים כתערובת, ואף שזיתים המעורבים במימיהם יש בהם ברירה, שאני הכא שכיון שאין שייכות בין המים לבין הכדורים הקטנים אין אנו רואים אותם מעורבים יחדיו.

וכלל גדול הוא בהלכות בורר דמבלי שיש תערובת אין איסור ברירה, והרבה פעמים הגדרת התערובת משתנה בקל בין מקרה למקרה, ומשנה את הדין בין היתר לאיסור דאורייתא.

מיכלי אגירה

ז. איסור זה של שימוש במסננות שיש בתוכם גרגרי פחם, קיים גם במערכות שיש להם מיכל אגירה שאליו המים מתכנסים, ואף שכאשר מוציא את המים הם יוצאים מהמיכל כאשר הם מסוננים, מ"מ מים אחרים נכנסים תחתם ומסתננים, ונמצא שעל ידי פתיחת

"שפעמים" נופל הפסולת, אבל הר"ן כתב "שנופל" היינו שאף שהדבר הוא בגדר פ"ר מ"מ שרי, וכן הוא משמעות לשון הרמב"ם פרק כ"א משבת הל"ב שכתב וז"ל, אבל נוטל התבן בכברה ומוליך לאבוס אע"פ שירד המוץ בשעת ההולכה, שהרי אינו מתכוין לכך, עכ"ל.

ויש לעיין בטעם הדבר והרי עושה מלאכת בורר בפסיק רישא ואמאי שרי. וי"ל דהטעם שאין בזה איסור בורר, דהיות שבמלאכת בורר עיקר מלאכת המחשבת היא "ההבחנה" בין שני המינים שבא לברור ולא סגי בזה שהמינים נפרדו זה מזה, ואין זה דומה לשאר מלאכות שבת שבהם אף אם נעשה מעשה בלי כוונה בדרך פ"ר הדבר אסור, והיינו דבעינן במלאכה זו שהאדם ידקדק במעשיו ורק אז שם מלאכה עלה, ולכן י"ל שכאשר האדם אינו עסוק בברירה והיא נעשית ממילא שרי⁵.

והכי נמי י"ל כעין סברא זו בנידון מים שניתנים לתוך שמרים ומסתננים, דכיון שהמים היו צלולים ויצאו צלולים, ואין לו עניין בסיון המים לכן אין על פעולתו שם בורר כלל.

אמנם י"ל דכל סברא זו אתי שפיר כאשר המים נכנסים ויוצאים מיד בשפיכה אחת, ואז י"ל שאין אנו רואים את מעשהו כמעשה ברירה, אבל כאשר הדבר נעשה בשני שלבים, והמים הצלולים נכנסים ושוהים בתוך בית הקיבול מעורבים עם הפחמים ושוב בוררים אותם מהם, הרי שאז יש למעשהו שם ברירה, כיון שכעת אנו מסתכלים על המצב שלפנינו שבו מים מעורבים עם פסולת. וכן מבואר לאיסור בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' צ"ט סוף אות ב'.

מיכל סינון שיש בתוכו "גוש פחם"

ה. אמנם כל זה כאשר הפחם עשוי גרגרים ונראה כחול, אבל באופן שהפחם הוא גוש

5 וראה מה שהרחיב בסברא זו לענין מלאכת בורר מו"ר הגר"ש גלבר שליט"א בארחות שבת חלק א' ביורוי הלכה סי' ב', ומש"כ לבאר על פי סברא זו את ההיתר הנזכר בגמ' דף ע"ד במעשה דרב כיבי ששטח את הפירות לפני האורחים.

עיקרית, ורק אחרי שהיה נראה לו שם שלעיקר ההלכה אין בזה איסור צירוף גם את הסברא של ברירה לאיבוד.

מיכלי סינון שיש בהם מים עכורים

ט. עוד יש לברר שישנם מיכלי סינון שהמים שבתוכם עכורים במידה כזו שאינם בגדר משתתי בהכ"כ⁶, מצב זה של המים העכורים הוא קודם כניסתם של המים לסנני הפחם, וא"כ אף אם סנן הפחם עשוי מגוש אחד, באופן שאינו בגדר תערוכת עם המים, אכתי יש בזה איסור בורר, כיון שבורר את המים מתוך העכירות שלהם, והדבר נעשה על ידי כלי המיוחד לברירה.

מסנן במכשיר המכונה "בריטה"

י. קנקן מים שיש בתוכו מתקן סינון המכונה "בריטה" שבתוכו יש גרגרי פחם, המסננים ומטהרים את המים, וכאשר מערים מים לתוך הקנקן עוברים הם את המסננת הזו ויורדים לבית קיבול של הקנקן כשהם מסוננים. מותר למלא בהם מים בשבת ואין בזה משום בורר, והטעם משום שהמים ראויים לשתיה גם לפני הסינון וכפי שהתבאר לעיל, ואף שהמים הנכנסים למתקן הסינון מתערבים בגרגרי הפחם ושוב מסתננים ויוצאים, אין בזה משום מלאכת בורר, הואיל והמים נכנסים צלולים ויוצאים צלולים. אלא שיש לדון בזה עוד מצד עובדין דחול וכפי שיבואר בהמשך.

והנה כאשר בית הקיבול של הקנקן מתמלא במים מצוי שהמים נמצאים בגובה מתקן הסינון וחלק מהמים נמצאים בתוך המתקן ושוהים בתוכו, ויש לעיין האם מותר באופן זה לערות מים מהקנקן, שהרי בזמן שמטה את הקנקן יוצאים מים ממתקן הסינון ומסתננים, ובמים אלו לא קיים ההיתר של

הברז הנעשית על ידו, נבררים מים נוספים. עוד יש להוסיף שברוב רובם של המכשירים שיש להם מיכל אגירה, אזי מלבד המסננת שקיימת לפני המיכל, יש מסננת נוספת שנמצאת ביציאת המים מהמיכל, מסננת זו מורכבת מגרגרי פחם, כך שאין אפשרות להשתמש במערכות אלו אף שיש להם מיכל אגירה.

ברירה לאיבוד

ת. עוד יש לדון בכל זה מה הדין כאשר האדם יפתח את ברז המים ויתן לכמות המים שהיתה מעורבת עם גרגרי הפחם לצאת מן המיכל לאיבוד, ואח"כ ישתמש עם המים הבאים אחריהם, ונמצא שמים אלו השניים לא שהו עם הפחמים אלא נכנסו ויצאו צלולים לזוב.

ושורש הנידון האם יש היתר בבורר לאיבוד, ועיין חזון איש סי' נ"ג ד"ה ולעניין, שרן בתוך דבריו שם היתר מחמת שהמים הולכין לאיבוד, וכתב וז"ל וכל שאין דעתו עליהם ולא ניחא ליה בבירורן לאו שם בורר עלה, ואין זה כדין פסיק רישא אלא כל שהולכין לאיבוד נראה דלאו שם בורר הוא כלל כדין סחיטה בהולך לאיבוד. וסיים שם את דבריו בנידון שעסק בו עיי"ש, ואחרי שקרוב הדבר שאין כאן בורר כלל וכו', יש להקל בזמן שסותם הברזא כשהולך לאיבוד.

והנה יש לעיין בדברי החזון איש, שלמד היתר בברירה לאיבוד מדין סחיטת פירות לאיבוד, והרי גבי סחיטה לאיבוד, נקט השו"ע סי' ש"כ סי"ח ובה"ל ד"ה יש, שבסחיטה לאיבוד יש איסור דרבנן לדעת כמה ראשונים, וכן נקטינן לדינא. וא"כ אמאי סמך בבורר להתיר לגמרי, אמנם י"ל דלא ברירא שהחזון איש היה מתיר ברירה לאיבוד בתור סברא

6 מציאות זו קיימת בעיקר במסגרות של אוסמוזה הפוכה, כיון שיש במערכות אלו כמה וכמה סינונים הגורמים לפסולת רבה יותר להתלקט. כמו כן תתכן מציאות כזו באזורים שבהם איכות המים ירודה, או אצל אנשים שלא החליפו את הסננים זמן רב מאוד.

בימות הפסח, ויש לעיין אם הדבר מותר או שמא יש כאן ברירה בכלי. ועיין שו"ת מהר"ם שי"ק אור"ח סי' קל"ד שדן במי שמסנן מים מחשש שמעורבים בהם שרצים, וכתב דכיון שמן הדין אין צריך לחוש לתערובת שרצים, ורק אדם זה זהיר טפי ומסנן, הרי זה דומה לנידון של מים שיש בהם קיסמים, דאדם הזהיר לסנן נידון כאיסטניס. ולכאורה יש לחלק בין הנידונים, דלענין קיסמים דקים במים אנו אומרים שלמרות שודאי ישנם קיסמים במים אין זה בגדר תערובת כיון שרוב בני אדם שותים את המים עם הקיסמים, אך לענין חשש שרצים עד כמה שיש שרץ במים הרי זה בגדר תערובת לכל בני אדם, ומה שרוב בני אדם שותים מים בלי סינון הוא משום שתולים שאין כאן שרצים, אבל אם באמת היה במים אלו שרץ והוא סינן אותו הרי ברר פסולת גמורה. ולכן נראה לכאורה שאפילו מי שרגיל לשתות מים בלתי מסוננים ואינו חושש לשרצים ולשבת אחת החליט לחוש ולסנן את המים אין לו היתר לעשות זאת, דעד כמה שיהיה במים אלו שרץ ויסנן אותו נמצא שברר פסולת ולא אמרינן בזה שמשתי בהכי⁸.

ונפק"מ בכל זה לענין סינון מים לפסח, דכאמור נהגו רבים לקשור פיסת בד על פי הברז מתוך זהירות באיסור חמץ ומשאירים

השו"ע הנ"ל, שהרי המים שוהים בתוכו, ולכאורה דינם כמו שנתבאר בתחילת הדברים לעיל, גבי מתקני סינון שיש לאסור זאת. אמנם יש לחלק שבמתקן ה"בריטה" עיקר מעשהו של האדם הוא לערות מהמים שבקנקן ואין הוא עוסק כלל בברירת המים המעורבים בפחמים, אלא שמתוך שהטה את הקנקן וירד גובה המים יצאו ממילא המים המעורבים בפחמים, וכל כה"ג אין זו צורת מעשה ברירה כלל. והרי זה קיל טפי ממה שמבואר בשו"ע סי' שכ"ד ס"א, ומקורו במשנה שבת דף ק"מ ע"א וברמב"ם פכ"א הל"ב, שמתוך ליתן תבן בכברה ולהוליכו לאבוס אף שהמוץ יורד בשעת ההולכה, והטעם הואיל ואינו מתכוין לכך⁷.

ומצוי דבר זה גם באופן שהכינו תמצית תה משקיות תה והן נמצאות בתחתית הכלי וכאשר מטים את הכלי כדי לערות את התמצית הצפה מלמעלה, לעיתים מתגלה חלק מהשקיות שלמטה, ולפי הנ"ל אין בזה חשש ברירה הואיל ואין כאן אלא ברירה דממילא, ורק באופן שנשארה מעט תמצית ועיקר מעשהו להוציא את התמצית המעורבת בשקיות אז יש חשש ברירה.

נתינת בד על גבי ברז מים בפסח לסנן את המים מחמץ

יא. נהגו רבים לתת פיסת בד על גבי הברז

7 ועיין בספר איל משולש דיני בורר פ"ז סוף הערה צ"ב, בנידון כעין זה המצוי בסוג מסויים של תיון שיש בו מיכל כעין מסגנת בתוכו, שנותנין בו עלי תה, עיי"ש שכתב להתיר בזה וצייין למשנ"ב סי' שי"ט ס"ק נ"ו דמותר לערות יין מתוך חבית שיש בתחתיתה שמרים, וכתב המשנ"ב שאין זה חשיב כבורר כל זמן שאין הניצוצות מתחילים לרדת מן השמרים, ונראה שהטעם בזה משום שכל זמן שהיין צף מלמעלה אין דעתו של האדם נתונה כלל על היין המסתנן מן השמרים ואין זה אלא ברירה דממילא ושרי, ורק כאשר כלה היין שמעל השמרים והאדם מערה את טיפות היין מתוך השמרים אז עיקר עיסוקו ביין המעורב והרי זה אסור כל שאינו משתמש ביין אלא תה.

8 והנה בגמ' סוכה דף נ. הקשו לגבי חבית של מים שהיו ממלאין מערב שבת לצורך ניסוך המים בשבת, דאם נתגלתה אינו משתמש בה אלא ממלא מן הכיור, והקשו בגמ' אמאי וניעברה במסנת, דלפי ר' נחמיה אפשר לסנן מים ויין מן הארס שבהם. והקשה החו"א אור"ח סי' ק"נ ס"ק כ"ג דהא אסור לסנן בשבת מים משום איסור בורר או משמר, וכתב רז"ל ואפשר משום דגילוי אינו אלא חומרא כדאמר פ"ק דחולין, והא דמחמרינן לניסוך המים משום הקריבהו נא לפחתך, עיי"ש. ולכאור' דברי חזו"א צ"ב, דמה בכך שהחשש הוא רחוק, מ"מ על צד שיש כאן ארס נמצא בורר. ואולי כיון שגם אם יש ארס אין הוא נחשב פסולת ממש, דהא אין בזה פסול בעצם המים, אלא רק חוסר הנהגת כבוד בזה שמנסכים מים שיש בהם ארס, ולכן גם על צד זה שיהא כאן ארס ויברור אותו אין זה נחשב תיקון גמור, ולכן אין זו ברירה גמורה. ואין זה דומה לחשש שרצים, שעד כמה שיש שרץ במים הרי הוא איסור גמור ומקפידים עליו, ואכתי צ"ע.

אריכות דברים ואכ"מ.

ומצינו עוד במשנה שבת ריש פרק תולין דף קל"ז ע"ב שהתירו לתת יין למשמרת תלויה ואין בזה משום בורר, אף שכה"ג בשבת חייב חטאת, וכתב בה"ל שם סעיף ד' ד"ה מותר, בטעם ההיתר ליתן למשמרת תלויה משום דהוי מלאכת אוכל נפש, ואף שלעיל בס"ב מבואר שאסור לברור ביו"ט על ידי נפה וכברה, שאני התם דכלים אלו דרך לברור בהם לימים הרבה והוי כעין קצירה וטחינה, משא"כ במשמרת דרך לעשותה לפי שעה.

ויש לעיין האם ביום טוב יהיה שרי לברור על ידי פילטר ודומיא דמסננת, או דילמא הכי חמיר טפי שזו שיטה מקצועית של ברירה, וצ"ע.

ברירה על ידי קולפן ביום טוב

יד. לקלוף פירות וירקות עם קולפן בשבת יש בזה משום בורר בכלי, ואף שעל ידי סכין שרי להסיר את הקליפה, יש לחלק שבסכין האדם קובע את מקום החיתוך והסכין רק מסייע לו לבצע את הקילוף, משא"כ בקולפן ששם מידת הכלי מתוקנת באופן מדוד והאדם רק מסייע בקילוף.

ויש לעיין האם ביום טוב הדבר מותר דומיא דמשמרת, או שמא יש לאוסרו, ונראה טפי שהדבר מותר כיון שאין דרך לקלוף במקלף לימים הרבה וזה כלי שנעשה לאכילה בו ביום וממילא דמי טפי למשמרת שמותר לברור עמה.

עובדין דחול

טו. עוד יש לברר האם יש בשימוש במסננים אלו משום עובדין דחול, והיינו שאף אי נימא שמצד הלכות בורר אין לחוש בזה וכגון שהפחם עשוי גוש אחד, ואין תערובת

את פיסת הברד אף בשבת ויו"ט, ולפי הדברים הנ"ל יש בכך סתירה מיניה וביה, דעד כמה שהוא חושש שיש איזה פירור במים ויש בו חשש איסור חמץ נמצא בוררו בשבת, וכן שמענו בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. אמנם לענין מעשה, הנוהגים לקשור פיסת בד על פי הברז בפסח אינם צריכים להסירה מערב שבת כיון שמעיקר הדין א"צ לחוש שמא יש חמץ במים וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכיון שמניחים זאת על צד חומרא רחוקה אין לחוש בזה לאיסור בורר.

כלי לברירה מיידית

יב. והנה יש לדון האם יש מקום להתיר שימוש במסננות אלו לדעות שהתירו ברירה בכלי שנועד לשימוש מיידית⁹, אמנם נראה שאין זה דומה, דההיתר בכלי שנועד לשימוש מיידית, שמתוך שהכלי מיועד רק לברירה מיידית, אנו רואים את מעשהו כדרך אכילה ולא כמעשה ברירה, משא"כ מסננות אלו שעשויים גם למי שמעוניין לסנן מים לשימוש שלאחר זמן, וכל צורתם מוכיחה שיש כאן כלי המיוחד לברירה, הרי הן נחשבות ככלי ואין היתר להשתמש בהם אף לצורך ברירה מיידית.

ברירה ביום טוב

יג. הגם שאיסור בורר קיים גם ביום טוב, מ"מ מצינו בכמה נידונים שהקלו ביום טוב מאשר בשבת, וזאת על פי שמבואר במשנה ביצה דף י"ד ע"ב בדעת בית הלל שהבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו בקנון ובתמחוי אבל לא בנפה וכברה, ונפסק להלכה בסי' תק"י ס"ב. והטעם כיון שהאוכל מרובה על הפסולת מיעוטי בטירחא עדיף ביו"ט.

ומצינו סתירות רבות בדינים אלו מתי התירו לברור ביו"ט ומתי אסרו, וכבר עמד על כך הבה"ל שם ריש סי' תק"י ויש בזה עוד

9 עיין ספר שש"כ פרק ג' הערה קכ"ה בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ועיין בספר ארחות שבת פ"ג הערה ע"ט מה שכתבנו בביאור סברא זו.

לן שמעשה שבת אסור בהנאה וכפי שנבאר בריש סי' שי"ח, ויש בזה פרטי דינים רבים.

אכן מי שלא ידע כלל על הבעיה של בורר במסננים אלו נמצא שלגביו הרי זה מתעסק, ועיין בספר ארחות שבת פרק כ"ה סעיף ד' שהבאנו מחלוקת אחרונים בעניין זה.

העולה מכל הנ"ל:

א. אין להשתמש במסנני מים שיש בתוכם "גרגרי פחם" מחמת איסור בורר במים שנבררים מתוך גרגרי הפחם. [אות א' – ד']

ב. מסנני מים שיש בתוכם "גוש של פחם" אין בהם חשש בורר מחמת תערובת המים וגוש הפחם. [ויש לידע שמצוי במערכות סינון עם כמה שלבים, שיש במערכת שני סוגי סננים, אחד שיש בתוכו "גוש פחם" והשני שיש בתוכו "גרגרי פחם"]. [אות ה']

ג. יש לברר את המציאות של מסננים [גם כאלה שהפחם הוא גוש] שמצטברים בהם מים עכורים מאוד באופן שאינם ראויים לשתיה במצבם זה, ונמצא שהמסננות בורות את המים הזכים מתוך המים הערוכים, ודבר זה מצוי במסננים בעלי אוסמוזה הפוכה, שכיון שיש במערכות אלו מסננות רבות, יוצא לכלוך רב יותר. ונידון זה של בורר אינו שייך למציאות החדשה של גרגרי הפחם, אלא הוא שייך לגוף הנידון האם המים שבמסננים משתתי בהכי או לאו. [אות ט']

ד. מסנני מים שיש בתוכם כדורים של חומרים המומסים במים נראה שאין בהם חשש בורר, והטעם מחמת גודל הכדורים שאינם נחשבים מעורבים עם המים. [אות ו']

ה. גם מערכות סינון שיש בהם מיכל אגירה בעל כמות גדולה של מים, אין להשתמש בו, אם יש בתוך המערכת גרגרי פחם, דכיון שבשעה שיוצאים מים מהמיכל נכנסים אחרים ונבררים מגרגרי הפחם. גם לרבות שבמערכות סינון אלו מצוי מאוד שביציאת המים מהמיכל ישנו סנן נוסף שמורכב מגרגרי פחם. [אות ז']

בין במים לבין גרגרי הפחם, או שאין בו פחם כלל, מ"מ אפשר שעצם הברירה של מים בפילטרים יש בה משום עובדין דחול, אף אי נימא שאין בזה משום איסור בורר.

והנה נושא זה של עובדין דחול הוא דבר שקשה לדמות בו מילתא למילתא, שהרי עסקינן במלאכת היתר, וכפי שמצינו בסי' שכ"א ס"י, ומקורו בתשובת הריב"ש שאסור לגרור גבינה קשה במורג חרוץ, אף שעצם חיתוך הגבינה אין בו איסור טוחן שאין טוחן אלא בגידולי קרקע, אבל יש בשימוש בכלי זה משום עובדין דחול. והטעם כיון שהוא כלי המיוחד לכך הרי זה דרך חול.

ומאידך מצינו מחלוקת לגבי סינון יין צלול במשמרת, עיין שו"ע סי' שי"ט סעיף י' שהובאו ב' דעות ודעת הרמב"ם להחמיר במשמרת, וטעמו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ופסקו כדעה הראשונה המתירה.

ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל היתה לאסור שימוש בפילטר כאשר יש לו ברז מיוחד לזה והוא משתמש בו ולא בברז אחר, שאז יש לומר שמתוך שבוחר להשתמש בברז מסויים או מסנת הרי זה יותר התעסקות במעשה של עובדין דחול, אף שעצם הברירה מותרת

אלא אכתי יש לדון לחלק בין מיני כלים שאדם מתעסק בהם בידיו ואנו רואים במעשהו התעסקות של חול, משא"כ סנן פילטר הנמצא מתחת הכיור שאין לאדם שום שייכות אליו ולא מתעסק איתו כלל, רק המים עוברים דרכו, שיש לדון טפי שאין בו משום עובדין דחול.

ואכתי יש לדון במסנן "בריטה" ששם האדם מוזג מים לתוך מסנת, שבזה נראה טפי שמתעסק עם כלי של ברירה, ולכן אף שאין איסור לברור מים אלו אבל שמא יש לדון בזה משום עובדין דחול.

השימוש במים בדיעבד

יז. ואם השתמשו בפילטרים האלה בשבת, יש לדון מה דין המים בדיעבד. והנה קיימא

וגם באלה שיש בהם כדורים לתוספת של חומרים במים נראה דשרי. אמנם יש לברר את המציאות בכל סנן, כיון ששמענו שישנם מערכות סינון המורכבות על הברז הראשי שמכילות גרגרי פחם.

ט. מי שעבר וברר מים אלו בשבת דינו כמו בכל מלאכת בורר שהמאכל נאסר, ואם היה בגדר מתעסק שלא ידע מעניין גרגרי הפחם וכו' נחלקו הפוסקים בדינו. [אות י"ז]

ו. יש לדון אם אפשר להשתמש בסנני מים אלו ביום טוב, שמצינו בו קולות מסויימות בעניין מלאכת בורר, אמנם נראה טפי שהדבר אסור. [אות י"ג]

ז. סנני מים המכונים "בריטה" נראה שאין חשש בשימוש בהם בשבת ויום טוב. [אות י"]

ח. סנני מים המורכבים על גבי הברז הראשי נראה שאין איסור להשתמש בהם בשבת ויום טוב, אם אינם מכילים גרגרי פחם,

בעקבתא דמשיחא הצדיקים מוכרחים להחניף את הרשעים

א"י ושמי ד' לא נודעתי [ו ג], לא נכרתי במדת אמיתות שלי כפירוש רש"י ז"ל. ונראה על דרך מאמרם ז"ל [סוטה מט ע"ב] בעקבתא דמשיחא וכו' והאמת תהא נעדרת. היינו, כי הצדיקים הגם שהאמת בוערת בלבבם, ושונאים את הרשעים עוברי עבירה בתכלית השנאה, עכ"ז יראו לנפשם להוכיח אותם ולבזות אותם, [כי] מחמת כובד הגלות מאומות העולם אי אפשר להעמיד הדת על תילה. ואדרבה, בעל כרחם שלא ברצונם מוכרחים עוד להחניף את הרשעים, ולחלוק להם כבוד. והנה יש מהאנשים אשר על ידי זה מטילין דופי בצדיקים, באומרם שאינו צדיק אמת, יען שמחניף את הרשעים. אבל תוכן הדבר לא כן הוא, כי הצדיק הוא מלא אמת, רק שצריך לכסות ולהסתיר את האמת בלי לגלות מה שבלבבו, מחמת יראה מהרשעים עושי רשעה ר"ל. וזהו ותהי האמת נעדרת, מלשון [יבמות נב ע"ב] העודר בנכסי הגר, שהוא מלשון חפירה, היינו, שצריך לחפור היטב ולחתור חתירה, אז תראה ותבין שהצדיק הוא איש אמת, רק בהתגלות לא נראה האמת, כי הוא מכוסה כמו חפירת קרקע שמכוסה בעפר, עד כי יחפור בה ויגלה ויקח את העפר, אז ימצא בה מבוקשו. ובעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי, וגברה יד הרשעים, אז צריך לכסות האמת, ותהא נעדרת. והנה מצינו באברהם אשר היה צריך לכסות האמת עדיין, כמו שאמר [בראשית יב ג] אמרי נא אחותי את, פן יהרגוני. וכמו כן יצחק היה אוהב את עשו, וזו לא היתה אהבה אמיתית, רק כדרך הצדיקים אל הרשעים, שמראין להם כאילו אוהבים אותם. וזהו [בראשית כה כח] ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, היינו, שיצחק היה צד את עשו בפיו, שיהא נדמה לעשו שהוא לו לאוהב נאמן. וכן יעקב בבית לבן אמר אחיו אני ברמאות. אבל לא כן משה שהוא היה מגלה אמיתת לבבו, כי לא היה ירא משום בריה. ועל כן רמזו בספרים [בברכ"ע] מאמר אילו של יצחק פרק לג] ואמ"ת עולה מש"ה עב"ד הוי"ה [דברים לד ה], וזהו לא נכרתי במדת אמיתית שלי על ידי האבות, רק על ידי יתגלה האמת לעין כל:

(ספר אמרי נועם, פרשת וארא)

הרב אברהם שלמה דיקמאן מח"ס הלכות שבת בשבתו

בענין הנ"ל

לאחרונה התעורר נידון הלכתי אודות השימוש בפילטרים של גרגרי פחם בשבת, ולכן אמרתי לעיין בשאלה זו ולכתוב את צדדי ההיתר ומה שיש לדון בהם, כדי להניח את השאלה על שלחן מלכים, ולקבל דעתם איך לנהוג למעשה.

הגם שהלכה מפורשת היא שמותר לסנן מים בשבת אם המים ראויים לשתייה בלאו הכי, ומטעם זה נהגו מקדמת דנא לסנן מים ע"י פילטרים בשבת, יש מקום לומר שהפילטר המדובר גרע טפי, כיון שהמים נפסלו ע"י תערובתם בגרגרי פחם של הפילטר, ואינו דומה לאלו שנהגו להשתמש בהם מכבר. ולכן ראיתי צורך לברר ולפרוש בפני המעיין את פרטי המציאות של הפילטרים האמורים, עם צדדי הספק בדינם, כדי שיוכלו המדקקים בהלכה להציע את השאלה בפני מורי ההוראה שבכל אתר ואתר, והם ידונו בדבר ויורו את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה [ואף מי שאינו רוצה לסמוך על הסברות שיתבארו להלן להקל בחשש איסור תורה, אולי יהיה מקום להקל לפתוח הברז ע"י שינוי, שאז אינו אלא חשש איסור דרבנן].

עיקרו של הקונטרס סובב הולך על הפילטרים העשויים מגרגרי פחם, אולם ישנו מין פילטר אחר המכיל גליל גדול של פחם, שהמים נכנסים אליו דרך אלפי נקבים קטנים ויוצאים ממנו נקיים מכל לכלוך וזיהום. בפילטר מן הסוג האחרון, יש יותר מקום לומר שאין הפילטר נחשב כתערובת עם המים [אלא דינו ככוס שיש בו מים, וכבגד שבלוע בה מים, ש"ל שאינו תערובת, כמו שיתבאר לקמן], אבל נחוץ לדעת שאף בפילטר זה פעמים ויש חשש איסור בורר, משום שאם אין מחליפים את גליל הפחם מזמן לזמן [הגדרת זמן זה, מורכבת ביסודה, והיא משתנה ממקום למקום, ומושפעת מפרטים כאלו ואחרים], יצטבר בפי הפילטר לכלוך רב, ומימיו יחדלו להיות ראויים לשתייה, ויהיה דינם תלוי במה שכתבנו כאן [ואולי אף חמור מזה, היות ולכלוך זה אינו חלק מן הכלי, משא"כ בגרגרי פחם שיש מקום לומר שאינו תערובת עם המים כיון שהוא חלק של כלי].

כמו כן, ישנם מקומות בהם קיימת שכיחות של תולעים במים, שם יש שמתקנים בנקודת כניסת המים לבית פילטר של גרגרי פחם. וכפי מה ששמעתי, קשה מאד לסדר הדבר באופן אחר [היות ולצורך פתרון בעיה זו לא די בפילטרים האחרים, וכגון של גליל פחם]. ולכן, השימוש בפילטר גרגרים לדידם הוא ממש בגדר שעת הדחק וצורך גדול.

התודה וברכה להגאון הרב יעקב יצחק גארדאן שליט"א, מח"ס פרדס יצחק (ט' חלקים) על הש"ס, בקי נפלא בהלכות בורר בשבת, סיני ועוקר הרים, שסייע לי רבות בליבון סוגיית זו ובחידודה, אם בביאור הסברות ואם במסירת מראי מקומות.

והנני מוסר מודעה בזה, שידעתי מיעוט ערכי וכי אין דברי מעלים ומורידים להלכה כלל וכלל, וכל דברי כאן אינם אלא בכדי להאיר את הענין ולברר את צדדי השאלה, ולדינא תתברר ההלכה לאמיתה מפי מורי הוראה מובהקים.

ומעתה שטוחה בקשתי לכל המעיין בדברי, שאם יש לו איזו הערה על האמור בקונטרס זה, בין בדרך ראיה לדברי ובין בדרך השגה ודחייה, או גם סברא להיתר או לאיסור שהשמטתי ולא כתבתי, נא להודיעני בכדי שאתקן את הדבר.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שלא אכשל בדבר הלכה, ויתברר הענין לאמיתה של תורה.

ענף א - בירור מציאותם של הפילטרים שבנידוננו

ענף ב - בירור החילוק לחומרא שבנידוננו מכל סינון מים הראויים לשתייה

סינון מים הראויים לשתייה

מים שנפסלו תוך כדי תהליך הסינון

עצירת תהליך הסינון באמצעו

האם נחשב לגרמא

האם דינו כמכוין או כפסיק רישיה

שימוש במים לצורך רחיצת ידים וכלים ובבית הכסא

ענף ג - האם יש כאן תערובת

ענף ד - פילטר שנמצא הצטברות של מים מלובלבים לפניו

ענף ה - ביאור סוגיית נתינת מים ע"ג שמרים

ברירת היין שבתוך השמרים

ביאור המגן אבות

ביאור המנחת שלמה

ביאור המנורה הטהורה

ביאור המאירי ודברי האחרונים

האם להלכה נקטינן כיסוד המובא במאירי

האם אפשר לדמות בורר לדש

ברירת מים ראשונים ע"י שפיכת מים שניים

ביאור ההיתר של שפיכה שניה

ביאור נוסף בהיתר שפיכה שניה - ברירת דבר המתברר מאליו

ענף ו - ברירה בלי תיקון

ענף ז - סוגיית שפיכת יין מתוך השמרים

ענף ח - דברי החזון איש בענין משמרת שעל גבי כרזא

ענף ט - ביאור החילוק בין נידון דידן לבגד שע"ג הברז

ענף י - דברי החזון איש בענין רשת על תיון [קומקום תה]

ענף יא - בורר בבלי דרך אנב - פסק הגרשו"א

ענף יב - דברי השבלי הלקט ופסקי הרי"ד

ענף יג - האם יש עצה להשתמש עם פילטרים אלו בשבת ע"י שיגרום למים שבתוך

הפילטר ללכת לאיבוד

ענף יד - האם יש עצה להניח הברז פתוח קצת מערב שבת

ענף טו - מסקנת הדברים

קול קורא שיצא לאור בארץ ישראל

פסק ששמעתי ממורי ורבי הגאון רבי ישראל בעלסקי שליט"א

שאר סינון מים הראויים לשתייה, מתחלקת לשלושה פרטים. השנים הראשונים, מפורשים בשו"ע להיתירא, והשלישי, הוא עיקר השאלה שעליה יש לדון, וכדלהלן.

סינון מים הראויים לשתייה

(ב) הפרט הראשון, הוא עצם סינון המים מהזיהום שבהם. ודין זה פשוט להיתירא, משום שהמים היו ראויים לשתייה גם קודם הסינון, והסינון אינו אלא לשיפור בעלמא, ואין זה בכלל מלאכת בורר, וכמבואר בשלחן ערוך (סי' שיט ס"י) וז"ל: "יין או מים שהם צלולים, מותר לסנן במשמרת. הגה. ואף על פי שיש בו קסמין דקין, הואיל וראוין לשותות בלאו הכי". [חוץ ממי שהוא איסטניס, שדעת כמה פוסקים שאסור לו לסנן המים, ואכמ"ל בזה].

מים שנפסלו תוך כדי תהליך הסינון

(ג) שנית, יש לדון ולהחמיר שהגם שהמים שבנידוננו ראויים הם לשתייה מתחילתם, מ"מ בשעת עירויים אל תוך הפילטר הינם מתערבים עם גרגרי הפחם, ואז נפסלים הם לשתייה, וא"כ יש איסור בורר בתיקונם הסופי ע"י המסננת.

אמנם למעשה, גם זה אינו חשש כלל, ואין בדבר משום מלאכת בורר. שמכיון שמתחלה, בשעת כניסת המים לפילטר ועירובם עם גרגרי הפחם שבו, היו ראויים לשתייה, ותיכף יוצאים נקיים מהגרגרי פחם, אין לחוש לפסילתם הזמנית. מקור דין זה גם הוא בשלחן ערוך (שם ס"ט) וז"ל: "משמרת שנתן בה שמרים מערב שבת, מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב". הרי, שאע"פ שהמים מתערבים עם השמרים לפי שעה, מ"מ מותר לערותם אל תוכם, כיון שבשעת עירויים נקיים הם, וכמו שביאר במשנה ברורה (ס"ק לג) וז"ל: "הטעם שאין בנתינת מים משום בורר, שהמים שהוא נותן צלולים הם ואין בהם דבר שצריך לברר מהם".

ענף א

בירור מציאותם של הפילטרים שבנידוננו

(א) קודם שנבוא לעצם השאלה, יש להקדים ולברר את פרטי המציאות של מיני הפילטרים שעליהם מוסבים דברינו. הנה יש מיני פילטרים הקבועים ומחוברים בתוך מערכת הצינורות שבבית [פעמים בתחילת כניסת המים לבית, ואז כל מים הנכנסים לבית עוברים תהליך זה, ופעמים תחת הכיור שבמטבח], שהמים נכנסים לתוכם כשהם בעצם ראויים לשתייה לרוב בני האדם, אלא שיש בהם מעט זיהום, המופרש בתהליך הסינון, שלאחריו יוצאים המים לאויר העולם דרך הברז הקבוע בבית כשהם נקיים כליל.

פעולת הטיהור [בפילטרים שאנו דנים עליהם] נעשית ע"י שהמים עוברים דרך כלי שיש בו גרגרי פחם [קארבו"ן בלע"ז], שטבעו הוא לספח אליו זיהומים וטעמים שונים הנמצאים במים. הגרגרי פחם קטנים כעין קפה נטחן [ופעמים יותר גדולים, כעין קטניות]. הפילטר ממולא לגמרי בגרגרי פחם, ובפילטרים גדולים בצינור הראשי, [פעמים] אינו ממולא לגמרי אלא כמחצה. בשעת הסינון המים מקלחים בין הגרגרים ובתוכם, עד שאפשר לומר שהופכים הם לתערובת גמורה, ואז יוצאים הם דרך המסננת נקיים מהפחם ומהזיהום שהיה בהם מתחילה.

לכן יש לדון בזה משום איסור בורר בכלי, שכיון שבתוך הפילטר נתערבו המים וגרגרי פחם, ונבררים המים מהגרגרים רק ע"י מסננת, אולי יש בזה משום איסור בורר בכלי, שאסור מן בתורה.

ענף ב

בירור החילוק לחומרא שבנידוננו מכל סינון מים הראויים לשתייה

שאלת הדמיון בין הפילטר שבנידוננו לבין

עצירת תהליך הסינון באמצעו

(ד) הפרט השלישי - והעיקרי - בשאלה זו הוא, שכיון שכבר לקח מים מהברז לפני שבת, ואז נכנסו מים לתוך הפילטר, ושוב סגרו הברז, בשעה שסגרו הברז בודאי היו מים בתוך הפילטר, מים המעורבים בגרגרי פחם, ועם סגירת הברז, ממילא אין מקום למים אלו לצאת, ונשארו מעורבים עם גרגרי הפחם, א"כ כבר מערב שבת יש כאן תערובת גמורה של מים עם גרגרי פחם שאינה ראויה לשתייה, וע"י פתיחת הברזא בשבת נתקן מים אלו ע"י המסננת שבסוף הפילטר, והוי בורר בכלי בשבת. [וכן אם כבר נפתח ונסגר הברז פעם אחת בשבת, שוב יהיה שאלה לגבי פתיחתו פעם שני, כיון שנשארו המים מעורב בגרגרי פחם אחר סגירה ראשונה].

ויש לומר דלא דמי לנתינת מים למשמרת הנ"ל, ששם נעשה הכל במעשה אחת, ובשעה שהתחיל מעשיו היה המים נקיים, משא"כ כאן שנעשה סינון המים ע"י ב' מעשים, ובתחילת מעשהו השני המים אינם ראויים, הוי מעשה ברירה גמורה.

(ה) והא לך דברי הגרש"א (הובא בשולחן שלמה אות כב ואות כד) בביאור דין נתינת מים ע"ג שמרים: "גם צ"ע דהמים מיד כשנותנן לתוך השמרים מתערבים עם השמרים וכו', אלא מוכח דמתחשבים עם תחילת הפעולה, ובנידון דידן הואיל ונותן צלולים שרי. וכע"ז מצינו דאין בישול אחר בישול ביבש אע"פ שאחרי הבישול נמס, מתחשבים רק עם תחילת העשיה. וכן מותר להחזיר קדירה בשבת אע"פ שהמים שבקדירה יתאדו והתבשיל יהפך לצלי" [וכעין דברים אלו כתב גם בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' י אות ג].

הרי שביאר שיסוד ההיתר הוא משום שאם עושה פעולה בדבר שלא שייך בו מלאכה עכשיו, מותר אע"פ שיתהפך אח"כ לדבר ששייך בו מלאכה ותיעשה המלאכה מעצמה. ולפי זה, אם כבר נפסלו המים

לשתייה והוא מכשירם בשנית באמצעות פעולה חדשה [כגון שפותח הברז עוד פעם], י"ל דאסור, כיון שעכשיו עושה פעולה בדבר ששייכת בו מלאכה.

וכעין זה העיר הגרש"ז אויערבאך (הובא בשולחן שלמה אות כג. ג) לגבי מי שנתן מים ע"ג שמרים וז"ל: "צ"ע אם מותר לו לאדם לנענע את המשמרת כדי לסנן המים, הרי עכשיו סוף סוף מעורבים המים עם השמרים, וצ"ע". וכן הובא בשמו בשש"כ (פ"ג הע' קצב) לגבי הוצאת שקית של תה, וז"ל מ"מ אפשר דשאני הכא, דאחיזת השקית כדי שיזוכו ממנה המים חמיר טפי, כיון שהמים והעלים כבר מעורבים, וע"ז שמוציא את השקית ואוחזו בידו, ה"ה כמסנן מים עכורים ולא צלולים. ולפי זה ה"ה דבמשמרת הנ"ל ג"כ י"ל שאם היא נמצאת ממש בתוך היין, דאסור להגביה את המשמרת ע"מ שיזוכו המים".

וגם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' צט שאלה ב) כתב כן לגבי הוצאת שקית של תה, וז"ל: "דכנראה דבכה"ג, לא שייך ההיתר משום שהמים היו צלולים בנתינתן, דכבר נסתלק מעשה ראשון, וכעת מתחיל מעשה חדש".

וכן כתב בחוט שני (ח"ב עמ' צו) וז"ל: "ומה שנעשים מעורבים בתערובת ונפרשים אח"כ לא איכפת לן כיון שמצב התערובת הוא באופן כזה שעומד מיד (להתחבר אחר שנפרדו זה מזה) [להתפרד אחר שנתחברו זה מזה] והכל נעשה בפעולה אחת".

סברא להתיר אפילו בהופסק תהליך הסינון

(ו) אמנם מצד אחר י"ל, שכאן, אף כשנעשתה הברירה בב' פעולות נפרדות, יש מקום להתיר. וזאת משום שמתחילה, בשעת כניסת המים החיצוניים אל תוך הפילטר, היה הפילטר פתוח, והיו עתידים המים לצאת תיכף כשנתערבו. לכן אף שבשעה שסגר הברז ובעל

בידם לקרב או לרחק.

והנה מלבד כל הנ"ל, בדין נתינת מים על גבי שמרים מוכח שמותר להוציא גם דבר שכבר מעורב, שהרי מוציא היין שהיה מעורב כבר בתוך השמרים, ולקמן (ענף ה) יתבאר באורך טעם הדבר, ואם יש ללמוד משם להתיר גם בנידן דידן.

האם נחשב לגרמא

(ז) כפי הנראה, אי אפשר לומר ששאלה שלנו אינו חמור כל כך כיון שאינו אלא גרמא, שהרי הכל נעשה תיכף ומיד, שכפי מציאות מערכת המים שבזמננו, זרימת המים היא תוצאה ישירה של לחץ המים שבצנרת הכללית, א"כ הכל נעשה בבת אחת, והוי דומה להשאלה של פתיחת ברו של מים חמים שמכניס מים לדוד חמים, שנקטינן שדינו כמעשה ממש כיון שהכל נעשה תיכף ומיד [אבל עיין בתשובת דברי דוד סי' פז].¹

וגם בלאו הכי כאן יותר חמור, דכיון שאנו דינים על המים ותיקון שנעשה בהם בפתיחת הברז, יש לומר שבכל אופן אין דינו כגרמא, וכמו שכתב בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' לא אות ב) לענין העושה נקב בחבית של יין של חברו והיין קולח לאיבוד וז"ל: נקב בגוף החבית שמכיל את היין, חשיב כמעשה בגוף היין, ולגבי היין עצמו שפיר חשבינן ליה כאילו הוא שפכם והפסידם בידיהם, והא דגבי בדקא דמיא חשבינן לכח שני כגרמא בעלמא, היינו רק לענין זה דמה שנעשה ע"י אותם המים דאזלי בכח שני דלא חשיב כנעשה על ידו וזה שנהרג ע"י אותם המים אינו חשוב כנהרג על ידו כי אם ע"י המים, וכן לענין שחיטה ונטילת ידיים לא חשבינן להו ככח גברא ואין השחיטה והנטילה מתיחסין לזה שהסיר את הברז, אבל כשאנו דנים על המים עצמם שנשפכו ונפסדו, שפיר מצינן לומר

כרחו נשארו מים בתוך הפילטר, מ"מ כיון שאין לו שום תועלת במה שהמים נשארו בתוך הפילטר ומעורבים עם גרגרי פחם, אולי אנו רואים המים כאילו הם עדיין בתהליך של יציאה מהפילטר, ואע"פ שהופסקה יציאתן לזמן מה, לא נחשבים כמעורבים עם גרגרי הפחם, ולכן אף שנעשה בפעולה שניה, מ"מ מותר כיון שמעולם לא נחשבים כמעורבים עם גרגרי הפחם. [ויש להוסיף, שכיון שהמים הם בתהליך המנקה אותם, אולי אי אפשר להחשיבם כמעורבים עם הפחם ומלוכלכים, אע"פ שעכשיו הופסק תהליך הניקוי].

מעין סברא זו תתבאר באורך לקמן בשם המאירי וכמה אחרונים, שכל שמים הם יוצאים מאליהם מתוך שמרים, לא נחשב כתערובת, כיון שסופן לצאת. א"כ אולי יש להרחיב גדר של 'סופו לצאת' שאף באופן שאינם יוצאים מאליהן, מ"מ כיון שהם בתוך תהליך של יציאה, ומעולם לא היתה שום הקפדה שיישארו שם, ג"כ נחשבים כסופן לצאת ומותר.

ולמשל, אם באופן שהמים סופן לצאת ולא נחשבים למעורבים, אם הניח אדם ידיו למנוע יציאת המים, אפשר להבין שמותר להסיר ידו אע"פ שעל ידי זה יגרום שימשיכו המים לקלח. והטעם, משום שאפילו בשעה שהניח ידיו שם למנוע קילוח המים, עדיין נחשבים כסופן לצאת כיון שהנחת ידו שם איננה מעשה של קבע, ובודאי יצטרך להסירה משם אחר זמן מועט. ה"ה כאן שסגר הברז, כיון שבודאי יפתח הברז בקרוב, אולי לא נחשב הסתימה כדבר קבוע שם, ועדיין נחשבים המים כסופן לצאת, ומותר לפתוח הברז.

סברא זו [או כעין זו] שמעתי מכמה ת"ח, אבל לא מצאתי לה מקור מוכרח בפוסקים, והנני בזה להעלותה על שלחן מלכים, אשר

1 וכבר האריכו כמה רבנים לברר ענין זה כשדנו על ברירת המים בפילטרים מחמת תולעים שבמים, ואין צורך לכפול הדברים.

דחשיב כאילו הוא עצמו שפכם והפסידם בידים. עכ"ל.

לכן ה"ה כאן לענין התיקון שנעשה במים ע"י פתיחת הברז, יש לומר שלא נחשב לגרמא אלא כמעשה ממש, כיון שע"י פתיחת הברז נעשה תיקון במים שהיו מונחים על הברז, וולא דמי למים שנמצאים אחרי הברז שמקלחים ע"י פתיחת הברז, שאינם מקלחים בעצם מחמת הסרת הברז, רק מחמת מים שלפני הברז שדוחים אותם מחמת פתיחת הברז, ולכן כלפי מים שלאחר הברז לא נחשב שעשה בהם מעשה ממש].

האם דינו כמכויין או פסיק רישיה

(ח) באופן שהפילטר של גרגרי הפחם קרוב לברז, עד שבא לכוסו מים שיצאו מהפילטר ע"י פתיחה זו [כמובן שהדבר תלוי במקום הפילטר, וגם בכמות המים שלוקח עכשיו], נראה שאין זה בגדר 'אינו מכויין' אלא זה מקרי מכויין ממש. לא מיבעיא אם הוא לוקח מים דוקא מברז זה משום שיש שם פילטר, שבזה פשיטא שמקרי מכויין, אלא אפילו אם אין ברז אחר בסביבה, מ"מ נראה שמעשהו בגדר מכויין, היות ופשוט שרצונו במים נקיים, שלא תיתכן מציאותם ללא סינון [כיון שהם מעורבים עם גרגרי פחם]. והרי זה כמי שנוסע במכונית בשבת ואומר שאינו מתכוין להדלקת האש הנוצרת במנוע, פשיטא שאי אפשר לומר כן, שהרי בודאי אי אפשר לו בלי האש. הוא הדין כאן שאי אפשר לו לשתות מים אלו בלי סינון מקודם, בודאי מקרי מכויין.

(ט) ואפילו באופן שהפילטר אינו קרוב לברז, כגון שהוא במקום כניסת המים לבית,

ואינו לוקח אלא מים שהם בתוך הצינור שכבר עברו הפילטר מקודם, וכל מה שהוא מתקן אינו אלא לצורך פעם אחרת, מ"מ אפשר לומר שג"כ מקרי 'מעשה' [ואינו רק 'פסיק רישיה'²], כיון שאין שום אופן לעשות פתיחת הברז בלי הברירה, וגם הוא מתוקן לכך, וגם אינו דבר צדדי, רק חלק מעיקר שימוש של הברז [שהרי שימוש הברז הוא לקיחת מים נקיים, וכל שימוש הוא גם מכין ע"י ברירתו המים של שימוש הבא, ואי לאו הברירה שבשימוש ראשון, לא יהיה לו מים נקיים ליקח מהברז בשימוש שני, וכמו שיתבאר לקמן משו"ת אגרות משה]. וגם דעת הגרש"ז אורבאך והגר"ש אלישיב, שפתיחת מקרר שמדליק נורה מקרי מעשה ממש, ואינו בגדר פסיק רישיה, כיון שהוא מתוקן לכך ואי אפשר באופן אחר. וכן דעתם שפתיחת ברז של מים חמים נחשב למעשה ממש לענין ביטול מים הנכנסים³ (הובאו דעתם בספר שבות יצחק על עניני מעשה ופ"ר, פ"ד אות ג).

ואף שבשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' סח) כתב שפתיחת מקרר שמדליק נורה הוי פסיק רישיה, י"ל שכאן גרע טפי, וכמו שכתב במקום אחר (יו"ד ח"ב סי' לג): ובדבר המים חמים שבבתים שכמה שמוציא נכנסים מים קרים תחתיהם ומתבשלים, פשוט שאסור להוציא בשבת דהוא כפסיק רישיה שאסור אף בלא מתכוין. וגם אפשר יש להחשיב שהוא גם מתכוין, שהרי אם לא היו נכנסים מים אחרים הקרים, לא יהיה לו בעוד איזה שעות מים חמים כשיצטרך להם ולכן אין מקום להתיר, עכ"ל.

והרי לכאורה נידן דידן הוא דומה לשם,

2 אבל אם דינו כ'פסיק רישיה', היה מקום לדון אם יש להקל ע"פ הסוגיא של נתינת חטין לתוך כברה (שו"ע סי' שיט ס"ח), שיש מתירים שם אפילו בפסיק רישיה שיכור החטים, אבל יש חולקים שם, ואף לפי המקילים כתבו האחרונים שמוותר רק משום שנעשה ממילא, ומשום עוד טעמים להקל ששייכים שם [לדוגמא, ראה נחלת יהושע עמ' קנט ד"ה ואולי].
3 ולכן דעת הגר"ש אלישיב שאסור אפילו ע"י נכרי, אע"פ שפסיק רישיה מותר ע"י נכרי, מ"מ כאן אינו פסיק רישיה. אבל אינו מוכח שיסכים לזה הגרש"ז, [וכן אגרות משה שהובא בסמוך], כיון שיש מקום לחלק בין מעשה שנעשה ע"י ישראל למעשה שנעשה ע"י עכו"ם, כמו דמשמע ברמ"א סי' רנג ס"ה. וכן בשבות יצחק (שם, פ"ז הע' לד) כתב לחלק בכך.

שהמים מעורבים עם גרגרי פחם, מסתבר מאד [וכן שמעתי מאינסטלטור - פלומע"ר בלע"ז] שאין המים ראויים לשימוש בבית הכסא משום שהצינור הקטן שבתוך מיכל המים של בית הכסא יסתתם מגרגרי פחם, והמים לא יעבור לתוך מיכל המים⁵.

ענף ג

האם יש כאן "תערובת"

(יא) כלל גדול הוא בענין בורר, שלא שייך איסור ברירה אלא בב' דברים מעורבים, ולא במקום שאין תערובת. אמנם, הגדרת המושג "תערובת" היא מן הדברים הקשים שבהלכות שבת. וכבר אמר עמוד ההוראה התרומת הדשן (סי' נז) וז"ל: "אמנם נראה דמאד היה כנגד סברת הלב, דשני מינים שניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות שמונחים יחד, וכו' אפס הואיל וכתב בסמ"ג, דהבורר פסולת מתוך האוכל, ואפי' בורר לאלתר חייב חטאת, אין לחלק ולהקל בלא ראייה ברורה". עכ"ל. הרי שאע"פ שהיה נראה שיש מקום להקל בנידונו שם משום שאינו תערובת, מ"מ היה התרומת הדשן מתיירא להתיר איסור דאורייתא בסברא כזו, והובאו דבריו להלכה ברמ"א (סי' שיט ס"ג). אם כן נראה, שגם בנידון דידן קשה לשער ולומר שאין כאן תערובת וליכא איסור בורר. אבל מצד אחר י"ל, שאם בנידון דידן לא נראה כתערובת, אף שעל פי סברא זו בלבד קשה להקל, מ"מ אם ימצאו סברות אחרות להיתירא, ניתן לסמוך על אומדנא זו עכ"פ בתורת סניף לקולא.

שכאן ג"כ צריך הברירה כדי שיהיה לו מים נקיים לשימוש שלאחר כך. ונראה שכאן גרע טובא משם, שהרי בין לגבי פילטר ובין לגבי דוד חמים, הרי הוא צריך שמים מקלחים [חוץ לפילטר ולתוך הדוד], שהרי הן דוחין המים שהוא מוציא מהברז, ולכן ודאי מקרי מכוין לגבי קילוח המים, אבל כאן אם לא היה המים מתבררים עכשיו, לא היה אפשר להתברר אחר כך, והיה גרגרי פחם מקלחים עם המים לתוך מערכת הצינורות, ולכן ודאי הוא מכוין שיתבררו עכשיו [והראיה, שאם היה מסלקים המסננת שבסוף הפילטר, ודאי לא היה פותח הברז עד שהחזירו המסננת], משא"כ לגבי מים חמים אפשר לומר שאינו צריך הבישול, ואף אם לא היה מים הנכנסים מתבשלים [כגון אם לא היה הדוד עובר], ג"כ היה לוקח מים מהברז, ולכן לא מקרי מכוין כלפי הבישול.

ידעתי גם ידעתי שיש לפלפל בזה טובא, אבל כיון שאין הכוונה בזה להורות למעשה, רק לעלות על שלחן מלכים צדדי השאלה, לכן העליתי גם סברא זו כדי שידונו עליה.

שימוש במים לצורך רחיצת ידים וכלים ובבית הכסא

(י) אם באמת יש בזה משום בורר, יהיה אסור השימוש במים אפילו לצורך רחיצת ידים וכלים וכדומה, כיון שגם לענינים אלו מקפיד האדם על הימצאות גרגרי פחם במים. ולגבי פילטר שמטהר כל מים הנכנס לבית, אולי יהיה אסור אפילו לגבי מים הדרושים לשטיפת בית הכסא⁴, שהרי כיון

4 והנה יש מתירים שימוש עם פילטרים שנתונים בכניסת המים לבית לסנן מהם התולעים, וטעמם משום שמקצת המים הולכים לבית הכסא ולזה אין צורך סינון מהתולעים, אבל לפי הנ"ל לא יועיל זה כאן.

5 וגם בלאו הכי נראה שבימינו יש אנשים מקפידים על נקיות המים שבבית הכסא, ואם בכניסתם לשם רואים הם שהמים מלוכלכים [אפילו מלכלוך בעלמא, כגון גרגרי פחם], הם ממהירים לשטפם ולהעבירם במים נקיים. אבל זה תלוי לפי האדם.

ואף באדם שאינו מקפיד על כך, שמעתי מהגה"ר אברהם יוסף גארדאן שליט"א (מח"ס הליכות השבת) טעם אחר להחמיר, שהרי גם הוא מקפיד על הפדרת המים וגרגריי הפחם כדי שלא יאבד הגרגירים כשמקלחים המים לבית הכסא, א"כ יש לו תיקון כלפי הפחם, ויותר מזה, כיון שיש לו הקפדה מצד הפחם, ממילא אינו יכול להשתמש עם המים בלי ברירה [שלא להפסיד גרגריי הפחם], ולכן גם המים נחשבים כמקולקלים כל שהם מעורבים עם הגרגירי פחם, ויש תיקון במה שנבררו ע"י המסננת. [ויחבאר עוד בזה לקמן, ענף יד, אות נד].

נחשבים לתערוכת, ולכן גרגרי הפחם שהם עצם מעצמיו של כלי הסינון, אי אפשר להם, בעצם, להיחשב כתערוכת אחת עם המים⁶.

(יד) אבל יד הדוחה נטויה לומר, שקשה לחדש סברות כאלו, וכיון שסוף סוף הרי זה תערוכת מים ודבר הדומה לעפר, לפי ראות עיני בני אדם אין לך תערוכת גמורה יותר מזו, וכמו שודאי היה מים וגרגרי פחם נחשבים לתערוכת אם היו מעורבים בכוס, גם עכשיו שהוכנסו גרגרי פחם לכלי וככל הנ"ל, מ"מ עדיין נחשבים לבני אדם כתערוכת.

ואכן נראה, שיש ציור הדומה לכאורה לענינו, ומשם יש להביא סמך שבכל כיוצא בזה יש להחמיר ולחשוב אותו לתערוכת. וזה, דהנה הפרי מגדים (א"א בסוף הפתיחה לסימן שכ) כתב: "גם הא דהסוחט מבגד משקה צבוע דלית כיבוס, וגם יש אומרים מעלמא לית מפרק, והיינו אף על גב דלא אזיל לאיבוד, זה דווקא בסוחט משקה ושותה מיד, הא לאו הכי יש בו משום בורר וחיוב וודאי לכולי עלמא" עכ"ל. הרי, שגם מים הבלועים בבגד חשיבי תערוכת.

ובתהלה לדוד (סוף ס"ק יז) כתב וז"ל: "אבל בסחיטת בגד לכאורה פשיטא דשייך ברירה. ואפשר דדוקא שני מיני אוכלין או שני מיני כלים שייך ברירה, אבל לא באוכל וכלי". עכ"ל. הרי, שגם לדעתו מים הבלועים בבגד חשיבי תערוכת בעצמותם, ורק הסתפק אם כיון שאחד הוא אוכל ואחד הוא כלי, לא יהיה בהם משום ברירה⁷. ופשוט, שאף לפי ספק התהלה לדוד יש לומר שנידון דירן גרע טפי, שהרי בודאי מים ועפר שייך בהם ברירה, ואין להוסיף חידושים על גבי חידושו [בלי ראייה מוכרחת] ולומר שגם בדין לא הוי תערוכת

(יב) יש לצדד בנידוננו, ובהקדם בירור מציאותו של פילטר ממין אחר. דרך פעולתו של פילטר זה, מבוססת גם היא על עיקרון הטיהור שבטבע הפחם [קארכו"ן]. אך שם מבוצע הסינון לא באמצעות גרגרים, אלא ע"י גליל גדול של פחם, המנוקב באלפי נקבים קטנים דרכם עוברים המים, כשהפסולת נדבקת לדפנות הנקבים, והמים יוצאים נקיים. והנה גם בפילטר זה יש לדון שיהיה חשש איסור בורר, כיון שבשעת הימצאות המים בתוכו הרי הם מעורבים עם הגליל. איברא, אי משום הא לא איריא, שכן י"ל שאין למים כל הצטרפות ואיחוד עם הגליל, שיהא הדבר נחשב כתערוכת האסורה בביררה. וכדין משקה הנתון בכוס או ספר המונח על גבי השולחן, שאין בהם איסור ברירה משום שכל מין ניכר ומובדל לעצמו.

(יג) מעתה, אף בנידוננו היה מקום לומר שמאחר ודחיסות גרגרי הפחם שבתוך הפילטר היא כה גבוהה עד שנראים הם כגוש אחד, לא ייחשבו המים שביניהם כמעורבים עמם, והרי הם כמים הנתונים בתוך הכוס שאין בהם איסור ברירה. ואפילו אם נניח שבפועל ריכוז הגרגרים אינו הופכם למקשה אחת, וכפי שמוכיחה המציאות, מ"מ אולי יש לדון אותם כגוש אחד בשל צפיפותם וסמיכותם זה לזה. וממילא אין המים שעמהם מצטרפים אליהם להיחשב כתערוכת אחת, ולא שייך כאן איסור בורר כלל. ויש להוסיף, דכיון שצריכים דחיסות גרגרי הפחם יחד ושהיו צפופים זה לזה כדי לטהר המים באופן המעולה ביותר, נמצא שהם כעובדים כולם ביחד, ויש לראות אותם כדבר אחד.

ובנוסף אחר יש לומר, שמים וכלי לא

6 ויש מין פילטר שאינו ממולא רק מגרגרי פחם, אלא יש בו שכבות שכבות, וגרגרי הפחם אינם אלא שכבה דקה בין השכבות, ואולי בפילטר כזה יש יותר מקום לראות את גרגרי הפחם כחלק מן הכלי ואינו מעורב עם המים, אבל אנו דנין על פילטר שהוא ממולא לגמרי עם גרגרי פחם.

7 לקמן (ענף י) יתבאר דממה שנהגו להניח בגד על הברו לכל ימי הפסח, ולא חששו שפתיחת הברו גורם ברירת המים שנשארו בבגד מפתיחה ראשונה, לכאורה מוכח שקיי"ל כמו שכתב התהלה לדוד כאן, שמים בבגד לא מקרי תערוכת, ומה שכתוב כאן הוא רק להדגיש החידוש שבו, ושאינו להוסיף עליו בלי ראייה.

כיון שהגרגרים הם חלק מן הכלי.

שכן כאן שכיון שהוכנסו לכלי שוב אינם יוצאים משם לעולם. אבל שמעתי להביא ראייה נגד זה, ממשנה במסכת כלים (ריש פרק כג) דתנן: הכדור והאמום והקמיע והתפילין שנקרעו, הנוגע בהן טמא ובמה שבתוכן טהור. ופירוש הרע"ב (ועוד ראשונים): אם נטמא אחת מאלו במת ואח"כ נקרע, ונגע אחד במה שבתוכן, טהור, לפי שאין מה שבתוכן חיבור להן ואין מה שבתוכן טמא כמותן, עכ"ל. הרי שלא מקרי חיבור לכלי במה שהוכנס לשם לעולם [כגון בכדור, שאין הדרך לפותחו לעולם], וגם לא מקרי חיבור במה שנדחקו יחד כדי להשתמש ביחד.

(טז) ואף אם באמת בעיני בני אדם אין נידון דידן נראה כתערובת, זה רק לפי שהתערובת מכוסה וסגורה בתוך הכלי, אבל הא ודאי שאם היה הנעשה בתוך הפילטר גלוי לעין כל, והיו רואים את תערובת העפר והמים בהדדי, בודאי לא היו מחלקים בין זה לשאר תערובת דעלמא. ורחוק ורחוק לומר שסגי בכיסוי להפקיע את שם התערובת.

ואין זה כמשקין שבתוך הכוס וכספר שעל גבי השלחן, או לכלוך שעל הכלי ועפר שעל הרצפה, שכל אלו אינם נראים לעיני בני אדם כב' דברים המעורבים יחדיו, כיון שדברים אלו רחוקים בשימושם וצורתם זה מזה ואינם על גדר אחד. משא"כ כאן, שהם מים ועפר, שבודאי בעיני בני אדם הרי הם כתערובת גמורה.

סוף דבר הכל נשמע, יש מקום לומר שכל השאלה אין לה התחלה, שאין כאן שום תערובת, אבל מצד אחר אפשר לומר שהוא תערובת גמורה ויש בה חשש בורר, וביד מורי הוראה להכריע.

וגדולה מזו, כי בביאור דבריו נראה, דזה פשוט שדבר גדול המעורב במים לא מקרי תערובת, אבל היה מקום לומר שמים הבלועים בבגד גרעי טפי, דכיון שהם בלועים בתוכו, סתמם נראים כמעורבים. ולזה נסתפק שאולי גם בזה, כיון שהם בגד ומים, אינם נחשבים בעיני בני אדם כמעורבים. אבל לעולם, דברים קטנים במים [כגון מטבע קטנה במים, וכל שכן במשקין צבוע שאי אפשר לראות המטבע] ודאי מקרי תערובת, [וכעין שכתבו הפוסקים שזבובים במים מקרי תערובת]. וכל שכן אם רבו חלקי הפסולת הקטנים במים, שנחשב הדבר לתערובת גמורה. וכגון רעשן [גראגע"ר באידיש] שיש בה דברים קטנים, ונכנס לשם מים דרך נקב קטן, נראה שבודאי אסור לברור משם המים ע"י כלי ברירה כדי להשתמש עם הרעשן. ואם כן ה"ה בנידון דידן, הרי זה בכלל תערובת.⁸

(טו) ולענין סברא הנ"ל שכיון שנדחקו גרגרי הפחם יחד נעשו לדבר אחד, [מלבד כל הנ"ל שאף בדבר שהוא בעצם דבר אחד היה מקום להחמיר] לכאורה קשה לחדש כן, ונראה פשוט שאם היה שואלים המפעל שעשה כלי זה [או אם שואלים שום אדם בעולם] כמה גרגרי פחם נמצאים בתוך הכלי, היה אומרים שיש אלפי גרגרים, ולא היה אומרים שנמצא רק אחד [כמו שהיה אומרים אם שואלים לענין גליל של פחם], הרי שלא נעשה לדבר אחד, ולכן נראה שקשה לחדש שעל פי ההלכה נעשה לדבר אחת.

והיה מקום לומר, שכיון שהוכנסו הגרגרי פחם לתוך הכלי, ומצינו בעינינו שונים המושג של 'כלי מצטרף' ו'אגד כלי', י"ל שה"ה כאן הכלי מצטרפים להיות כאחד, וכל

8 ואין לומר שכיון שגרגרי הפחם ממלאים את כל הכלי, ואין מקום למים להיכנס בין הגרגרים, והמים רק בלועים בהם, לכן אינם נחשבים כתערובת. קודם כל, משום גם בבלוע יש לומר שמקרי תערובת ואכמ"ל, אבל בלאו הכי הרי חלקיקי הפחם שבתוך הפילטר [בסוגים הידועים לי, ואולי ישנם פילטרים אחרים בהם שונה המציאות במקצת], אינם טחונים עד דק כאבק או קמח, אלא הם גרוסים לשבבים קטנים כעין קפה, ולכן בודאי יש חלל משמעותי של אויר ביניהם, שהמים תופסים את נפחו, והוי תערובת גמורה.

פילטרים אלו בשבת, אחר כל כך זמן שיש לחוש שהמים מלוכלכים.

[ואין לומר שכל זמן שאינו ידוע לא שנתלכלכו המים הוי ספק פסיק רישיה, שכבר נתבאר שלכאורה כאן נחשב למכוי, ולכן אסור אפילו במקום ספק.]

והנה שאלה זו יש בו שינויים מהשאלה של הפילטר של גרגרי פחם, מהם לחומרא ומהם לקולא. והנני פורט כמה מהם.

א. היות ולכלוך זה אינו חלק מן הכלי, פשוט שמקרי תערובת עם המים, ולא דמי לגרגרי פחם שיש מקום לומר שאינו תערובת עם המים כיון שהוא חלק של כלי, וכמו שנתבאר לעיל.

ב. כבר נתבאר שיש סברא לומר שאין המים המעורבים עם גרגרי פחם נחשבים ל'אינם ראויים', כיון שהם בתוך תהליך של ניקוי, אבל אין זה שייך כאן, כיון שמים המלוכלכים נמצאים לפני הפילטר ולא התחילו שום תהליך של ניקוי.

ג. וכן בכל סברא שיתבאר לקמן שיש לדון להתיר שימוש בפילטר של גרגרי פחם, אף אם יקבל אותו הסברא לדינו, צריך לדון אם אותו טעם שייך כשיש מים מלוכלכים לפני הפילטר, שיש מהטעמים שבודאי לא שייכים כלל בזה.

ד. בנקודה אחת שאלה של הכלוך יותר קל מהגרגרי פחם. נתבאר לעיל, שבפילטר של גרגרי פחם שנמצא בראש כניסת המים לבית, יש מקום לחוש לאיסור בורר גם לענין שימוש בבית הכסא, שהרי המים אינם ראויים לשימוש שם כיון שאינם יכולים ליכנס דרך הצינור קטן מחמת הגרגרי פחם המעורב בהם, אבל אין זה שייך כאן, שמעט לכלוך בעלמא אינו מונע המים מלקלח כדרכם.⁹

והנה אם נקבל שיש כאן 'תערובת' מים וגרגרי פחם, על פי פשטות אסור להשתמש בפילטר זה בשבת, כיון שהוא בורר בכלי, ודינו פשוט בש"ס שבורר בכלי חייב חטאת. אבל באמת מצינו בכמה מקומות בשו"ע ופוסקים שיש אופנים שהתירו בורר בכלי [או ברירה לאחר זמן, שדומה לברירה בכלי], ולכן צריך לעיין בכל אחד מהם ולהבין היטב למה באמת אין בהם איסור של ברירה בכלי [או לאחר זמן], ואם יש לדמות נידן דידן לדינם אלו, שבלי הבנה ברורה בטעם הדינים אי אפשר לדמות מילתא למילתא.

ענף ד

פילטר שנמצא הצטברות של לכלוך לפניו

(יז) נחוץ להעיר, שאפילו במיני פלטרים שאין בהם גרגרי פחם, אלא נעשה מגליל של פחם [ואולי גם בשאר מיני פלטרים] יש בהם חשש איסור בורר, משום שאם אין מחליפים את גליל הפחם מזמן לזמן [הגדרת זמן זה, מורכבת ביסודה, והיא משתנה ממקום למקום, ותלוי בכמה פרטים כאלו ואחרים], יצטבר בפי הפילטר לכלוך רב, והמים שלפני הפילטר יחדלו להיות ראויים לשתיה, ובפתיחת הברז יסתננו המים ע"י הפילטר. וכפי מה ששמעתי, במקומות שאין המים מסוננים ע"י הממשלה, כמו שהוא בברוקלין ניו יארק, אחר כמה שבועות משהחליף הגליל של פחם, כבר יש לחוש שנצטברו שם כל כך לכלוך עד שאין המים ראויים לשתיה [כן שמעתי בשם מומחה העוסק בכך בברוקלין].

וכבר כתב הגאון רבי פסח אליהו פאלק שליט"א (בספרו זכור ושמור, מהדורה חדשה עמ' שמח הע' רנה) שאסור להשתמש במיני

9 ואף מה שכתבנו שם, שיש אנשים שמקפידים על מים נקיים בשימוש בבית הכסא, לכאורה לא שייך הקפדה כאן, שמסתמא אין שם כל כך מים מלוכלכים [אבל תלוי בהמציאות, וצריך לברר]. וגם מה שנתבאר לעיל שיש לחוש שיש תיקון בגרגרי פחם, לא שייך כאן.

והנה לפי זה היה מקום לומר שגם מותר ליקח מים מהברז לשתיה, כיון שבפתיחת הברז אינו מתקן המים לשימוש

גבי השמרים אע"פ שמוציא יין ומים, ולראות אם הטעם שם שייך גם בשאלה שלנו. ולכן אכתוב כאן כמה דרכים לבאר ב' דינים אלו, על פי דברי רבותינו הראשונים והאחרונים, ונראה אם יש לדמות את שאלתנו לדינים אלו, או שיש מקום לחלק ביניהם.

ברירת היין שבתוך השמרים

(יט) הנה האחרונים הקשו שדין הנ"ל הוא פליאה עצומה, שהגם שאין איסור בורר מצד המים שמערים לתוך השמרים כיון שאינם מעורבים בשום דבר בשעה שמערה אותם, אבל למה אינו נחשב בורר מחמת מעט היין היוצא מהשמרים עם המים, שהרי יין זה היה מעורב עם השמרים, וע"י שמערה המים הרי הוא בורר ע"י המשמרת.

קושיא זו כל כך חזקה, עד שבאגלי טל (מרקד ס"ק ח) כתב וז"ל: "באמת כי הפירוש הראשון [של הרע"ב, והוא הפירוש שהובא למעשה בשו"ע הנ"ל] קשה מאוד, כי בנתינת המים הוא בורר ממש את היין מתוך השמרים, אך מה נעשה שגם בשו"ע פסק כן ואין מערער בדבר". עכ"ל. הרי שלא היה לו שום אופן לבאר דין זה.

וכן הפרי מגדים (מש"ז ס"ק י) תמה על דין זה¹¹, ולחומר הקושיא כתב שצריך לומר כמו שפירש הלבוש, שבאמת אינו עושה כן לשתות המים, רק לנקות השמרים מקמחים, והוי כבורר פסולת מתוך פסולת [ואכמ"ל בזה]. אבל המשנ"ב (ס"ק לג), ושער הציון (ס"ק כג¹²) דחה פירוש הלבוש ולמד כפשוטו,

ענף ה

ביאור סוגיית נתינת מים ע"ג שמרים

(יח) כבר נתבאר (ענף ב, אות ג) שמסוגיית נתינת מים ע"ג שמרים עולה חידוש להלכתא, והוא שמותר לערות מים נקיים על גבי שמרים אע"פ שנתערבו המים עם השמרים, וכתבנו לבאר למה אין בזה חשש בורר, ולפי ביאור הנ"ל אין מקור להתיר בנידון דידן. אבל באמת בדין נתינת מים ע"ג שמרים מבוארים עוד ב' חידושים, וצריך לעיין בטעם הדינים, ולראות אם על פיהם אפשר להתיר בנידון דידן.

הראשון, הוא מה שמבואר שמותר לערות מים ע"ג שמרים אע"פ שמכוין שע"ז יצא היין שבתוך השמרים, ואין חשש בורר במה שמברר היין מהשמרים¹⁰. ושניה, הוא מה שמבואר [מסתמת כל הפוסקים] שמותר לערות מים כמה פעמים, אע"פ ששפיקה שניה מוציאה מים שכבר התערבו עם השמרים בשפיקה הראשונה.

והנה בהשקפה ראשונה, ממה שמבואר שמותר לערות מים על השמרים אע"פ שמוציא יין ומים משפיקה ראשונה, היה אפשר להתיר גם בשאלה דידן, שג"כ המים המונח חוץ לפילטרים דוחף מים שבתוך הפילטרים לחוץ, ויש לדמות זה למערה מים על השמרים.

אבל אי אפשר לדמות דבר לדבר עד שמובן לנו למה באמת מותר לערות מים על

של עכשיו [פיון שהפילטר הוא בכניסת הבית רחוק מהברז], ואפשר שהמים שתיקן עכשיו ילכו לשימוש של בית הכסא, שלזה לא נחשב לחיקון כיון שראויים בלאו הכי. ראה מה שכתב בזה בקובץ אור ישראל (כל' לו עמ' קלד אות י). ואולי יש מקום לחלק בין נידן דידן למה שהביא שם מתוספות ואגלי טל [דכיון שהמים כאן עומדים לשימוש ודעתו להשתמש בהם, גרע טפי, שנחשב לודאי תיקון במה שהם מוכנים לשתיה אם יצטרך להם, אע"פ שיש ספק שמה ישתמש בהם לדבר אחר מקודם]. אבל בלאו הכי כיון שכבר נתבאר לעיל שכאן יש לומר שמקרי מכוין [ולא רק פסיק רישיה], כיון שמתקן לכך, ודאי לא שייכים כאן דברי התוספות ואגלי טל.

10 יש ראשונים שלמדו שמותר משום שאינו מוציא מהשמרים אלא טעם, וליכא איסור בורר על טעם, כיון שאין בו ממשות. ופשוט שאין ללמוד מדבריהם לנ"ד. אבל במשנה ברורה (סי' שיט ס"ק לג) כתב: "והמים יובו מהם עם מקצת מן היין שנשאר בלוע בו". וקצת משמע שלא למד כן [אבל אינו מוכרח].

11 וגם בספר חבל יוסף-נגזי חיים נתקשה מאד בקושיא זו, ולכן פירש שמירי שאינו מוציא שום יין, עיי"ש.

12 וצריך להגיה בדבריו שם, ראה דפוסים החדשים.

ואם כן הדרא קושיא לדוכתה.

מעורב, ונראה שאין דנים אלא על שעת
הברירה]¹³.

ביאור המגן אבות

(כ) התירוץ הראשון המופיע בספרי האחרונים על הקושיא האמורה, נכתב בספר מגן אבות להגר"מ באנעט (עמ' 12 ד"ה ועוד כתב), וז"ל: "וצ"ל כיון דגם המים יורד עם היין לא מקרי בורר וצ"ע". עכ"ל.

ועוד יש מקום לחלק, שסברת האחרונים נאמר רק במעט יין שנתערב בהרבה מים, אבל בשאלה שלנו שהרבה יין יוצא מהפלטור, קשה לומר שמותר משום שנתערבו עם מים אחרים, אפילו אם אותם מים מרובים, ובפרט שפעמים יהיה מים שיצאו מהפלטור מרובים על מים שנתערבו בהם.

ביאור המנחת שלמה

(כא) עוד מהלך לתרץ קושיא הנ"ל, כתוב בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' לא ד"ה וגם רחש) וז"ל: "וגם רחש לבי לומר דסברת הרשב"א הנ"ל היינו נמי כעין סברת האג"ט, וסובר בדעת ר"א דלא חשיב כלל בורר כי אם דוקא כשהאדם מברר ומוציא את הפסולת מן האוכל או להיפך ולא כשהאוכל יוצא מאליו מתוך הפסולת, ומיהו רבנן פליגי עליה וסברי דכיון שכך דרכו של סינון לכן אמרינן שהנתינה לתוך המסננת שפיר חשיב מלאכה, ויתבאר בכך מאי דקשה טובא אהא דנותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצולו. ופירשו, דנתינת המים הוא כדי שיהיו השמרים צלולים ויזוב יינם. ועיין בפרמ"ג במ"ז סי' שי"ט סק"י שתמה דהא תפ"ל שהוא גורם לביורר. אולם להנ"ל ניחא קצת, דרבנן סברי דדוקא נתינת השמרים לתוך מסננת הוא דחשיב כמלאכת בורר, כיון שעשה עכ"פ מעשה בגוף השמרים בזה שהביאם למקום שהם מתבררים, משא"כ כשהשמרים הם בלא"ה בתוך המסננת אלא שמחמת עבים אין היין יכול לזוב כי אם ע"י נתינת מים, אין זה חשיב כלל בורר. כיון שעצם הביורר הרי נעשה מאליו, ואף גם הוא

וכעין סברא זו הביא בשו"ת בית שערים (או"ח סימן קי) וז"ל: "מתוך דברי המאירי שהוסיף ואין זה אלא כמזיגת מים ביין, נראה דקשיא ליה כיון שהמים קולטים היין מתוך השמרים הרי בזה הוא בורר היין מתוך השמרים, וע"ז תירץ דאין זה אלא כמזיגת מים ביין, שהיין בא רק בתוך המים מעורב ואין היין מבורר מתוך השמרים בעין, לכן לא נקרא בורר". עכ"ל.

ובחוט שני (ח"ב עמ' צו) כתב: "ומעט מיינ מן השמרים עם המים, צ"ל דאין על זה שם בורר כיון שאינו יוצא בפני עצמו אלא טפל הוא למים".

אולם נראה, שאין להקל בנידון דידן ע"פ דברי אחרונים הנ"ל. משום שבנידון בשעת הברירה כבר היו מעורבים היין עם המים, שהרי היין יוצאים מהשמרים רק מחמת המים המעורבים עליהם, משא"כ הכא, שהמים הנקיים דוחים את המים המעורבים עם גרגרי הפחם כלפי חוץ, אבל אינם מתערבים עם כל המים שבתוך הפלטור, כיון שהוא כלי ארוך והמים נכנסים מן הצד, ובפרט עם המים הסמוכים למסננת שהם רחוקים ממקום כניסת המים, א"כ בשעת הברירה אינם מעורבים [רק אח"כ בתוך הצינור או בתוך כוסו נעשה הכל

13 ואין לומר, שגם באופן של המגן אבות היה אפשר שיש כל כך יין עד שהמים שמערה בתחילה דוחקים את היין שלמטה וגורמים לו לצאת בפני עצמו בלי תערובת מים, שנראה שבמציאות מעין זו לא היה קשה כלל להמגן אבות, שבוה פשוט שמותר, כמו שיתבאר בסמוך ע"פ דברי המאירי והמגן אברהם, שכל שיש הרבה יין שטופו לזוב לחוץ מעצמו, לא שייך בזה בורר כלל. והמגן אבות נתקשה רק על יין המעורב בתוך השמרים שאינו יוצא מאליו, אלא ע"י שמערה לתוכו מים. [וקצת מוכרח לומר שאין שם יין הרבה, דא"כ קשה לומר שהיין נתבטל להמים, ודו"ק].

היוצא מקרי "כח כחו" כיון שהוא לא עשה בהם שום מעשה, רק ע"י דבר שעירה נעשה בהם מעשה, ולא נחשב למעשה ברירה.

[אך שוב ראיתי באג"ט (מלאכת דש סעיף ג' אות ט"ו סק"ה) שכתב כעין יסוד הנ"ל לענין מלאכת דש, ומבואר מדבריו שלא מקרי מעשה בגוף הדבר ע"י מסירת מונע וז"ל פירש רש"י גבי פציעת חלזון שהוא דוחקו בידו להוציא הדם, ולכאורה אינו מוכן, דלמה לא פירש כפשוטו, כמו פציעת אגוזים, שחותכו וכו', ונראה דס"ל לרש"י דלא חשיב מפרק אלא בעושה מעשה בדבר המתפרק כמו בדישה שחובט בחיטין עד שמתפרקין וכן בסחיטה שדוחק במשקה וכו', אבל בדם חלזון שמיפקד פקיד כמש"כ התוס', אם פוצע החלזון לא עשה מעשה בגוף הדם אלא כפותח פתח לפניו, על כן פירש"י שדוחקו בידו ודחק הדם בפנים. עכ"ל. א"כ גם בשאלה שלנו, שרק פותח פתח, י"ל שלא מקרי שעשה מעשה בגוף דבר שמתברר.]

אבל מאידך, בחזון איש (סי' נג ד"ה ולענין) מבואר ששייך ברירה ע"י פתיחת ברוז, ולא כתב להתיר משום שאינו מעשה בגוף התערובת, עיי"ש.]

ביאור המנורה הטהורה

(כב) הנה בספרי זמננו כתבו תירוצים אחרים לקושיא הנ"ל¹⁷, ואעתיק כאן תירוץ אחד שיש בו כדי סמיכה מאחד מגדולי

לא הביאם כלל לאותו מקום, לפיכך קיל טפי משאר מיני גרמא ומותר שפיר לעשות כן אף לכתחלה וכהנ"ל". עכ"ל.¹⁴

ושמעתי להביא ראיה למהלך זה מדברי הריטב"א (שבת דף קלט:) שכתב וז"ל: "מתני': נותנים מים על גבי שמרים בשביל שיצולו. פי' דכיון דשמרים נתונים שם מבעוד יום לאו מידי עביד השתא". עכ"ל. ולכאורה כוונתו לתרץ קושיא הנ"ל, למה ליכא איסור בכרירת היין מתוך השמרים [ולא משמע שבא לפרש למה אין בורר מצד המים שמערה, שהרי מיירי בדבריו לגבי השמרים], ותירץ משום ש'לאו מידי עביד השתא'. היינו, דאע"פ שהוא נותן מים עכשיו, מ"מ כיון שאינו עושה מעשה בגוף הדברים המתבררים, דהיינו השמרים והיין, אין בזה משום בורר.¹⁵

ונראה שאף למהלך זה, יש לחלק [וכן שמעתי מכמה גאונים שליט"א, שהם ג"כ למדו הסוגיא כן, אבל לדעתם כאן לא דמי להתם]. שהרי כאן הוא עושה מעשה בדבר המתברר, דהיינו המים שבתוך הפילטר, שהרי על פי ההלכה כל המים הסומכים על הברז המתחילים לקלח בהסרת הברז, נחשבים כאילו הוא עירה אותם בידים, כמו בהסרת בידקא דמיא¹⁶, א"כ נחשב כאילו הוא עירה המים שבתוך הפילטר בידים ואסור, ולא דמי לנתינת המים ע"ג שמרים, ששם הוא עירה מים, ואותם המים מוציאים היין, א"כ יין

14 ועיין גם בספר גביע הכסף (סי' שיט ס"ט) ובספר משמרת השבת (עמ' רנד) שהאריכו לבאר ענין זה. ועיין עוד במשמרת השבת (עמ' רנו) שכתב להחמיר בשאלה כעין שאלתנו, כיון שלא שייכת סברא זו בנידונו.

15 ויש שביארו דבריו באופנים אחרים, ואכמ"ל.

16 ולא דמי למים הנמצאים אחרי הברז, שהם מקלחים רק מחמת מים היוצאים מלפני הברז, ולכן כלפי אותם המים שלאחר הברז לא נחשב כאילו הוא עשה בהם מעשה בידים. והא לך מש"כ בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' לא אות ב) לענין העושה נקב בחבית של יין וז"ל: נקב בגוף החבית שמכיל את היין, חשיב כמעשה בגוף היין, ולגבי היין עצמו שפיר חשבינן ליה כאילו הוא שפכם והפסידם בידים, והא דגבי בדקא דמיא חשבינן לכה שני כגרמא בעלמא, היינו רק לענין זה דמה שנעשה ע"י אותם המים דאולי בכח שני דלא חשיב כנעשה על ידו וזה שנהרג ע"י אותם המים אינו חשוב כנהרג על ידו כי אם ע"י המים, וכן לענין שחיטה ונטילת ידים לא חשבינן להו ככח גברא ואין השחיטה והנטילה מתיחסין לזה שהסיר את הברזא, אבל כשאנו דנים על המים עצמם שנשפכו ונפסדו, שפיר מצינן לומר דחשיב כאילו הוא עצמו שפכם והפסידם בידים.

17 הנה יש עוד כמה מהלכים בספרי זמננו לתרץ למה ברירת היין מותרת, ולפי כל אחד מהם יש לדון אם גם בנידון דידן יהיה מותר או אסור, ונראה שכיון שאי אפשר להכריע איזה מהם עיקר [ובפרט שכולם יש בהם איזה דוחק, וכדמוכח

האחרונים, וכמו שמבואר בדבריו.

משא"כ כאן עושה פעולה, רק שהיין יצא מהשמרים ע"י נתינת מים ונחשב רק כבורר ביד.¹⁸

ועיין במגורה הטהורה (קנה"מ ס"ק טז) שכתב על דין זה, צ"ע מאי שנא מהא דסעיף ח' דאסור להציף מים על הכרשינין, ואפשר דשם הוי כפסולת מתוך אוכל וכאן הוי כאוכל מתוך פסולת¹⁹ ע"כ. ומשמע דלא נחית כלל לומר דהוה כבורר במשמרת, אלא שהוקשה לו דגם בורר ע"י מים הוה בורר [וכן הקשה במגן אבות (שם)] וע"כ חילק בין פסולת מתוך אוכל לאוכל מתוך פסולת.

ומעתה לפי זה אין להתיר מדין זה [סניגין מים מתולעים] גם בהפילטער, כיון שהפילטער שפיר עושה פעולת בורר בהפסולת ובהאוכל על ידי המשמרת המיוחדת לכך, ולא שייך ההיתר משום דעיקר הברירה נעשה על ידי המים אוכל מתוך פסולת. עכ"ל קובץ הנ"ל.²⁰

בקובץ שעשועי אורייתא (ח"ג עמ' קפט) כתב הרב יואל מענדלאוויטש (מקריית יואל) מהלך אחר בדין הנ"ל וז"ל: "אלא שלענ"ד נראה טעם אחר למה אין בו משום בורר, משום דאין המשמרת עושה כלל הברירה, דהא בכל בורר במשמרת היינו שנותן מאכל עם פסולת במשמרת ועושה פעולה בשניהם שהפסולת נשאר בהמשמרת והאוכל ירד למטה, משא"כ כשהשמרים והאוכל כבר היו בהמשמרת והמשמרת לא היה יכול להפרידם מערב שבת אלא ע"י המים הם יוצאים משם, בזה מסתבר לומר דלא נחשב כלל כאילו המשמרת הפרידם, אלא עיקר פעולת הברירה היתה המים שפעל שהיין יוצא מהמשמרת.

ואף שהמשמרת עיכב הפסולת, מ"מ הלא עיכב גם היין, וע"כ לא נחשב כאילו עיקר הברירה נעשה ע"י המשמרת, דאינו דומה לנותן שמרים ויין למשמרת, שעשה פעולה בין בהיין בין בהאוכלים והמשמרת הפרידם,

ממה שלא כתבו כן גדולי האחרונים הנ"ל שתמחו על דין זה], קשה לסמוך להתיר על פי אחד מהם, כיון שאפשר שלקושטא דמילתא האמת היא כביאור אחר, שעל פיו הדעת נוטה לאיסור [ולמשל, המעיין בספר אור החמה (שבת דף קלט) ובספר פתורא דשבתא (סי' שיט אות מא) ובספר הערות וחידושים (טויב, עמ' קד ד"ה וחידושא) במה שכתבו לבאר ג' מהלכים אחרים כביאור סוגיא זו, יראה שאין שום מקור להקל בנידון דידן].

18 אמנם קשה קצת, שאף אחר שהמים מוציאים את היין מהשמרים, עדיין יש תערובת של שמרים עם יין במים, ותערובת זו מתבררת ע"י הכלי. ומבואר בדבריו שם, שדעתו לבאר שמ"מ מותר, כיון שעיקר המלאכה נעשית ע"י המים. ושמעתי ליישב באופן אחר, דכיון שאין ברירה מצד המים, כיון שהם נכנסו צלולים, אין ברירה מצד היין, שהוא נעשה חלק של המים [ויש לומר שזהו עומק דברי המגן אבות הנ"ל]. ועוד י"ל שלא נחשב שהוא עשה ברירה בכלי, כיון שבשעה שעירה המים, הכלי לא היה יכול לעשות הברירה. או י"ל כעין שכתב המנחת שלמה (הובא לקמן) שזה נחשב שנעשה מאליו [שהרי כיון שיצא היין ע"י המים, הרי היין יכול לירד מעצמו, ואינו נכרך משום מעשיו]. ועיין בספר הערות וחידושים (טויב, עמ' קד ד"ה בשביל), שלפי דבריו שם יש לבאר באופן אחר.

19 ונראה כונתו, דכיון שנעשה ע"י שפיכת המים הוי שלא כדרך מלאכת בורר והוי כבורר ביד, אבל בודאי יש אופנים שהדרך לבורר ע"י מים, דהיינו ע"י שריית האוכל עם הפסולת במים, כמבואר במג"א סי' תקי ס"ק ה, שאסור לשרות פירות אפילו ביו"ט. ואולי לדעתו ברירה ע"י מים היא ממוצעת בין בורר בכלי ובורר ביד, ולכן כל שהוא לוקח אוכל, לא נראה כדרך מלאכה, ואם לוקח פסולת הוי דרך מלאכה ואסור אפילו ביו"ט.

אבל שמעתי להעיר, שלפי המגורה הטהורה, הא דמותר לערות מים ע"ג שמרים הוא משום דהוי בורר ביד, א"כ אינו מותר אלא סמוך לסעודה, ומסתמית השו"ע לא משמע כן. וצ"ל בדוחק, שלדעתו זהו כל כונת השו"ע לבאר שאין זה בורר בכלי אלא ביד, ולכן פשוט שמותר רק סמוך לסעודה, ולא היה צריך לכתוב כן, וכמו אם היה כתוב בשו"ע בפירוש "וזה מותר משום שהוא כבורר ביד", שלא היה צריך להתנות שמותר רק סמוך לסעודה, שהרי היה מובן מאליו כיון שכל ההיתר הוא משום שהוא בורר ביד, א"כ גם בלי שיכתוב בשו"ע טעם ההיתר, כיון שמוכן שזהו טעם ההיתר, ה"ה שמוכן שמותר רק סמוך לסעודה.

20 וכתב שם אופן אחר לבאר הדין של עירוי מים ע"ג שמרים, וגם לפי המהלך ההוא לא שייך להתיר בנידון דידן, ואכמ"ל.

ביאור המאירי ודברי אחרונים

(כג) עוד מהלך בסוגיא זו, יש לדייק מדברי המאירי, שכתב וז"ל: "וגדולי הרבנים פירשו, ע"ג השמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום שיהי' צלולים ויצאו הרבה דרך המסנת". עכ"ל. וכתב בספר אמרי מרדכי (סי' יח אות א ד"ה וברוך אחרת) לבאר דבריו, שבאמת היה היין יוצא מעצמו מעט מעט [והוא מערה המים כדי שיצאו "הרבה"], וכל שסופו לצאת מעצמו אינו בורר אם מוציאו במהרה בידו.

וכן משמע שלמד בערוך השולחן (סעיף כח), שכתב: "אם נתן בה השמרים מבעוד יום וטבע השמרים שלא לצאת תיכף יכול בשבת ליתן עליהם מים כדי שישארו צלולים". עכ"ל. וממ"ש 'שלא לצאת תיכף' משמע שעכ"פ לבסוף יצאו מעצמם, ולכאורה כתב כן כדי לתרץ קושיא הנ"ל.

ובביאור הדבר יש לומר, שכל שהם במצב שאחד מהם כבר יוצא מחבירו, כאילו יצאו כבר דמי, ואין עליהם שם תערובת. ולכן אע"פ שע"י שפיכת המים ממהר להוציא היין, אינו בורר כלל. ואין זה דומה לשאר קירוב מלאכה שאסור מן התורה, דכאן כיון שכבר התחיל המלאכה, אינם מעורבים כלל. ושוב בלבוש (סי' רנב ס"ה) כתב לגבי דין טוענין קורות בית הברד (שבת דף יט.) וז"ל: "הואיל ונתרסקו היטב מבעוד יום, מוכנין הם לזוב בקל מאליהן וכאילו יצאו דמי". עכ"ל. הרי מבואר להדיא יסוד הנ"ל.

וז"ל שביתת השבת (מרקד ס"ק כג): "והיה אפשר לומר [לתרץ למה ברירת היין מותרת] כמו שפירש רש"י דף יח. גבי טוענין קורת בית הברד, דבלאו הכי נמי נפקי אלא דלא

נפיק שפיר, לכן אינו דומה למלאכה". עכ"ל. 21

והנה לפי דבריהם, פשוט שלא שייך להתיר בנידון דידן, כיון שכאן אין המים יוצאים מעצמם.

האם להלכה נקטינן כיסוד המובא במאירי

(כד) ונראה, שאף כל גדולי האחרונים הנ"ל שלא כתבו תירוץ זה, אין זה משום שלא ס"ל כיסוד הנ"ל, אלא כמו שכתב בשביתת השבת שם וז"ל: "אבל מלשון השו"ע ס"ט 'כדי שיחזרו צלולינ' משמע לכאורה דבלאו הכי לא נפקי". עכ"ל. וכן משמע מדברי המשנ"ב (ס"ק לג) שכתב: "והמים יזובו מהם עם מקצת מן היין 'שנשאר בלוע בו'". עכ"ל, ודוחק לומר שייך הבלוע בשמרים יצא מאילו.

וכן בטל אורות (לגרז"ו טירנויער, בורר אות כז) כתב: "כיון שהיין זב ממילא אלא דע"י נתינת המים גורם שיזוב מהר, וזאת מותר. אלא מלשון המשנה משמע דאפילו נפסק הקילוח לגמרי מן השמרים מותר". עכ"ל. הרי ג"כ דעתו בפשיטות שאין בזה חשש ברירה, ורק אי אפשר לבאר הדין כן כיון שמשמע שמותר להוציא אפילו יין שאינו יורד מעצמו.

האם אפשר לדמות בורר לדש

(כה) ואין להקשות על שביתת השבת הנ"ל דמנא לן לדמות בורר לדש, ואולי רק בדש ליכא חיוב בגומר מה שכבר התחיל מערב שבת, ולא בבורר. זה אינו, שהרי בתהלה לדוד (סי' רנב ס"ק יב) הקשה על סוגיא דטוענין קורות בית הברד, שמבואר שמותר אפילו בטוען קורה על גבי בוסר, למה אינו חייב משום בורר 22 לשיטת רבינו תם

21 מלשונו משמע שלא למד היסוד כנ"ל שאין כאן תערובת, רק שאינו דומה למלאכה. וקשה לפי זה, למה מותר בטוענין קורות בית הברד דוקא בנתרסק קודם שבת [ראה משנ"ב סי' רנב ס"ק מב], הא גם בלא זה כבר התחיל המלאכה ובלאו הכי נפקי. משא"כ לפי הביאור הראשון, שחלוי אם נראה כתערובת, מותר רק כשאין המשקה מחובר לגמרי בתוך הפרי. וגם קשה על דבריו, למה כאן אינו חייב כמו קירוב בישול.

22 ואם כן יהיו המשקין שיצאו מהם אסורים משום משקין שזבו. ואין לומר שלא מצינו משקין שזבו בשאר מלאכות, שהרי המגן אברהם סובר שריסק חלות דבש אסור משום בורר [ולא מפרק], ושם יש איסור משקין שזבו. וכן מבואר בדברי

קושיא זו מיושבת עם התירושים שנתבארו לעיל לגבי הוצאת היין, וא"כ אין מקום להכריח יסודות חדשים מחמת אותה קושיא.

הנה לפי תירוץ המגן אבות, נראה שאם ליכא איסור בורר בסינון היין משום שהיין יוצא מעורב עם המים ובטל אצלו, אע"פ שהיין חשוב מאד, שהרי כל מעשיו הוא רק כדי שיקלטו המים את טעם היין, והוא מתכוין לכך, וכל שפיכתו אינה אלא להוציא יין זה, א"כ ק"ו כאן, שמעט מים²³ אלו שאינו מכוין ליציאתם וגם אין לו תועלת בהם, בודאי י"ל שבטלים הם בשפיכה השניה²⁴. וכן לפי מהלך המנורה הטהורה, שליכא איסור משום שהברירה נעשית ע"י המים ולא ע"י הכלי, ג"כ מתורצת קושיא זו. וכן לפי מה שביאר במנחת שלמה שליכא איסור ברירה כל שאינו עושה מעשה בכלי הברירה או בדבר המתברר, ה"ה כאן, שבשפיכה שניה אינו עושה מעשה בכלי או בדבר המתברר²⁵.

ביאור נוסף בהיתר שפיכה שניה - ברירת דבר המתברר מאליו

(כח) זאת ועוד, כי אם אכן טמון כאן יסוד גדול להלכה, איך אפשר שאף אחד מגדולי האחרונים, שבאו לפרש כל תג ותג של ההלכה, לא ביארו לנו יסוד זה. ואדרבה, לא מצינו שום אחרון שירגיש שיש כאן איזה שהוא קושי [למרות שכמה וכמה אחרונים התחבטו בענין הוצאת היין הנ"ל]. ולכן נראה, שכשם שמסתימת כל הפוסקים מוכרח הדין ששפיכה שניה מותרת, כן מוכרח ממה שסתמו ולא פירשו, שטעם ההיתר הוא פשוט כל כך עד שכל היודע הלכות שבת כבר יודע

דס"ל שסחיטת בוסר יש בה משום בורר. ובמקום אחר (סי' שכא ס"ק יז) הקשה על המגן אברהם (סי' שכא ס"ק טז) שכתב שהוצאת דבש מהשעוה אסורה משום בורר, ומ"מ מבואר מדברי המג"א שכל שריסקו מקודם ליכא חיוב חטאת, ומה מועיל ריסקו לגבי בורר. וכתב התהלה לדוד וז"ל: "די"ל כי היכא דאמרינן בדרף יט דכל מידי דאתי ממילא לית ביה חטאת, וכיון שנתרסקו והיה המשקין זבין מאליהן אף כי סחיט להו ליכא חיוב משום מפרק, הכי נמי ליכא משום בורר". עכ"ל. הרי נמצא שמדין הגמרא של ריסקו בוסר [לפי שיטת ר"ת] ומדברי המגן אברהם מבואר ששייך יסוד הנ"ל גם במלאכת בורר.

ברירת מים ראשונים ע"י שפיכת מים שניים

(כו) עד כה דיברנו בענין קושיית האחרונים למה אין איסור בורר בברירת היין מתוך השמרים. והנה כעין זה הקשו כמה פוסקי זמננו, דלכאורה מסתימת השו"ע והפוסקים מוכח שמותר לערות מים לתוך השמרים אפילו ב' פעמים, אע"פ שבעירוי שבפעם הראשונה בודאי נשאר מים בתוך השמרים, וא"כ נמצא שבעירוי השני הוא מבררם ומוציאם. ומחמת קושיא זו כתבו לחדש יסודות גדולים בהל' בורר ובגדר מלאכת מחשבת [ולהתיר בנידון דידן על פי סברות אלן]. אבל נראה שאין מקום לזה, ומב' טעמים.

ביאור ההיתר של שפיכה שניה

(כז) הטעם הראשון, משום שאכן גם

הרשב"א (דף קכב. ד"ה אדרבה) שאיסור משקין שזבו ואיסור פירות הנושרים שייכי גם בשאר מלאכות [אבל רק באופן שנעשה ממילא].

23 אבל בהרבה מים אי אפשר לומר כן [ולכן יש שהזקקו לביאורים חדשים מחמת קושיא זו, כיון שלא מועיל תירוץ המגן אבות בכל אופן]. אמנם באמת בכה"ג יותר פשוט להתיר מטעם שיתבאר לקמן, שהוא בודאי סופו לצאת.

24 אבל שמעתי מכמה חכמים, שדעתם להיפך, שאפשר שיין יתבטלו לגבי מים, אבל מים שנשארו משפיכה קודמת, אינם מתבטלים אצל מים שבשפיכה שניה, דמאי אולמיהו דהני מים מהני מים, ולכן לדברי המגן אבות אינה מיושבת זו, וצריכים לתרץ באופן אחר.

25 ואע"פ שהוא שפך המים שם מתחילה, לית לן בה, שהרי זה לא היה מעשה ברירה כיון שהיו המים נקיים, וכל

יוצאים הם מהשמרים, ולכן אין כאן תערוכת כלל, ואתי שפיר למה לא מצינו בשום אחרון שהקשה למה שפיכה שניה מותרת.²⁹

ויסוד זה כתב גם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך (הובאו דבריו בשולחן שלמה סי' שיט אות ת. ג) וז"ל: "ועוד אפשר לומר דמשום הכי לא חשיב בורר בסוחט בגד מממיו מפני שגם אם לא - יתאדו מאליהם, יתכן דאף שמקדים הבירור, לא נאסר משום בורר משום דהוי ליה כדבר שעתיד להתברר מאליו, ויתכן דאף שמקדים הבירור לא נאסר". עכ"ל.³⁰

וכן כתב הגאון רבי זונדל קרוזר (אור החמה, שבת דף קלט:) וז"ל: "אם היו מקודם ג"כ זבים מעצמם, אלא שהוא הוסיף מים כדי

ביאור הדבר, וזיל קרי בי רב הוא. ולכן אין לנו שום מקום לחדש בזה דברים מדעתנו.

ונראה לבאר הענין ע"פ מה שכתבנו לעיל בשם המאירי והאחרונים²⁶. דהיינו, שכיון שהמים בלאו הכי יוצאים מאליהם, אינם נחשבים כתערוכת עם השמרים, ולכן אין שום חשש במה שהוא ממהר את יציאתם ע"י השפיכה השניה²⁷. והנה יסוד זה אינו חידוש כלל, שהרי יש לו מקור בש"ס בסוגיא דטוענין קורות בית הבד²⁸, כמו שכתבו התהלה לדוד ושביית השבת הנ"ל, וכביאור הלבוש הנ"ל, ולכן לא קשה למה הפוסקים לא ביארו יסוד זה. וכן אף האחרונים הנ"ל שתמהו למה ברירת היין מותרת, היינו רק משום שהיין בלוע בתוך השמרים, וגם הוא עב וסמיך ואינו זב כמו המים, אבל במים, הרי בלאו הכי

החשש מחמת שפיכה שניה, וזה אינו בדבר שנתברר.

26 מה שהוצרכתי לכתוב טעם זה, הוא משום שקשה ליישב הסוגיא ע"פ תירוצי המגן אבות בלבד, דכיון שיש כאן ריבוי מים משפיכה ראשונה, קשה לומר שבטלו למים שניים, ולכן כתבתי טעם זה לבאר למה מותר אפילו כשיש ריבוי מים משפיכה ראשונה, אבל כל שאין שם אלא מעט מים [או לפי תירוצים אחרים של האחרונים הנ"ל], אין צריך לכל זה. 27 ואין להקשות, שודאי ישארו מעט מים בתוך השמרים, ויש לחוש שבשפיכה שניה יצאו אותם מים, שהרי מבואר מהמאירי והאחרונים הנ"ל שאין צריך לחוש לכך [אפילו לגבי יין, כל שכן כאן לגבי מים], וכן מוכח לגבי טוענין קורות בית הבד [שלכאורה היה לחוש שמעט נשאר בפנים והסוחט אותם בידיים בשבת חייב חטאת מחמת שהוציא אותו מעט] ומדברי המגן אברהם הנ"ל. ואולי י"ל שלא חוששין לכך כיון שאינו מכויין לכך ואינו ודאי שאותו מיעוט מים יוצא בפעם שניה. ועוד י"ל, שכיון שאינם אלא מעט מים, בזה ודאי שייכא סברת המגן אבות, שמעט מים אין להם חשיבות כיון שיוצאים בתערוכת עם המים השניים.

28 ואף ששם באמת אסור מדרבנן לגמור הוצאת המשקין, י"ל שכאן דומה לנתרסקו לגמרי שמותר אפילו לגמור המלאכה [ראה משנ"ב סי' שכא ס"ק עו]. ועוד י"ל שכאן הקילו יותר כיון שאינו מכויין לכך, וגם אינו מעשה בידיים. ועוד י"ל שבורר יותר קל משאר מלאכות, כמו שמצינו במקומות אחרים. ושוב ראיתי בשו"ת פלגי מים (ליפשיץ, סי' יז אות ד) שג"כ ביאר הסוגיא כמו שכתבנו, וכתב שמותר משום שאינו אלא גרמא באיסור דרבנן, עיי"ש. ובספר הערות וחידושים (טויב, עמ' קד ד"ה וחידושא) ג"כ למד שמותר מן התורה משום שבלאו הכי זה מעצמו, ולא גזרו חכמים כיון שנראה כאילו רק מה שנתן יצא.

29 יש מספרי זמננו שהביאו ראייה מדברי החזון איש שלא ס"ל כיסוד זה, וז"ל (סי' נג ד"ה מן האמור נלמד): "מן האמור נלמד בעלי תה שנוהרין שלא לסנן כל התה מן העלים היינו נמי משום שהמים הסמוכים להעלים חשיבי מעורבין, אבל המים הצפין ע"פ העלין לא חשיבי מעורבין, ולפ"ז אם נעכרו העלים בתוך המים ע"י תנועה חזקה אין לערות בשעה ההיא עד שיחזרו ויצללו", עכ"ל. הרי שלא התיר מטעם שסופו להתברר מעצמו. אבל באמת אינו ראייה כלל, שזה ודאי שאין היתר אלא אם כן בסוף תתברר התערוכת לגמרי [היינו כל מה שמוציא עכשיו היה עתיד להתברר מעצמו], משא"כ באופן של החזון איש, שלבסוף עדיין נשארו העלים מעורבים עם קצת מן המים, לא נחשב כסופו להתברר מעצמו, כיון שהוא מוציא מעט מאותן מים, וזה פשוט. (ועיין בספר הערות וחידושים, עמ' קט ד"ה לפעמים).

30 ונראה שאף הפרי מגדים (בפתיחה לא"א סי' שכ) שכתב שיש בורר בסחיטת בגדים, י"ל שס"ל כעצם יסוד הנ"ל, אבל מים בלועים בבגד גריעי טפי, משום דיסוד ההיתר הוא משום שלא נחשב למעורב, אבל היינו רק משום שנראה לנו כאילו הם כבר נפרדים, ואפשר לראות כן דוקא באופן שניכרת הביררה שפועל עכשיו מעצמו, אבל באופן של אידיו הבגד, שאינו נראה כלל לבני אדם שעכשיו מתבררים המים, א"כ נראה כמעורבים ואסור [ונראה שאף הגרשו"א מודה במקצת ליסוד זה, דאי לאו הכי גם מים וקיסמין אינם בכלל תערוכת, כיון שסוף המים להתאדות, אלא ודאי שלא כתב כן אלא במים שבבגד, שנראה לבני אדם שהוא מתאדה בקרו].

ענף ו

ברירה בלי תיקון

(כט) הנה היה אפשר לתרץ קושיא הנ"ל למה ליכא ברירה בשפיכת מים שניים אע"פ שגורם ברירת מים ראשונים, באופן אחר לגמרי, דהיינו שכל שליכא תיקון ליכא איסור ברירה. ולכן, כאן שבשעה שמופרש האוכל מן התערובת [דהיינו כשמובדלים המים מן השמרים] ונתקן, נכנס תחתיו אוכל אחר ומתקלקל [והם המים השניים ששופך, המתערבים עתה בשמרים], אין על זה שם בורר.

א"כ ה"ה כאן, שבשעה שנתקנים המים היוצאים מן הפילטר, הרי מיד נכנסים מים אחרים במקומם, והם נפסלים לשתייה, ושוב אין כאן ריוח כלל. שהרי מתחילה היו בפילטר מים שאינם ראויים לשתייה וגם לבסוף יש בו מים שאינם ראויים לשתייה, וא"כ אין זו מלאכת בורר. אמנם כבר נתבאר לעיל שקשה ללמוד ולהוכיח מדין זה, כיון שיש אופנים אחרים בביאורו.

(ל) אבל באמת אף את"ל שיש יסוד כזה³², שליכא איסור בורר כל שנתקלקל אוכל אחר במקומו, נראה דהיינו רק היכא שבאמת ליכא תיקון כלפי שימוש האדם³³. ולמשל אם יש זבוב בכוס, אפילו לדעת החזון איש (סי' נג) שהזבוב נחשב למעורב רק במים שסביבו, מ"מ יש מקום לומר שמותר להזיז הזבוב לצד הכוס אפילו באופן שהוא פסיק רישיה שהזבוב נברר מהמים שסביבו, כיון שאינו מכויץ לכך ואצל האדם לא נתקן כלום בכך,

שיזוב במהירות, הרי שלא עשה מעשה ברירה מחודשת". עכ"ל.

וכן הגרמ"מ קארפ (בספר הלכות שבת בשבת ח"א עמ' תקנה) נקט בפשיטות להקל [לגבי שאלת אחרת] על פי סברא זו³¹.

וכן בספר הערות וחיידושים (טויב, עמ' קד ד"ה ומ"מ) ג"כ למד דין זה מתוך סוגיא זו.

והנה לפי ביאור הנ"ל, לכאורה נידון דידן אינו דומה לדין נתינת מים ע"ג שמרים, שהרי שם המים יוצאים מאליהם, ומצד עצמם אינם עתידים להישאר כך לאורך זמן, ועל כן אינם נחשבים כתערובת. אבל בנידון דידן, אשר המצב כפי שהוא עכשיו אינו מפרידם זה מזה, ורק ע"י פעולת האדם ייפרדו, לכאורה נחשבים הם כתערובת גמורה ופעולת האדם של פתיחת הברז היא המבררתם.

נמצא למסקנת הדברים, ישנן כמה דרכים בביאור סוגיית נתינת מים ע"ג השמרים, ולכל הדרכים גם יחד אי אפשר להוכיח מסוגיא זו להקל בפילטרים של גרגרי פחם. ובפרט לכלל התירושים יש כאן חידוש, ואין לנו אלא חידושו, כיון שלכולם יש מקום לחלק ולומר שאינם שייכים כאן.

ואסיים בדברי שביתת השבת (דיני גרם מלאכה, ד"ה דרך) שרצה להביא ראיה להקל בשאלה אחרת מסוגיא של נתינת המים על גבי שמרים, אבל כתב וז"ל: אך באשר לא ירדנו לסוף טעמו של דבר, כאשר הקשה הפמ"ג דהא הוי גורם בורר, ועי' לבוש, וגם רש"י פירש לשון אחרת, על כן אולי אין ללמוד משם, עכ"ל.

31 אבל דעתו שם שזה מהני גם להתיר באופן של תערובת עלי תה, שעמידה לרדת למטה, וכבר נתבאר לעיל (הערה כה) למה נראה שלא מועיל ההיתר באופן זה.

32 והגאונים הרב אליהו פלדמן שליט"א (מח"ס אגור באוהלך על הל' מזוהה) ורב שמואל פעלדער שליט"א (מו"ץ דבית מדרש גבוה, לייקוואד) כתבו תשובות בענין פילטרים אלו, והאריכו להוכיח יסוד זה. אבל נראה שמ"מ כאן אסור, וכמו שיתבאר בסמוך.

33 ופשוט שאין לומר סברא זו להתיר לערבב שקית תה בתוך התה כשכונתו להוציא מים עם טעם התה מהשקית [שספרי זמנינו נסתפקו האם זה מותר או לא], ששם יוצא מהשקית מים עם טעם תה, ונכנס במקומו מים שאין בהם כל כך טעם תה, ולכן ודאי יש תיקון לאדם [שזה גופה הטעם למה הוא מערב אותו, כדי לצאת מים שיש בהם טעם חזק של תה].

מלוכלכים עכשיו, בודאי מכיון הוא בפתחת הברז לתיקונם וסינונם [וכל מי שאינו יודע, הוא מתעסק בכך, אבל מ"מ בודאי גם אצלו יש תיקון בהמים], והוא ניחא ליה, וגם דרך ברירה, ואי אפשר להקל מטעם הנ"ל.

ואין לומר, שאין האדם חפץ דוקא במים אלו, ולא איכפת לו לקחת מהמים שלאחריהם [שהם נקיים עכשיו], שהרי לפי המציאות באשר הוא שם המים הללו הם הנצרכים לו, שהם הראשונים היוצאים מהברז, וכיון שהם מלוכלכים ומעורבים בפסולת, א"כ יש לו תיקון בטיהורם.³⁷

וגם הגאון רבי פסח אליהו פאלק (בספרו זכור ושמור, מהדורה חדשה עמ' שמח הע' רנה) כתב להחמיר בפילטר שיש בו תערובת מים והפסולת [כנזכר לעיל בהקדמת דברינין], ולא כתב להתיר מכוח הסברא הנ"ל, שתמיד נכנסים מים אחרים, הרי מבואר דס"ל כמו שכתבנו.

ענף ז

סוגיית שפיכת יין מתוך השמרים

(לא) עוד מקור להתיר בנידון דידן הוא משו"ע סי' שיט סע' יד, וז"ל המחבר: "מותר לערות בנחת מכלי לחבירו, ובלבד שיזהר שכשיפסוק הקילוה ומתחילים לירד נצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת, יפסיק ויניחם עם השמרים, שאם לא יעשה כן, ניצוצות מוכחי שהוא בורר". וכתב הרמ"א:

שהרי מתחילה היה לו כוס עם מעט מים המעורבים עם זבוב, ולבסוף יש לו כוס עם מעט מים המעורבים עם זבוב, וכלפי שימוש האדם אין נפקותא או תועלת כמה שנתחלפו המים. ולכן לא נראה כאן שום תיקון, ואין זו מלאכת מחשבת [ובהערה הבאנו עוד דוגמא לזה³⁴]. וגם י"ל כיון שודאי ליכא איסור תורה [שהרי הוא פסיק רישיה דלא איכפת ליה, וגם הוא שלא כדרך], בכהאי גוונא לא גזרו חכמים כיון שליכא תיקון מחמת הכנסת מים אחרים במקומם.

וזה לשון ספר נחלת יהושע על הלכות בורר (עמ' קעג): "ואפשר דנקטו בזה, דגם לדעת הט"ז [שאסור להסיר זבוב מכוס של משקין] יש להתיר [להזיז הזבוב בתוך הכוס], ומשום דאף דיש כאן מעשה ברירה שבירר את הזבוב מהמשקה שמסביבו, מ"מ כיון דסוף סוף לא נתקן המשקה שבכוס יותר מאשר היה בתחילה, ממילא אין כאן תיקון כלל, והוא מעשה ברירה בלי תיקון המאכל, ואכתי צ"ב", עכ"ל.³⁵

אבל בנידון דידן אין הדבר כן, שהרי הלוקח מים מהברז רוצה בתיקונם ובנקיותם של מים אלו, ואינו מגרע כלל אצלו מה שהמים שאחריהם מתקלקלים. א"כ יש לאדם תיקון בברירה זו, שהרי המים הנצרכים לו היו מקולקלים מתחילתם ועתה נתקנו לשימוש, ולכן אי אפשר להתיר מטעם הנ"ל³⁶, כי בודאי מעשה זה הוא בכלל מלאכת מחשבת. ואדרבה, כל מי שיודע את מצב המים, שהם

34 ועוד דוגמא לזה: הרי מבואר בשו"ע שמתר לסנן משקה הראוי לשתייה ע"י בגד [כשאין חשש כיבוס], ובפשטות בודאי מותר לעשות כן פעם שניה כאשר מעט מן המשקה הראשון עודנו בלוע בבגד, ולא חיישינן לברירת המשקה הראשון מן הבגד [אפילו לפי מה שכתב הפרי מגדים שמשקה בלוע בבגד מקרי תערובת], ששם שייך סברא זו, שלא נראה כבורר כלל כיון שנכנסו מים אחרים, וגם אינו נראה כלל לעיני בני אדם שיש כאן שום מעשה ברירה, כיון שאינו עוסק כלל בהוצאת מים אלו שבתוך הבגד, ונראה כאילו רק מה שנתן יצא [ראה בספר הערות וחידושים (טויב) עמ' קד ד"ה וחידושים].

35 ראה עוד בסברא זו בספר מנחת איש (הערה 324) ובקובץ אור ישראל (גליון ל"ז עמ' קט ד"ה לזה נראה).

36 ונראה שאף באופן שאין המים היוצאים עתה באים לכוסו עכשיו, אלא בכוסות שלאחר כך, ג"כ יש לו תיקון, שמוכנים לו מים לכשיצטרך להם.

37 ויש להוסיף, דכיון שהמים שבפילטרים מעכב ממים אחרים מלצאת, לכן נחשב יותר כתיקון מזכוכ הבצף במשקה, שאין המים סביב הזבוב מעכב כלל מים אחרים, ומטעם זה כתבו כמה אחרונים שאסור להזיז פסולת הרבה על גבי משקה, כיון שבזה מתקן שאפשר ליגע מים שלמה מהם.

"דמוכח שהוא בוררם מתוך הפסולת שבשולי הכלי, אבל תחלת שפייתן כשעדיין אין הפסולת ניכר לאו בורר הוא". עכ"ל. ובודאי צריך ביאור רחב מהי הסברא להיתר משום "שעדיין אין הפסולת ניכר", אבל איך שיהיה ביאור דבריו, מסתבר מאד שכל זה אמור רק בשופך מכלי לכלי, שאין בו משום מלאכת בורר גמורה [והיינו משום שאין זו דרך ברירה] כמו שכתב הפרי מגדים הנ"ל, משא"כ כברירה ע"י מסננת [כך שמעתי מגאון אחד].

(לד) ובלאו הכי נראה שלא שייך כאן הסברא של 'אינו ניכר', שהרי 'אינו ניכר' שייך רק כשהפסולת לא נמצא במקום הברירה, כגון באופן של השו"ע שהשמרים למטה "ובתחלת שפייתן שעדיין אין הפסולת ניכר" [לשון המשנ"ב], אבל אם היה חבית של יין ושמרים שהיא מלא וגדיש עם שמרים, עד שנמצא שמרים מתחתית החבית עד ראשה, האם גם בזה מותר לשפוך יין מהחבית משום שאין הפסולת ניכר, בודאי לא, שמה 'אינו ניכר' שייך כאן, הרי ניכר תיכף ומיד בתחלת השפיכה שהוא מפריד אוכל מפסולת. א"כ ה"ה כאן לא יהיה היתר זה, שהרי במקום הברירה, דהיינו במקום המסננת, נמצא שם גרגירי פחם מעורב עם המים, ואי אפשר לומר שאין הברירה ניכר. ופשוט שמה שהוא מכוסה ע"י כלי אינו נחשב "אינו ניכר".

(לה) אבל עדיין צריך ביאור, שגם בהטיית חבית הרי נעשה ברירה במקום הפסולת, כיון שייך יוצא מיד מתוך השמרים, ולמה נחשב שם ל'אינו ניכר', והרי מסתימת השו"ע משמע שמותר לערות יין מהשמרים אפילו באופן שבתחילת השפיכה השמרים עולים למעלה מהיין, א"כ למה נחשב ל'אינו ניכר', הא תיכף כשהתחיל לערות יוצא יין מהשמרים והרי ניכר ההפרדה.

"מותר להגביה החבית על איזה דבר כדי שיקלח ממנו היין היטב". ועל זה כתב המשנה ברורה (שם ס"ק נו): "ואף על פי שע"ז יורד יין גם מתוך השמרים, אינו חשוב כבורר כל זמן שאין הניצוצות מתחילין לירד מן השמרים" ³⁸. עכ"ל.

והנה דין זה צריך ביאור רחב להבינו על ברורו, ויתבאר קצת בסמוך. אבל איך שיהיה בביאור הדין, הרי מבואר שמותר להמשיך ולערות גם כשכבר יצא היין למעלה ומוציא ג"כ היין מתוך השמרים עצמו, וכל האיסור הוא רק כשמערה כל היין ולא נשאר כלום בין הפסולת, וכיון שכן לכאורה הכא נמי הרי לעולם נשאר מים בתוך הפילטרים, וא"כ לכאורה דומה להתם ומותר.

(לב) אבל צ"ע טובא למה באמת אין בזה משום בורר במה שהוא מוציא יין מן השמרים. בפרי מגדים (מש"ז ס"ק יג) כתב: "והנה, משמע דכל שאין בורר לגמרי אוכל מפסולת אלא מניח קצת אוכל עם הפסולת, וכן יניח קצת פסולת עם האוכל, יכול לברור כל היום בענין זה. וכו'. ויש לומר כל שיש חיוב חטאת אסור על כל פנים מדרבנן כהאי גוונא, וכל היכא דאי בורר הכל לית חיוב חטאת, אז כשמניח מקצת לא גזרינן, כמו שופך מכלי לכלי וכדומה". עכ"ל.

הרי לדבריו טעם דין הנ"ל הוא פשוט, שכל זמן שמניח קצת אוכל בתוך התערובת [כגון כאן שמפסיק בשעה שיורדים ניצוצות] לא גזרו כשאינה ברירה גמורה. ולדבריו לכאורה לא שייך לבנות היתר לנידון דידן, שהרי כאן הוא כלי ברירה ממש. [ואם לוקח הרבה מים, אינו משאיר בתוך הפילטר מאומה מן המים שהיו שם בתחילה].

(לג) במשנה ברורה (ס"ק נד) כתב לבאר למה צריך להפסיק כשיורדים ניצוצות וז"ל:

38 החזון איש (ריש סי' נג) משמע שחולק על זה וסובר שאסור לערות כל כך עד שיתברר היין מתוך השמרים, דהיינו שצריך להניח יין כשיעור שיהיו השמרים מעורבים עם יין כבתחילה, ולערות רק יין שהיו למעלה מהשמרים [וצ"ע אם זו באמת כונתו]. ולדבריו פשוט שאי אפשר להקל ע"פ סוגיא זו, שהרי אין לו שום תיקון במה שיצא קצת יין מהשמרים,

של שפיכת יין מתוך השמרים, ונראה שלכולם אי אפשר לדמות שאלה שלנו לשם, ואולי יש אופן אחר האיך ללמוד הסוגיא שם, ואפשר שלאותו מהלך יהיה מותר בנידון דידן, ואיני אומר קבלו דברי, אלא כתבתי מה שהיה נראה כמקום לבאר ולחלק, וכידי מורי הוראה ות"ח לבחור.

ענף ח

דברי החזון איש בענין משמרת שעל גבי ברזא

(לז) והנה בחזון איש (סי' נז) כתב וז"ל: "ואם משמרת שעל הברזא תלוי בשביל לסנן המים מן החול, אם רוב בני אדם אינם נמנעין מלשתות המים בלא סינון מותר, וכדאיתא בשו"ע סי' שי"ט ס"י. אבל אם החול מרובה שאין הרוב שותין מהן בלא סינון אסור. ואפילו כשכבר נתקבץ הרבה חול במשמרת נראה דמותר, ואע"ג דכשבאין המים במשמרת כבר יש שם חול מרובה, מ"מ כיון דהמים הנקלחין ע"י האדם בפתיחת הברזא הם מים צלולים אע"ג שאח"כ הם מתערבים עם החול וחוזרין ומסתננים אין זה מלאכת בורר וכדתנן קל"ט ב' בנותן מים למשמרת התלוי מע"ש כדי שיחזרו השמרים צלולים ואע"ג דהמים מתערבים עם השמרים וחוזרין ומסתננים כיון דנתן צלולים לית לן בה וכמש"כ במ"ב שם ס"ק ל"ג בשם הלבוש. ואפשר שאין החול מתערב כלל עם המים אלא החול נכבש ועומד במקומו ואינו מתערב." עכ"ל.

הרי מבואר להדיא בדבריו, שבאופן שיש חול במשמרת, אין שום טעם להתיר אלא משום "כיון דהמים הנקלחין ע"י האדם

אבל נראה שהביאור הוא פשוט, שכל מי שמערה יין מחבית, כן הוא תפקידו, להוציא היין מהחבית, ולכן אף אחר שיצא היין מתוך השמרים, כל זמן שהוא עדיין בתוך החבית, לא נחשב שתיקן היין [אפילו אם ע"פ ההלכה, יין שהוא למעלה מהשמרים לא נחשב כמעורב עם השמרים], שלא נראה לבני אדם שנגמר מעשיו ותיקנו של היין עד שיצאו לגמרי מהחבית. וביתר ביאר י"ל, שכיון שודאי סופו להחזיר החבית על שוליו כשנגמר לערות [כיון שאסור לערות כשניצוצות יורדים³⁹], לכן כל שלא יצא היין מהחבית, סופן לחזור לתוך השמרים, ולכן לא נחשבו בעיני בני אדם כמתוקן. ומתי נגמר התיקון, רק כשיצא היין לגמרי מהחבית, ואז אין הפסולת ניכר כיון שהוא מונח בתחתית החבית.

(לו) באופן אחר יש לומר, כמו שכתב בספר מאור השבת (ח"ב עמ' שצז ד"ה ולכאורה) דכונת המשנ"ב "שאינן הפסולת ניכר" ר"ל שאין הפסולת ניכר בצורת ברירה, כלומר שהעירו קולח בשופי כאילו לא היה שם פסולת, ואין ניכר בצורת העירו שיש פסולת, עיי"ש באורך. ביאור הדבר, שהמערה יין משמרים והיין קולח בשופי ואין השמרים מעכבים, וגם אין הולכים עמהם, נראה כאילו הפסולת אינו כאן כלל, אבל אין זה שייך כאן, שהגרירי פחם היה מקלחים עם המים אי לאו המסננת, ולכן אי אפשר לומר דהוי כאין כאן פסולת, וא"כ אי אפשר להביא מקור להקל מסוגיא דשם.

[בספר שלמי יהונתן (סי' שיט עמ' קצד) כתב ביאור אחר בסוגיא זו, עיי"ש, ולדבריו ג"כ יוצא שלא יהיה דמיון בין דין של עירוי יין לשאלה שלנו].

הנה נתבאר כמה מהלכים להבין הסוגיא

כיון שגם מתחילה היה לו יין למעלה מהשמרים כמו שהיה לו לבסוף [דבמקום יין שיצאו מהשמרים, נכנסו יין מלמעלה], משא"כ כאן שמים הראשונים שאפשר לו לקחת הם מקולקלים, בודאי יש לו תיקון גדול בסנינון מים אלו, ולא מועיל להתיר מה שנכנסו מים אחרים במקומם והתקלקלו תחתיהם, וכמו שנתבאר לעיל (ענף ו).

ענף ט

ביאור החילוק בין נידון דידן לבגד שע"ג הברז

(לט) יש להקשות, הרי נהגו מדורי דורות להניח בגד על גבי ברז המים לכל ימי חג הפסח משום חשש חמץ במים. והנה, מאחר והבגד התלכלך ומעורבים בו מים, בפתיחת הברז פעם שניה בעוד הבגד לח, בודאי יוצא חלק מן המים הבלועים בבגד, ואעפ"כ מעולם לא חששו בזה לאיסור בורר, ומאי שנא מנידון דידן.

ובאמת יש להקשות כן ממה שכתוב בשו"ע (סי' שיט ס"י) שמותר לערות יין [הראויים לשתייה] על גבי סודר, ומסתימת כל הפוסקים מבואר שמותר גם כשמערה ב' פעמים, אע"פ שעירווי שניה מוציא יין שבלוע מעירווי ראשונה.

(מ) הנה יסוד קושיא זו הוא ע"פ דברי הפרי מגדים (א"א בסוף הפתיחה לסימן שכ) וז"ל: "גם הא דהסוחט מבגד משקה צבוע דלית כיבוס, וגם יש אומרים מעלמא לית מפרק, והיינו אף על גב דלא אזיל לאיבוד, זה דווקא בסוחט משקה ושותה מיד, הא לאו הכי יש בו משום בורר וחיוב וודאי לכולי עלמא". עכ"ל.

אבל בתהלה לדוד (סוף ס"ק יז) כתב שאפשר ודברי הפרי מגדים אמורים בדעת הט"ז, אבל לפי המגן אברהם שסובר שבורר בדרך סחיטה אסור אפילו סמוך לסעודה, אי אפשר לומר כדברי הפרי מגדים, וצריך לומר שמים הבלוע בבגד לא נחשב לתערובת. ולכן יש לומר שמנהג העולם הוא כשיטת המגן

בפתיחת הברזא הם מים צלולים" וכו'. הרי ברור כמו שכתבנו, שאם מתחלה היו המים עכורים, פשיטא דאסור.

(לח) ואין להקשות דא"כ למה התיר החזון איש באופן הנזכר בדבריו, שלכאורה גם בזה נשארים מים עכורים בסוף הברז במקום החול⁴⁰, ומוכח שיש עוד טעם להתיר לבד הטעם ש"כיון דהמים הנקלחין ע"י האדם בפתיחת הברזא הם מים צלולים". דמ"מ אי אפשר לדייק מדבריו כלום, כי מסתבר שמקורו הוא קושיית האחרונים המובאת לעיל בדין הוצאת היין מהשמרים.

ואולי דעת החזו"א לתרץ קושיא הנ"ל כמו שכתב בשו"ת מנחת שלמה הנ"ל⁴¹, שלפי דבריו יהיה מותר גם באופן של החזון איש, שהרי באופן של החזו"א, התערובת היא במקום המשמרת, שהיא לאחר הברז, ופתיחת הברז היא רק מעשה במים שעדיין לא יצאו להלן ממקום הברז, א"כ לא נחשב כאילו עשה מעשה בגוף התערובת. ובה י"ל שדברי החזו"א הם מדוייקים מאד, שכתב "כיון דהמים הנקלחין ע"י האדם בפתיחת הברזא הם מים צלולים", היינו שאע"פ שמים אלו גורמים ברירה של התערובת של מים וחול, מ"מ מותר כיון שהמים המקלחים ע"י מעשיו היה נקיים. אבל כבר נתבאר לעיל שבשאלה שלנו יהיה אסור אף לפי דברי המנחת שלמה. וא"כ אין ראיה מהחזון איש לנידון דידן. ופשוט, שאין לתלות שמא היה לחזון איש תירוץ אחר לקושיא הנ"ל שעל פיו יהיה מותר גם כאן, שאי אפשר להתיר איסורים על פי 'תורת הנסתר' שכזו.

40 לפי הנסיון נראה, שתלוי אם הבגד מהודק היטב או לא, דהיינו אם הבגד הוא מהודק על הברז והוא צמוד לגמרי לנקב של יציאת המים עד שאין מקום לאויר ליכנס, אין המים יכולים לירד ומוכרח שיהיה מים נשארים מעורב עם החול. אבל אם אינו מהודק היטב והבגד יורד למטה, אז המים יוצאים ולא יהיו נשארים בברז או על הבגד שום מים.

41 אבל אין לבאר דבריו על פי המגן אבות, משום שמעתי להוכיח מדברי החזון איש לעיל (ד"ה ולענין) שסובר שאי אפשר להתיר ברירת מים מטעם שהוא יוצא מעורב עם מים אחרים, דאם היה סובר כן למה חשש למים בסוף הקילוח, שלכאורה המים יוצאים מעורב עם מים אחרים.

לקחת את המים היוצאים מן הפילטר, הרי הוא לכל הפחות פסיק רישיה דניחא ליה], וגם הוי שלא כדרך מלאכה, שהרי בדרך כלל סוחטים מים מבגדים [משא"כ כאן, שהרגילות היא להוציא את המים מגרגרי פחם באופן זה], ולכן י"ל בכהאי גוונא, שעל מעט מים כאלו שאין בהם שום חשיבות [וי"ל שהוא אף פחות מחצי שיעור⁴³] לא גזרו [או שבכהאי גוונא נהגו לסמוך על סברא הנ"ל שאין בזה תערובת כלל]. ומשא"כ בדידן, שלא שייכות הסברות האמורות כל עיקר, אין מקום להקל.

כן ראוי להעיר ולציין לשו"ת הריב"ש (סי' שצד), שמשמע מדבריו דליכא איסור פסיק רישיה על חצי שיעור [ובספר דברי דוד סי' פז אות יד האריך לבאר דבריו]. וזה עוד טעם להקל לענין בגד שע"ג ברו, שודאי אין צריך לחוש שמא בלוע בו שיעור שלם היוצא ע"י פתיחת הברז. אך זה ג"כ לא שייך בנ"ד כלל.

ועוד נראה, שלפי דברי המגן אבות שכל שיוצא בתערובת ליכא בורר, לא קשה כלל⁴⁴. וגם לדברי המנחת שלמה, דליכא בורר מן התורה כל שאינו עושה מעשה בגוף הדבר הנברר הוא הדין כאן⁴⁵. וכן לפי מש"כ ע"פ המאירי, שכל שסופו לצאת אינו בורר, י"ל שזהו גם טעם ההיתר כאן, כמבואר בהערה⁴⁶.

אברהם [ומה גם, שבהיות ולפי המגן אברהם מוכרחים לומר שאי"ז תערובת, ממילא י"ל שגם הט"ז סובר כן, שאין הכרח שהוא חולק על נקודה זו].

(מא) ועוד נראה לומר, שאף לפי מש"כ הפרי מגדים שיש איסור בורר בסחיטת משקה מבגד, היינו רק כשדעתו על זה, שאז כיון שהוא רוצה המשקה לשתותו, אי אפשר לומר שהוא מתבטל לבגד ונחשב לדבר אחד עמו [וכעין המבואר בנדה דף סב סע"ב, וברמב"ם הל' כלים פ' יד ה"ו, שכל שהוא מקפיד על משקה בבגד, אינו נעשה כחלק מן הבגד]. משא"כ משקה שהוא בלוע בבגד ואין דעתו כלל עליו, בטל הוא כלפיו [וכמבואר בגמ' נדה שם ורמב"ם שם. וכמו שכתב בשו"ת הר צבי סי' קצז בענין אחר⁴²] והוי דבר אחד עמו. ולכן, אם המים יוצאים שלא בכונה, לא שייך בזה איסור בורר כלל.

(מב) ועוד נראה, שכאן ודאי נחשב לאינו מכוין, שזה הפותח את הברז אינו יודע כלל אם יש מים בבגד אם לאו, ולא איכפת לו בזה כל עיקר, וכל כונתו אינה אלא ליטול מים מן הברז, ולא את המים שבתוך הבגד, והוי פסיק רישיה דלא איכפת ליה, שגם מים אלו יוצאים מהבגד, [משא"כ בנידון דידן שהוא רוצה

42 שוב ראיתי בספר סוגיא דמוקצה (ח"ד עמ' תשצז) שהוכיח מדברי הראשונים לגבי סחיטת בגד, שמשקה הבלוע בבגד נחשב כדבר אחד עם הבגד. ולכאורה זה לגמרי דלא כדברי הפרי מגדים, שהרי שם מיירי אפילו כשבא לסחוט המים מהבגד וצ"ע [ואולי כל דברי הפרי מגדים הם רק משום דמיירי לפי המ"ד דליכא מפרק בדבר שבא מעלמא ודו"ק].

43 היינו משום שמעולם אין אדם מחשיב מים אלו. ועוד משום דאינו חזי לאצטרופי כיון שבתערובת זו אי אפשר להיות שיעור שלם.

44 אבל כבר כתבתי לעיל שיש סוברים שרק יין שנתערב במים בטל למים וליכא בורר, משא"כ מים ומים. ומ"מ כבר נתבאר לעיל שנראה להיפך [והיינו שהואיל ואינו מכוין למים כלל, אין להם שום חשיבות, וגריעי טפי מהיין שיוצא מהשרים].

45 ולא דמי לפתיחת ברו מים המחובר לפילטר, ששם נחשב למעשה בגוף הדבר, משום שאותם המים הם לפני הברז, וכל מים שהם לפני הברז ונסמכים עליו חשיבי ככח ראשון. משא"כ בנידון הבגד שעל גבי הברז, שמקום התערובת [הבגד והמים הבלועים בו] הוא לאחר הברז, והביריה נעשית רק מחמת המים שבאים מלפני הברז, בזה לא נחשב הדבר כמעשה בגוף התערובת.

46 ואלו דברי הגרשז"א (הובאו בשולחן שלמה אות ח.ג ד"ה ולכן) וז"ל: "ולכן הסוחט את הבגד הרטוב ממימיו, אינו חייב משום בורר וכו', ועוד אפשר לומר דמשום הכי לא חשיב בורר בסוחט בגד ממימיו מפני שגם אם לא יתאדו מאיליהם, יתכן דאף שמקדים הבירור, לא נאסר משום בורר משום דהוי ליה כדבר שעתידי להתברר מאליו, ויתכן דאף שמקדים הבירור לא נאסר". עכ"ל.

ענף י

דברי החזון איש בענין רשת על תיון
[קומקום תה]

(מג) עוד מקור שממנו יש לדון להתיר בנידוננו, הוא דברי החזון איש בענין רשת הנתונה ע"ג תיון [קומקום תה], וזה לשונו (סי' נג ד"ה מן האמור נלמד): "מן האמור נלמד בעלי תה שנוהרין שלא לסנן כל התה מן העלים, היינו נמי משום שהמים הסמוכים להעלים חשיבי מעורבין, אבל המים הצפין ע"פ העלין לא חשיבי מעורבין, ולפ"ז אם נעכרו העלים בתוך המים ע"י תנועה חזקה, אין לערות בשעה ההיא עד שיחזרו ויצללו, ומיהו אפשר כיון שאין כאן שימוש בכברה ממש אף שיש בפנים כנגד חוטמה של כלי כעין רשת לעכב העלים, מ"מ י"ל דלא הוי רק כדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד". עכ"ל.

והנה הפוסקים כתבו כמה אופנים בכיאר דבריו. ועל פי דבריהם יש לעיין אם גם בנידוננו יש להקל כנ"ל.

(מד) ברם, קודם שנביא דבריהם, חובה עלינו לעמוד ולהדגיש שאפילו אם יהיה שייך בנ"ד ההיתר של החזון איש, הרי שיש בזה תנאי לעיכובא, והוא שעושה כן על מנת להשתמש במים לאלתר, וכמו שמבואר להדיא בדבריו. ולפי זה, אם רוצה למלא קיתון של מים לצורך כמה שעות [וציור זה מצוי ושכיח, וכנודע בבירור], הרי הדבר אסור ויש בו חיוב חטאת.

ועוד, לכאורה אף לדבריו יהיה אסור מטעם אחר, דהיינו שהמציאות היא [בהרבה מקרים, וכל שכן אם הפילטר הוא במקום כניסת המים לבית, ולא תחת הכיור] שמי שלוקח כוס מים מהברז, אינו לוקח מים שנבררו עכשיו [אלא אם כן לוקח הרבה מים],

אלא הוא לוקח מים שנבררו לפני כן, ובפתיחת הברז הוא מברר מים לפעם הבא, ויש לזה ב' טעמים במציאות, א' שיש מהפילטר עד הברז צינור מלא מים, וב' משום שיש [בכמה מיני פילטרים] אחר גוף הפילטר כלי שמחזיק מים הנקיים שכבר עברו דרך הפילטר. ולכן הלוקח מים מתחילה לוקח מהצינור ומכלי הנ"ל, ורק אחר שנתרוקן כל המים ההם, שוב יגיעו לכוסו מים שנבררו עכשיו.

א"כ נמצא שמי שלוקח כוס מים, אינו בורר לאלתר, אלא בורר לאחר זמן, ואסור אפילו לדעת החזון איש [ולומר שהברירה עכשיו מועילה משום שרק ע"י זה אפשר לו ליקח כוסו עכשיו, א"כ גם זה יהיה נחשב לאלתר, נראה שצריך להביא ראיה לחדש דבר כזה].

ואף אם הפילטר הוא קרוב להברז [והצינור קצר], פעמים מקצת המים הנשארים בצינור היו מתחלה בתוך הפילטר ונבררו עכשיו ואינם לצורך לאלתר.

(מה) ועתה נבוא לבאר דברי החזון איש. בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' כג) כתב וז"ל: "אמנם נראה כמו בנד"ד שהנפה על פי הברז מתוקנת שם תמיד ואי אפשר להילוך המים מפני הברז בלתי הנפה רק בהסרתה וכו', יש לומר כיון דכל המים הולכים דרך שם, ואף המים שמשמש לנטילה והדחה הולכים דרך שם, והוא אינו עושה שום פעולה חדשה בשביל המים לשתי', הרי זה לא גרע מדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד⁴⁷, וכמ"ש כה"ג בחזו"א שם (סוד"ה מן האמור) וז"ל ומיהו אפשר כאן שאין שימוש בכברה ממש אף שיש בפנים כנגד חוטמה של כלי כעין רשת לעכב העלים, מ"מ י"ל דלא הוי רק כדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד עכ"ל, וכמו כן בנד"ד כנ"ל, וכו'". עכ"ל המנחת יצחק.

כאן ההיתר של הולך לאיבוד].

ומלבד כל הנ"ל, הרואה יראה בתשובת מנחת יצחק הנ"ל שיש שם עוד צירופים להקל שלא שייכים כלל בנידון דידן [שמיידי בבורר מתולעים ולא מלכלוך], א"כ שוב אי אפשר לומר שלדעת המנחת יצחק יהיה ניתן להקל באופן שלנו.

(מז) והנה יש עוד אופנים לבאר דברי החזון איש. בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ג הע' קפח) כתב וז"ל: "ואולי י"ל דכונתו כדברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל לעיל הערה קמ [שכתב שם דכלי המיוחד לבורר לצורך מיידי בלבד אפשר שאינו בכלל האיסור לבורר בכלי] או י"ל דהוה דרך אכילה". עכ"ל. [וגם בספר חידושי בתרא (על מס' שבת אות תלג) ביאר כן בכונת החזו"א]. אבל פשוט שכל זה לא שייך אלא בקומקום של תה, שהדרך היא לערות ממנו רק סמוך ותכוף לשתיית התה, ולא שייך כלל כאן שהוא כלי שדרך לברר בו לאחר זמן [וכמו שביארתי לעיל שהדרך למלאת ממנו קומקום לזמן ארוך, ועוד שיש אופנים שהוא תמיד בורר בעצם לצורך לאחר זמן, כיון שהמים שנבררים עכשיו ממולאים בכלי המחזיקם לכמה שעות עד שיקח פעם אחרת מהברז, וכמו שנתבאר לעיל].

(מח) והגרש"ז א"א ביאר (הובא בשולחן שלמה אות לד) עוד ב' אופנים להבין דברי החזון איש, וז"ל: "וצ"ע בכונתו, אם הוא רק משום דגם עם הרשת לא מסתגן יפה ומתערבים בו עלים קטנים, ולפיכך לא חשיב ברירה, או משום שעיקר הכלי לא נעשה לשם כך, רק עיקר מטרתו היא בעשיית התמצית ולא חשיב כלי המיועד לסינון". עכ"ל.

הנה, הביאור הראשון פשוט שאינו שייך

הרי שהמנחת יצחק הבין בדברי החזון איש "כיון דכל המים הולכים דרך שם, ואף המים שמשמש לנטילה והדחה הולכים דרך שם, והוא אינו עושה שום פעולה חדשה בשביל המים לשתי, הרי זה לא גרע מדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד". לדבריו לא שייך כאן ההיתר של החזון איש, שכאן המים מלוכלכים לגמרי מחמת הגריגרי פחם⁴⁸ וסתם אדם מקפיד שלא להשתמש בהם אפילו לרחיצת ידים וכלים⁴⁹, ולכן בודאי הוא כלי ברירה.

(מו) ולכאורה יש אופן אחד בו יהיה שייך ההיתר של החזון איש לפי הבנת המנחת יצחק, דהיינו לאלו שמניחים מסננת על פי הברז של הכיור המטבח, שהגם שבדרך כלל [כפי מה ששמעתי] היא מסננת רגילה ולא של גרגרי פחם, מ"מ גם שם יש חשש בורר אם נצטבר שם לכלוך, [וכמו שנתבאר בהקדמת הקונטרס], אבל לפי דברי המנחת יצחק לא יהיה חשש איסור [כשמשתמשים עם המים לאלתר], כיון שמניחין אותו שם גם כשאינו צריך ברירה, דהיינו קודם שנצטברו שם לכלוך, ועוד שאע"פ שהמים מלוכלכים קצת, מ"מ עדיין הם ראויים לרחיצת ידים וכלים.

אמנם פשוט שאי אפשר להקל יותר ממה שהמנחת יצחק מיקל בעצמו. ובסוף דבריו שם כתב המנחת יצחק וז"ל: "ובזה תבנא לדינא י"ל להקל ליטול מים מן הברז המתוקן בנפה על פיו, ולא יסתום הברזא עד שיסיר הכוס מתחת הברזא והמים יפלו לאיבוד כמ"ש החזו"א כנ"ל". עכ"ל. הרי שגם לדעתו אין להקל אלא אם מניח קצת מהמים שילכו לאיבוד [ולקמן יתבאר (ענף יג) שיש מקום לומר שלא מועיל

48 ואע"פ שכל שהוא לוקח מים לצורך רחיצת ידים לא היה נחא ליה שיתערבו המים בגריגרי הפחם [שהרי לרחיצת ידים אינו צריך סינון המים], מ"מ כיון שלמעשה נתערבו, בודאי הוא תמיד צריך הברירה של מסננת שבסופו.

49 ונראה שאף לשימוש בית הכסא מקפידים שלא להשתמש בו, וכמו שנתבאר לעיל (ענף ג אות ז) כמה טעמים לזה, ולכן אפילו אם הפילטר של גריגרי פחם הוא במקום כניסת המים לבית, לא יהיה שייך היתר של החזון איש ומנחת יצחק. ושם בלאו הכי לא מועיל היתר שלהם, כיון שהוא לאחר זמן, כמו שנתבאר לעיל בסמוך, שהרי אינו משתמש עם המים המסונן עכשיו.

של הכלי ואי אפשר לומר שהיא טפלה לו [ולדוגמא, מה שמצינו שמעמיד כלי יש לו חשיבות, ה"ה כאן, כיון שאי אפשר להשתמש בכלי זה בלי המסננת שבסופו, אי אפשר לומר שהיא טפלה לשאר הכלי].

(מט) אף אם ההיתר של החזון איש שייך באופן שלנו, צ"ע אם אפשר לסמוך על דבריו למעשה, שהרי החזון איש לא כתב דבריו אלא בדרך "אפשר", וכלשונו: "מיהו אפשר וכו'".

והגם שבארחות רבינו (ח"א עמ' קנא) הביא בשם בעל הקהלות יעקב שדעת החזון איש להתיר למעשה, הרי הביא שם (עמ' קנ) שהקהלות יעקב לא סמך על זה במקום שיש ודאי תערובות, וז"ל: "מור" אינו מקפיד מלשפוך תמצית תה בשבת מהקומקום הקטן אעפ"י שיש לו מסננת מתוכו, ואינו מקפיד להסתכל אם אלה כבר המים האחרונים שבקומקום, ואמר לבנו הגר"ח שליט"א כל עוד שאינו יודע לא הוי פס"ר לענין בורר, ובמיוחד שמלשון החזו"א בסי' נ"ג נראה שנוטה להקל גם במים האחרונים שבקומקום, וטעמו שם כתב מרן זצוק"ל וז"ל "ומיהו אפשר וכו' דלא הוי רק כדין ברירה ביד דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד" עכ"ל. ורק אם יודע בברור שזה כבר הסוף יש להקפיד משום שהחזו"א שם כתב בלשון אפשר. עכ"ל ארחות רבינו.

וגם בשו"ת אז נדברו (ח"א סי' כד) כתב להחמיר בנידון החזון איש, וכתב שלא מובן לו כלל מה מקום יש להתיר בזה, עיי"ש באורך.

וגם בספר בית מנוחה (להגרי"ש אשכנזי, דף סא: אות מח) כתב להחמיר בענין כלי תה שיש מסננת על פיו. והובאו דבריו בכף החיים (סי' שיט אות קיג). וגם בשביתת השבת דעתו להחמיר [ובמה שיש מקילים, לא עלה על דעתו טעם החזון איש, רק כתב טעם אחר

כאן. אבל הביאור השני⁵⁰, אולי שייך גם כאן, שכאן עיקר הכלי אינו נעשה לברירה, שהרי עיקרו מיוחד לנקות מים שהם נקיים כבר, א"כ עיקר שימושו לא נחשב לברירה כלל, רק בסופו נמצאת מסננת לנקות המים מגרגרי הפחם, וי"ל שאותה מסננת טפלה היא לעיקר שימושו.

אבל מצד אחר יש לומר, שכאן אינו דומה לתיון, שהרי שם עיקר שימושו הוא לעשות בו תה, ולצורך זה אין צריך כלל המסננת לבסוף, רק אגב עשיית התה נתערבו עלי התה במים וצריך לסננם, א"כ הוי ניקוי המים רק אגב עיקר שימושו, שהוא עשיית תה. משא"כ כאן, שעיקר שימושו הוא לנקות המים, ובדרך ניקוי נתקלקלו המים יותר בתערובתם עם גרגרי הפחם, ולכן צריך עוד ניקוי לבסוף, אין הניקוי דבר שבאגב, אלא הוא סוף הניקוי של המים. שניקוי המים יש בו ב' שלבים, מתחילה ע"י גרגרי פחם ובסוף ע"י מסננת, א"כ אי אפשר לומר שעיקר הכלי לא נעשה לכך ומטרתו היא דבר אחר, שהרי מטרתו לטהר המים, ואי אפשר בלי מסננת זו.

ועוד י"ל טעם אחר למה כאן גרע טפי מתיון, שהרי שם לאדם המערה תה אינו נחוץ לו כל כך שלא יתערבו העלים עם התה מכל וכל, שאף אם יישארו אלו עלים בתמצית, יכול הוא לשתות התה ולעכבם בשיניו [כמו שכתב בשביתת השבת אות מט] או להמתין מעט עד שירדו העלים לתחתית כוסו [כמו שודאי היו עושים אילו היתה נשברת הרשת שעל גבי הקומקום], וכיון שאפשר בקל להשתמש בקומקום בלי המסננת, אין הרשת מעיקר שימושו של הכלי, ולכן לא נחשב הכלי ככלי ברירה גמורה. משא"כ כאן, שבלי המסננת שבסוף לא ניתן כלל להשתמש בכלי זה, כיון שהיו המים מקלחים כשהם מעורבים עם גרגרי פחם, לכן נחשבת היא לחלק מהותי

50 סברא זה כתב גם בספר שבות יצחק (עמ' רסב ד"ה ויש) בביאור דברי החזון איש. וכן בספר מאור השבת (עמ' תג ד"ה ואפשר) כתב סברא זו בדרך 'אפשר'.

שהיו מעורבים עם עלי התה, והמסנת שם מעכבת את עלי התה מלצאת עם מי התה שלמעלה, ונמצא שנעשה ברירה במי התה העליונים ע"י כלי.

והשיב הגרשו"א שם להתיר בזה"ל: "שבכל בורר באופן המותר, נמצא שאגב הברירה נברר אף החלק השני האסור, כדוגמת שני סוגי דגים המעורבים בכלי ונוטל סוג אחד לצורך סעודת הלילה כעת, נמצא ממילא שהסוג השני אותו רוצה לסעודת היום נברר מאיליו, ואעפ"כ מותר כיוון שרוצה עתה בהיתר בדגים שצריך לסעודת הלילה, וכך גם בנוטל תמצית תה לשתות כעת שהוא דרך אכילה, אין לו לחוש שאגב כך נעשית ברירה, שאם ברירה עצמה הותרה במקום שהוא דרך אכילה, בוודאי אף ברירה הנעשית אגב שתהיה מותרת [וכל החסרון בברירה בכלי ולאחר זמן משום שאין הוא דרך אכילה אבל כאן נטילת תמצית התה היא דרך אכילה]". עכ"ל.

(נא) ולכאורה נידון דידן דומה מאד לשאלה הנ"ל, שגם כאן הלוקח מים מהברז עושה מעשה אכילה, ויש לומר שהמים שנבררים ע"י הפילטר אינם אלא אגב דרך האכילה ומותר⁵¹. אבל באמת אין הדמיון פשוט כלל, ויש מקום גדול לחלק, וכמו שאבאר.

דהנה זה נראה, וכן הסכים הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, שיש מקום לומר שאף הגרשו"א התיר דוקא באופן שעכשיו הוא לוקח רק תה שכבר עבר בכלי הברירה קודם לכן, ולפיכך עכשיו אינו צריך למעשה ברירה כלל, והוא רק עוסק במעשה אכילה [לקיחת תה נקי], ולכן נגרר בדרך אגב מעשה הברירה. אבל אם הוא עוסק עכשיו בשניהם, מעשה אכילה ומעשה ברירה, אין אחד גורר השני ואסור [ולא דמי ללוקח מין אחד מב' מיני אוכלים, ששם עוסק רק במין אחד

לגמרי שלא שייך כאן], ומביא שגם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל אמר לו להיזהר בזה.

ובשו"ת שבט הלוי (חלק א סימן פד) כתב וז"ל: "איברא לענ"ד להחמיר בזה כיון דאין סברת הגאון רק דרך אפשר דיהיה זה רק בורר ביד כיון דהרשת בתוך חוטם הכלי מעיקרא לכך הושם לשם לשמש מעכב ומפריד האוכל מתוך הפסולת וכיון דגם להגאון ז"ל עצמו לא ברירא לי' ע"כ למינקט לחומרא עדיף". עכ"ל. וכן הובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל להחמיר בזה (הובא בספר הלכות שבת בשבת ח"א עמ' תקנה).

הרי שאף בתיון קשה לסמוך להקל על סברת החזון איש, כל שכן כאן, שלא ברור ששייכת בזה סברת ההיתר הנ"ל.

ענף יא

בורר בכלי דרך אגב – פסק של הגרשו"א

(ג) בספר מאור שבת להגר"ש הולס (בהקדמה עמ' י', והובא בשבת כהלכה פי"ד הערה פ) הביא שהגרשו"א התיר מציאות הדומה מאד לשאלתנו. השאלה שם היא בתיון העשוי כלי בתוך כלי - דהיינו שהכלי העליון עשוי כמסנת שבו מונחים עלי התה, וכלי העליון שקוע במי התה שנמצאים בתוך כלי התחתון, ונמצא שהמים המונחים למעלה בכלי העליון מעורבים עם עלי התה, והמים המונחים למטה, תחת המסנת, אינם מעורבים כלל, והמציאות שם היא שמקום יציאת המים הוא למטה בתחתית הכלי, ומשם מערים את מי התה שאינם מעורבים כלל בעלי התה. והשאלה שם היא, שבשעה שמערה מי התה, הרי נמצא שמי התה שבתוך הכלי יורדים למטה, וגורם עי"ז שמי התה המונחים בכלי העליון יורדים למטה אל הכלי התחתון, ונמצא שנעשה ברירה לגבי מי התה העליונים

א"כ הוא רוצה עכשיו ב' דברים, מעשה אכילה ומעשה ברירה. ואולי באופן כזה אי אפשר לומר שאחד אגב השני, דמאי אולמיה של הכוס הראשונה מן הכוס השניה, כיון שהוא עושה מעשה בשניהם וגם רוצה בשניהם יהיו נעשים עכשיו. א"כ אינו דומה לא לב' מיני אוכל [שאינו עושה מעשה כלל במין שני, ובודאי נחשב לתיקון בדרך אגב] ולא לכלי תה שהתיר הגרשו"א [ששם לא איכפת ליה כלל מה שהמים יורדים עכשיו].

ושמעתי משל נפלא לזה, דהיינו בכלי תה שהתיר הגרשו"א, לו יצויר שאופן לקיחת התה לא היה ע"י שפיכת התה, רק ע"י שצריך לדחוף איזה דבר לתוך כלי הברירה שנמצא שם תה עם העלים, ודחיפה זו גורמת שהתה יוצא משם ודוחף תה הנקי שבתוך כלי התחתון, האם יעלה על הדעת שגם זה יהיה מותר משום שנעשית הברירה ממילא, הרי כל מעשה האכילה שלו תלוי אך ורק במעשה הברירה, וה"ה ממש לפילטרים שבנידוננו [רק ששם נעשה ע"י דחיפה בכונה, וכאן נעשה ע"י פתיחת הברו ואינו מכויין להדחיפה ויצאת המים מהפילטר, אבל באמת לכך כוונתו, כיון שאינו עובד בלאו הכי].

ענף יב

דברי השבלי הלקט ופסקי הרי"ד

(נב) כתב הבית יוסף (סוף סימן שיט): "כתוב בשבלי הלקט (סי' צא), כתב הרב רבי ישעיה (פסקי הרי"ד שבת קמ). דאפילו לסננו מותר בשבת ואין בו משום בורר שהדבש והבשמים שמערב בו אינו פסולת אלא אדרבה הוא מתכוין לערב היין בהם כדי שיהא קולט

עכשיו]. ולכן אמר רבי עזריאל שליט"א, שבכלי התה הנ"ל, אם הוא מריק את כולו, י"ל שהגרשו"א לא התיר כלל, שבוזה הוא עוסק עכשיו גם בהוצאת המים שבתוך כלי הברירה, א"כ הוא עוסק גם במעשה ברירה⁵².

ולפי יסוד הנ"ל, שהגרשו"א התיר רק באופן של אגב, ולא באופן שהוא צריך עכשיו לשניהם, י"ל שרק בכלי תה הנ"ל יש מקום להקל, משום שבעצם אינו עוסק עכשיו בלקיחת תה מכלי הברירה כלל, ואת"ל שלא היה התה יוצא משם עכשיו, ורק היה יוצא אח"כ, לא היה הדבר משנה לגביו כלל, כיון שהוא צריך רק כוס אחת עכשיו, וכבר נמצאת שם כוס מתוקנת לפני כן.

אבל לא כן הוא באופן של הפילטרים האמורים, שאפילו במקרה שיש כוס שלימה של מים נקיים אחר הפילטר, הרי הוא צריך שיצאו מים מן הפילטר עכשיו, וטעם הדבר, שהרי המים שהוא רוצה לא יצאו אלא ע"י דחיקת ולחץ המים שלאחריהם, א"כ נדרשת לו יציאת מים מן הפילטר ממש.

ואף ש"ל שהרי אינו צריך למעשה ברירה לזה, אבל זה אינו. ולמשל, אם נאמר לאדם שכשהמים יוצאים מן הפילטר והם דוחפים את המים שהוא מעוניין עכשיו בשתייתם, עליו להסיר את המסננת שבסוף הפילטר, האם הוא יסכים לכך, פשיטא שלא!! שהרי בהיעדר המסננת, יהיו המים הבאים מאוסים מאד, וגם יפסיד את כל גרגרי הפחם שבתוך הפילטר. א"כ הוא מקפיד מאד שיהיה עכשיו מעשה ברירה.

נמצא שהוא רוצה שיצאו המים עכשיו, והוא גם רוצה שיהיה מעשה ברירה במים.

52 לפי זה בענין הפילטרים [אפילו אם לא נקבל את החילוק שיתבאר בסמוך, שכל הפילטרים לא שייך בהם ההיתר של הגרשו"א], יהיה תלוי בהמציאות. דהיינו אם הוא לוקח כוס מים, ובתוך הצינור [שאחר הפילטר] כבר נמצאת כמות מים מטוהרים שכזאת שאינו צריך כלל עכשיו למים שבתוך הפילטר, א"כ הוא בעיקר עוסק במעשה אכילה, דהיינו הוצאת אותם המים הנקיים שמקודם, ומה שעכשיו יוצאים ג"כ מים מהפילטר, זה אינו אלא אגב ומותר. משא"כ אם הפילטר הוא קרוב למקום הברו, ויש רק מעט מים מסוננים כבר, ומקצת ממה שלוקח בכוסו הוא מה שמסנן עכשיו, א"כ הוא עוסק במעשה אכילה ומעשה ברירה בשוה, אף לגרשו"א י"ל דאסור. [ולפי זה, גם באופן הראשון, אם לוקח קיתון גדול של מים, ג"כ יהיה אסור, כיון שמקצת המים באים מתוך הפילטר].

אלו אסורים מעיקר הדין לשימוש בשבת, נראה שאין להשתמש בהם כלל, ואף לא באופן [שאפשר] שמותר שיתבאר בסמך. וזאת משום שיש לחוש שבמשך הזמן יבואו להשתמש בהם באיסור, וישכחו לתקנם בדרך המותרת [ושוב אמר לי גאון אחד, שידוע לו שמעשה שהיה כך היה, שרב אחד נתן עצה זו, ובא הדבר לידי מכשול]. וגם יש לחוש שבני הבית והאורחים ישתמשו בהם באיסור. ומ"מ אכתוב אופן ההיתר, כדי שאם בשעת הדחק יתעורר צורך להשתמש בפילטרים אלו, תהיה עצה איך לעשות כן.

הנה מלאכת בורר גדרה הפרדת אוכל מפסולת [וכל דבר שאינו רוצה עכשיו דינו כפסולת], ולכן כתבו האחרונים [ומקור הדברים בפרמ"ג משב"ז סק"י, וביאור הלכה ס"ג ד"ה היו לפניו, וחזון איש סי' נג ד"ה ולענין] שאם מברר פסולת ופסולת, אינו בורר כלל. ומטעם זה מותר לערות תערובת של משקין עם אוכלין לכיור דרך המסננת במקום ירידת המים להצינור, אע"פ שבפועל הכל נברר ע"י המסננת שבתחתית הכיור, כיון שהכל הוא פסולת וליכא תיקון כלל. לפי זה י"ל, שגם בנידון דידן יהיה מותר לפתוח את הברז כשאין כוס תחתיו, ויניח הברז פתוח כך, עד שיעבור שיעור זמן מספיק בו ילכו לאיבוד כל המים שהיו בתוך הפילטר מתחילה. שמכיון שכל המים שבפילטר הלכו לאיבוד בכיור ולא היתה דעתו ליהנות מהם, נמצא שברירתם ע"י גרגרי הפחם היתה כבירת פסולת מפסולת וליכא מלאכה כלל. ואחר שעבר זמן הנ"ל, שוב יהיה מותר להניח כוס תחת הברז, משום שהמים הבאים שוב מן הברז הם מים שהיו נקיים קודם מעשיו, ושוב יש בזה את ההיתר הנ"ל בדין נתינת מים ע"ג שמרים⁵³.

ריחם וטעמם ואינו מסנןן אלא כדי שיהא דק וצלול ולא יהא עב מתערובת הדבש והבשמים. עד כאן. ונראה בעיני שצריך לזהר בין בעשייתן בין בסיוונן שהרי כמה מלאכות יש בו כגון ברירת סממנין ושחיקתן שהם איסור גמור וזולתן ואין מרבין להקל בזה"עכ"ל.

היה אפשר לפרש בכונת הרי"ד, שכל דבר שנתערב כדי לתקן דבר אחר, לא נחשב לפסולת ומותר לבררו בשבת [ולכן ה"ה לגרגרי פחם שאינם נחשבים לפסולת כיון שהייתם היא לצורך תיקון המים]. אבל נראה שאין זו כונת הרי"ד כלל, ואכ"מ להאריך ולבאר כוונתו [וכבר כתבו ספרי זמננו כמה מהלכים לבאר דבריו]. ולא באתי בזה אלא להוכיח שהפוסקים לא ס"ל שיש סברא כזו להתיר איסור ברירה. וזה, כי הנה הרבה פוסקים [החיי אדם, שביתת השבת, חזון איש, ועוד] דנו בענין סינון מים שיש בהם קפה שחוק או עלי תה, והרי גם שם נתנו אותם לתוך המים כדי לתקנם ולהשביחם, ומ"מ לא מצינו שהזכירו בדבריהם סברא מעין זו, שכל שבא לתיקון המים לא מיחשב פסולת.

וגם בשו"ע (סעיף יז) מבואר להדיא שאין היתר כזה, שכתוב שם: "אף על פי שנותנים שומשמים ואגוזים לדבש, לא יחבצם בידו", עכ"ל. הרי שאע"פ שנתן הדבש לתוך השומשמים והאגוזים לתקנם, מ"מ נחשב הדבש לפסולת אם דעתו להסירו.

ענף יב

האם יש עצה להשתמש עם פילטרים אלו בשבת ע"י שיגרום למים שבתוך הפילטר ללכת לאיבוד

(נג) אם מסקנת הדברים היא שפילטרים

53 כתבנו לעיל (ענף ב, אות ט), שיש מקום להחמיר בנידון דידן אף לגבי שימוש במים שבבית הכסא. ובמצאות שם אי אפשר לעשות עצה זו. אבל יש עצה לפתוח ברו המים אחר יציאתו מבית הכסא להניח המים לילך לאיבוד, ושוב אפשר להשתמש בבית הכסא, כיון שהמים שבפילטר כבר הולכים לאיבוד. ואולי מועיל אפילו אם אינו פותח הברז מתחילה,

לאיבוד כיון שהמים הולכים לאיבוד, פשיטא דלא, א"כ ה"ה הכי.

ואין לומר, שלא נחשב מעשה ברירה כלפי הפחם כיון שהוא עוסק רק בהוצאת המים ואינו חושב כלל לגבי הפחם, שכבר הובא לעיל (ענף יא) דברי הגרשז"א, שאף בלוקח אוכל מאוכל צריך להתחשב עם מה שנעשה תיקון גם בדבר השני⁵⁴, אע"פ שאינו חושב עליו כלל, א"כ הוא הדין כאן, אם נעשה תיקון בדבר השני, אסור אע"פ שאינו מכוין עליו עכשיו. וכן מבואר להדיא בביאור הלכה (ס"ג ד"ה היו לפניו), שמירי שם במי שעוסק כברירת החלמון של ביצה, ומ"מ ביאר שמותר משום שגם החלבון הולך לאיבוד, עיי"ש.

[וכבר נתבאר לעיל (ענף ב, אות י), שאף לגבי מים המיועדים להדחה בבית הכסא יש סברא להחמיר מחמת תערובת גרגרי הפחם, עיי"ש. ולפי מה שכתבנו כאן, יש עוד טעם למה אסור, שודאי הוא מקפיד שלא יאבדו גרגרי הפחם שלו (וכמו שנתבאר שם, הערה ד)].

(גה) והנה חכם אחד העיר, שמחמת גרגרי הפחם לא נחשב מעשהו לברירה, כיון שליכא קלקול מתחילה כלפי הפחם, שהרי עירובו עם המים לא נחשב לקלקול כלפיו, ולא שייך בורר כשאין קלקול מתחילה, כיון שלא שייך תיקון במה שאינו מקולקל.

אבל לכאורה זה אינו, ואקדים על פי משל, למי שיש לו "גולות" [כדורי משחק קטנים] מעורבות עם מים [אם הן בגדר תערובת], והוא רוצה לשחק בהן, ומברר מהם המים ע"י כלי ברירה, פשיטא שיש בזה משום בורר⁵⁵. א"כ ה"ה כאן, הרי הוא רוצה

אלא שצריך לאחוז בעצה זו בכל פעם שפותח הברז. שכיון שסגר הברז, שוב יש מים חדשים המעורבים עם גרגרי הפחם, ופתיחת הברז תהיה מעשה חדש של בורר כלפי מים אלו, וכמו שנתבאר לעיל. ולכן קשה להשתמש בעצה זו למעשה מדי שבת בשבתו, ורק במקום הדחק וכנ"ל. ופשוט בהפילטרים בצינור הראשי אין זה עצה פרקטי, כיון שצריך בכל פעם להמתין זמן ארוך [והזמן יהיה תלוי בכמה פרטים] עד שיוצא לאיבוד כל המים שהיו בתוך הפילטר.

(נד) אבל שוב העיר לי הגה"ר אברהם יוסף גארדאן שליט"א (מח"ס הליכות השבת) שלכאורה לא מועילה כאן עצה זו, לפי שאין זו ברירה של פסולת ופסולת, ואין זה מעשה ברירה שהולך לאיבוד. שהרי מלאכת ברירה נוגת לעולם בב' דברים, שמברר אחד מהשני, ופשוט שברירת פסולת ופסולת אינו אלא באינו רוצה שניהם, משא"כ כאן שהוא רוצה בהישארות גרגרי הפחם בתוך הפילטר, שאם לא כן יצטרך לקנות פילטר חדש, והרי יש כאן מעשה ברירה בכלי לצורך הפחם, ובודאי אסור. ואם היו אומרים לאדם לפתוח את הברז כדי שהמים הראשונים ילכו לאיבוד, ובאותה שעה היו מורים לו להסיר את המסננת המעכבת את גרגרי הפחם [פשוט שבמציאות אי אפשר לעשות כן, אבל הכוונה למשל בעלמא], כי אז פשיטא שלא היה פותח את הברז כלל, שהרי המסננת דרושה לו לשמירה על הפחם. ולכאורה הרי זה מעשה בורר גמור. וכמו מי שיש לו מרק עם אורז, ומערה אותו למסננת והמים הולכים לאיבוד והוא אוכל האורז, היעלה על הדעת שזה נחשב לבורר

רק דעתו לפותחו תיכף אחר כך כדי לרוחץ ידיו ולהניח אז המים לילך לאיבוד מקודם שרוחץ ידיו, כיון שדעתו שהמים שתיקן ע"י שימוש של בית הכסא ילכו מיד אחר כך לאיבוד.

54 וכדבריו מבואר גם באגלי טל (בורר ס"ק טו) ועוד אחרונים. ובפשטות הביאור למה מותר שם משום שגם אצל השני נחשב למעשה אכילה ואכמ"ל, אבל אין זה שייך כאן, כיון שליכא מעשה אכילה כלפי המים שהולכים לאיבוד, א"כ גם ליכא היתר כלפי הגרגרי פחם.

55 ויש להוסיף, שאפילו אם גולות אלו דרכם לשחק בתוך מים [כמו מין גולות הנקרא 'אורבי"ס'], את"ל שהם מעורבים במים שאינם ראויים לשחק [כגון שאינם נקיים, או אם המים נולדו בשבת ומוקצים], בודאי יהיה איסור בורר

כשסוגרו להניחו פתוח קצת, כדי שיהיה אפשר לפתחו עוד פעם אחר כך, והעצה שלא ישכח הוא שיפתח המים קצת במקום שאין משתשמים בשבת כגון באמבטיה]. וביאור ההיתר הוא ע"פ מה שכתבנו לעיל (ענף ה, אות כח) שמהרבה פוסקים מבואר ש"ל שאם יש מים מעורבים בדבר אחר, וסוף המים לצאת מעצמם, לא נחשב הדבר לתערובת, ומותר לגרום שהמים יצאו במהרה. אם כן הוא הדין כאן, כיון שהברז פתוח במקצת, הרי סוף המים שבפילטר לצאת מעצמם, ומותר לפתחו לגמרי, אע"פ שגורם שהמים יצאו במהרה [ואם יש פילטר בכניסת הבית, יהיה די בהנחת ברז אחד פתוח במקצת, ושוב מותר להשתמש בכל שאר הברזים שבבית].

איברא, וכי מפני שאנו מדמים נעשה מעשה. והרי הפוסקים שהבאנו (שם) כתבו כן לתרץ כמה קושיות ובפרט לבאר דין נתינת מים ע"ג שמרים, וכבר הבאנו שיש דרכים אחרות בביאור הלכה זו, שעל פיהן לכאורה יהיה אסור כאן⁵⁶. א"כ קשה לסמוך למעשה להקל ע"פ סברא זו, כיון שאין הכרח שקיי"ל כן להלכה⁵⁷. ואולי כיון שבלאו הכי יש כמה סברות להקל, כמו שכבר נתבאר באורך, יוכל להקל למעשה כשסוף המים לצאת, וצריך לזה הכרעת מורי הוראה.

להשתמש עם גרגרי הפחם לסגן את המים שעדיין לא נכנסו לפילטר [שזה מותר, כיון שהמים נקיים], אבל כל זמן שיש מים אחרים בתוך הפילטר [מים שאסור לו לסגן], אי אפשר לו לעשות כרצונו, ובעל כרחו הוא נאלץ להוציא לשם כך את המים שבתוך הפילטר ולהשליכם לאיבוד, א"כ בודאי יש כאן קלקול כלפי גרגרי הפחם במה שהם מעורבים עם מים אלו. [אמרתי כל זה לכמה תלמידי חכמים, מקצת הסכימו לדברי, ומקצתם לא הסכימו, ונראה שצריך לזה הכרעה מגדולי הפוסקים].

(נו) אבל פשוט שהערה זו אינו אלא בפילטר של גרגרי פחם, אבל בשאר פילטרים, אף במקום שיש חשש של הצטברות של לכלוך לפני הפילטר, בודאי יהיה שייך עצה זו של הולך לאיבוד, ששם אינו תיקון בשום דבר.

ענף יד

האם יש עצה להניח הברז פתוח קצת מערב שבת

(נז) אף את"ל שאסור להשתמש עם פילטרים אלו בשבת, מ"מ לכאורה יש עצה להניח הברז פתוח קצת מערב שבת, ושוב יהיה מותר בשבת לפתחו לגמרי [ויזהר

להוציא המים כדי להניח שם מים אחרים לשחק עם הגולות, א"כ ה"ה כאן, כיון שמים אלו אינם ראויים בשבת [מחמת שאינם מעורבים בגרגרי הפחם ואסור לברר אותם], למה לא יהיה איסור בורר להוציאם כדי להכניס לשם מים אחרים שיהיה מותר להשתמש בהפחם לברר אותם.

56 דהנה לכאורה ביאורים של המגן אבות, ומנורה הטהורה בודאי לא שייכים כאן. וגם ביאר של מנחת שלמה לא שייך כאן [דלפי דבריו ההיתר הוא רק כשמערה מים צלולים ואינו עושה מעשה בהתערובות, משא"כ הכא כיון שהתערובות עומד קודם הברז, נחשב פתיחת הברז יותר כעושה מעשה בהתערובות]. אבל מצד אחר י"ל שאפשר שהם מודים שמותר כשסופו לצאת, וכתבו דבריהם לבאר למה מותר גם כשאין סופו לצאת. [ועיין בהערה 27, דלכאורה מוכח שהמגן אבות יסכים ליסוד זה, דאי לאו הכי למה מותר לשפוך פעם שניה כשעדיין יש שם הרבה מים משפיכה ראשונה].

57 וגם מה שכתבנו שיש להוכיח כן מדברי רבינו תם [לגבי סחיטת בוסר], הא מעיקר הדין לא קיי"ל כר"ת, א"כ אינו מוכח שקיי"ל כסברא זו. וגם מה שכתבנו בשם תהלה לדוד להוכיח כן מהמגן אברהם, הרי יש עוד מהלכים בביאור דברי המג"א שם [ראה בנשמת אדם כלל יד אות ג בסופו]. וגם יש לומר שסברא של 'סופו לצאת' הוא רק להתיר האיסור דאורייתא, אבל עדיין אסור מדרבנן, והמשנה שם התיר למעשה בצירוף עוד סברות. אבל מאידך גיסא, יש לומר שגם בנידן דיון כבר נתבאר כמה סברות להקל, וכל שפתוח קצת מערב שבת ואינו אלא חשש איסור דרבנן, אולי אפשר לסמוך להקל על פי סברות הנ"ל. ועיין מש"כ בענין זה בספר הערות וחיידושים (טויב, עמ' קד ד"ה יל"ע במים).

דעירווי יין לתוך השמרים, ששם לא ניכרת ברירתו [היינו שלא ניכר מעשה הברירה במקום התערובת], ומשא"כ כאן [ענף ז].

ט) מה שהתיר החזו"א להשתמש במסנת על קומקום של תה, רבו החולקים עליו בזה, ובלאו הכי יש הרבה ביאורים בדבריו, ואינו מוכח ששייכים דבריו כאן [ענף י].

י) וי"ל דלא דמי לקומקום של תה שהתיר הגרשז"א, כיון שכאן מוכרח שיצאו מים מהפילטר ואינו 'אגב' מעשה אכילה [ענף יא].

יא) מבואר בפוסקים, שאף דבר שנתערב בכונה כדי לתקן את המים מקרי פסולת, כל שאינו רוצה בקיומו בתוך המים לאחר מכן [ענף יב].

יב) לכאורה לא מועילה הנחת המים ללכת לאיבוד, כיון שעכ"פ יש תיקון בעיכוב גרגרי הפחם בתוך הפילטר [ענף יג].

יג) לכאורה יש עצה להניח הברז פתוח קצת מערב שבת, ושוב מותר לפתחו לגמרי בשבת וצ"ע [ענף יד].

קול קורא שיצא לאור בארץ ישראל

בס"ד

באנו לעורר שקיים חשש חמור של חילול שבת להשתמש בפילטרים לסינון מים, שיש בהם גרגרי פחמים או אבנים קטנים שמתערבים במים, ונמצא כי בפתיחת הברז מסננים את המים המעורבים עם הפחמים, ועוברים ח"ו על בורר

מרדכי גולדשטיין

[בנו של הגאון הרב טוביה זצ"ל]

רב שכונת משכנות יעקב, בית שמש

ישנם אופנים במטהרי מים שיש בהם

חשש בורר, ויש לברר

נסים קרליץ

גם אני מסכים שיש בזה דין בורר

משה שטרנבוך

ענף טו

מסקנת הרבנים

א) נתבאר שיש מקום לדון מצד איסור ברירה בפתיחת ברז שמחובר לו פילטר של גרגרי פחם, כיון שהמים שבתוך הפילטר אינם ראויים לשימוש כיון שהמים שבתוך הפילטר מקולקלים מכח הפחמים המעורב בהם [ענף א-ב].

ב) ולא דמי להא דמותר לערות מים צלולים על גבי שמרים, ששם היו המים צלולים מעיקרא [ענף ב, אות ד-ה].

ג) ויש מקום לומר שהמים וגרגרי הפחם נחשבים לתערובת, ולא דמי לבגד או גליל של פחם שבלוע בו מים [ענף ג].

ד) אפילו בפילטר שגוף הפילטר לא נחשב כתערובת עם המים שבתוכו, מ"מ אם יש הצטברות של לכלוך לפני הפילטר עד שאין המים שם ראויים לשתיה, יש לחוש לאיסור ברירה, וכמה מן הצדדים להתיר בפילטר של גרגרי פחם לא שייכים בזה, אבל בזה ודאי מותר לשימוש בבית הכסא [ענף ד].

ה) ואע"ג ששם מוציא יין מהשמרים, שם מותר משום שמוציא היין מעורב [לפי המגן אבות], או משום שאינו בורר בכלי אלא במים [מנורה הטהורה], או משום שאינו עושה מעשה בדבר המברר או בדבר המתברר [מנחת שלמה], וסברות אלו כולן אינן שייכות בנ"ד [ענף ה, אות יכ-כב].

ו) ולא דמי להא דמותר לערות מים על שמרים אפילו כמה פעמים, אע"פ שבזה דוחה הרבה ממים הראשונים. שכיון ששם היו המים יוצאים מעצמם גם לולא מעשיו, לא נחשב זה כתערובת. משא"כ כאן שהופסקו המים, י"ל שנחשב כתערובת [ענף ו, אות כח].

ז) ואין להתיר מטעם שמים אחרים נכנסים לתוך הפילטר וליכא תיקון, כיון שמ"מ ניחא ליה בכך והוא רוצה בזה [ענף ו].

ח) אי אפשר להוכיח להקל ע"פ סוגיא

מה, ואפילו לזמן מרובה, מ"מ כיון שמתחילה היו נקיים, ונתערבו בגרגרי פחם באמצע אותו תהליך, לא נחשבים כמים מקולקלים, כיון שהם באמצע תהליך שבסוף ינקה אותם.

[וכעין דוגמא לזה מצינו במס' ביצה בסוגיא דגמרו בידי אדם, דקדירות וותחות לא נחשבות כמקולקלות כיון שהן באמצע תהליך שיתקן אותן, ומשום שבידו לתקן. ה"ה כאן אין המים נחשבים כאינם ראויים].

וזהו ג"כ הטעם למה מותר להסיר שקית תה מכוס של תה בשבת, שיש שפקפקו שמא יש בזה משום בורר כיון שבהוצאת השקית מעט מים נוטפים מהשקית, אבל לפי מה שנתבאר אין לחוש לזה כלל, כיון שמים אלו נכנסו נקיים, וזהו תהליך עשיית התה שבסוף ינטפו מהשקית, הרי לא נחשבים כמקולקלים אפילו כשהיו בתוך השקית.

הערות על פסק מו"ר הגאון רבי ישראל בעלסקי שליט"א

מה שביאר רבינו שליט"א בסוגיית עירוי מים ע"ג שמרים, שבזמן שהם מעורבים עם השמרים עדיין רואים אותם כאילו הם ראויים לשתייה, דבריו אמת ויציב, והבאתי בפנים כמה מקורות ליסוד זה, שכל שהמשקה יוצא מעצמו מהשמרים, לא מקרי מעורבים כלל.

אבל היה נראה שאי נמי נאמר יסוד זה, היינו רק במתברר ונתקן מעצמו, ולא נחשבים כמעורבים כיון שסופן לצאת מעצמן, אבל כאן, שבעצם אין המים מתבררים מאליהם מתוך גרגרי הפחם, וצריכים מעשה אדם לברר אותם, אין לנו מקור לומר שג"כ נחשבים כאילו כבר אינם מעורבים כיון שהם בתהליך של ניקוי, ואם קבלה היא נקבל.

ומה שהביא רבינו ראיה מהא דמותר [לדעת הרבה פוסקים] להוציא שקית תה מהכוס אע"פ שנושרות טיפות מתוכה, נראה שאין טעמם כמו שביאר רבינו שאין כאן תערובת כלל, אלא טעמם כמו שהובא בשם הגריש"א (בספר אשרי האיש עמ' שכו הע' ו

בוודאי שצריך להזהר לא להכשל באיסור תורה דבורר ה"ו והקב"ה יזכנו לשמור ולקיים ולעשות

שמואל אויערבאך

נ.ב. לעיתים יש חשש גם בפילטרים שאין להם גרגרים, בסוגים מסוימים שמצטבר במשך הזמן לכלוך בתוכן, שמתערב עם המים, וקיים חשש הנ"ל של בורר. ואפשר לברר אצל מומחים

מרדכי גולדשטיין

פסק ששמעתי מהגאון רבי ישראל בעלסקי שליט"א [נכתב כפי הבנת הכותב]

מה ששאלת בענין שימוש עם פילטרים של גרגרי פחם בשבת, ועיקר נקודת השאלה הוא, שכיון שלפני התחלת מעשה האדם כבר נמצאים בתוך הפילטר מים המעורבים עם גרגרי הפחם, לכאורה נחשבים הם כתערובת, ואם כן יש איסור ברירה בפתחת הברז, שע"ז מברר המים מגרגרי הפחם ונעשים המים ראויים לשתייה.

אבל נראה שבאמת שאין בזה שום חשש בורר כלל וכלל, וכמו שיתבאר.

הנה בשו"ע סי' שיט ס"ט כתוב: "אם נתן שמרים במשמרת מערב שבת, מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב". הרי מבואר שליכא חשש בורר אע"פ שהמים נתערבו עם השמרים ואח"כ נתקנו ע"י המשמרת. וביאור הדבר הוא, כי כמו שהיו המים צלולים מתחילה, ה"ה בזמן שהם מעורבים עם השמרים, שעדיין רואים אותם כאילו הם ראויים לשתייה, כיון שהם באמצע התהליך המנקה אותם.

א"כ ה"ה בנידון דידן, הרי מתחילה היו המים נקיים, ורק בהכנסתם לפילטר נתערבו עם גרגרי הפחם, לכן לא רואים אותם כאילו הם אינם ראויים, כיון שהם באמצע תהליך שינקה אותם. ואע"פ שהפסיק התהליך לזמן

עג) וז"ל: "כי אינו עושה כלום". עכ"ל. וכונתו, שהרי הטיפות נופלות מאליהן וכעין שכתב השו"ע (סי' שיט ס"ח): "נותנין כרשינין בכברה אף על פי שנופל הפסולת דרך נקבי הכברה", עכ"ל. [ויש להאריך בביאור הסוגיא שם, אבל אין כאן מקומו].

וכן הובא בספר שש"כ (פ"ג הע' קצב) בשם הגרשז"א וז"ל: "אם הוא רק מוציא את השקית מן המים ואין לו ענין במשקין היוצאים ממנו, יתכן דאף שפ"ר הוא שתופנה מעט טיפות מן השקית, מ"מ כיון שבנקל הן יוצאות, וגם הוא רק מגביה ומחזיק, והסינון נעשה מאליו, אפשר דלא חשיב בורר". עכ"ל.

כונת אכילת כל כזית וכזית בסעודת פורים

וכבר ביארנו שמחצת פורים הוא שנוח לנו מה שאנחנו מקבלין עלינו התורה ואהבת הנס ועיקר קבלת התורה ביום דוקא ולכן סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו. ומעתה כשאוכל ושותה בפורים לא ירבה בהוללת, רק יקבל עול תורה ועול מצות כמו בימי מרדכי ואסתר ובזה יהיה עיקר שמחתו ויקיים שוש אשיש בה' (ישעיה ס"א), ובכל כזית וכזית שאוכל יכוין ששמח בעול תורה ומצות וישמח ויעלוז בקבלת התורה וגם ישמח ויעלוז ויכוין באכילה ושתיה שכל האומות העולם יעשו עמנו טובות וכל הרעות יתהפכו לטוב ויקיים בנו ולא שמע אלקים אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך את הקללה לברכה, אמן סלה נ"ו:

(קדושת לוי – קדושה רביעית – פורים ד"ה ומעתה יש)

שינוי בגדים בפורים – דבר מהיפוכו

...וזהו עיקר השמחה שכל זה נעשה מתתא לעילא וכנ"ל. וזהו ג"כ שמחת פורים בכל העולם. מפני שהגם שהיה יכול להיעשות נסים ונפלאות לישראל שלא ע"י אחשורוש וכיוצא עכ"ז היה רצונו ית' לעשות דוקא זה מדבר להיפוכו שיבוא השמחה מדבר המתהווה עצבות ואפשר זהו מנהגינו שמשנים בגדים בפורים.

(אוהב ישראל – פרשת זכור ופורים)

שמחה של מצוה – עצה כנגד עמלק

...ואין והיה אלא שמחה בכל מקום וכן אמר והיה בהניח וגו' תמחה, דמחיית עמלק וההתגברות כנגדו בא על ידי שמחה של מצוה, שבזה הלב מתמלא חשק וזריזות שהוא היפך העצלות המביא עצבות, וזהו שמחת פורים שעושיין שמחה של מצוה לעורר כח הניצוח לעמלק כמו שהיה בימים ההם בזמן הזה, וזהו בהניח בעת הנייחא שהלב מלא שמחה אז תמחה בפועל, ובכל דור ודור צריך על כל פנים זכירה בלב, וזהו העצה נגד כח עמלק שהוא שורש קירור הלב טוב דיהדות מחימומו בעבודת ה' יתברך, שיזכור שזהו ענין עמלק ובזה נחלש כוחו, כי כל זכירה הוא העלאת הדבר לשורשו והתחלתו כמו יום הזכרון דהרת עולם, כי הזכרון הוא שמזכיר ומצייר הדבר עתה ממש כמו שהיה אז:

(מחשבות חרוץ – אות טז)